

1986-06-24

POSTEXPEDITIONEN

174/002
PROMEMORIA

1986-06-23

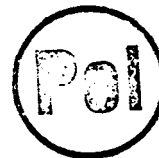
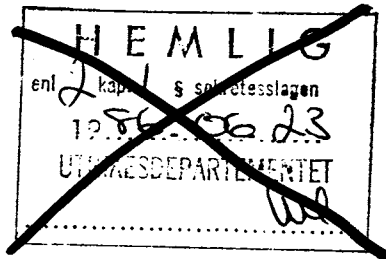
P2Em⁺

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)
Handl depr P Osvald/ml

Ex till:

Amb W Wachtmeister,
Washington

Amb T Örn, Moskva

HEMLIG

Amerikanskt förslag om Wallenbergskulptur i Budapest
(3 bil.)

./. Närslutet bifogas för kännedom en skriftväxling mellan
ambassadör Dromberg och polchefen om den amerikanske
Budapestambassadörens förslag om en Wallenbergskulptur.

Peter Osvald

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	24/6-1986
utl. kurir	
luftpos	
vanl. post	sign

ml

SVERIGES AMBASSAD
BUDAPEST

bil t PM Oswald
1986-06-23

1986-05-03

1986-05-23
Pol I/Oswald/ml
sign J Eliasson
besv m hbr tit

Ambassadören
Jan Eliasson

Utrikesdepartementet

H E M L I G

123/001

7 MAY 1986
P R E U

Wallenberg restitutus?

(1 bil.)

JE

Den amerikanske Budapest-ambassadören Nicholas Salgo ringde mig igår förmiddags och bad om ett sammanträffande snarast möjligt i ett ärende "of some urgency", hos sig. Jag accepterade och vårt möte kom till stånd på eftermiddagen samma dag. Vårt samtal, som begränsade sig till någon halvtimme (då Salgo måste i väg till ett annat möte strax efteråt), ägde rum i en elektroniskt avskärmad samtalsbur innanför ambassadörens tjänsterum. På vägen genom detta riktade Salgo min uppmärksamhet på en mässingsplatta på väggen, som berättade att kardinalen Mindszenty bott i just detta rum under alla sina år i nödtvungen asyl.

Salgo började med att hänvisa till sin mycket speciella bakgrund och sin önskan att personligen göra en bestående insats för att hålla Raoul Wallenbergs minne vid liv. - Som Du möjligen redan vet, har Salgo (som torde vara några och sjuttio år) en ungersk-judisk bakgrund. Enligt egen utsago bodde han här under de första 19 åren av sitt liv och därefter 12 år i Schweiz. varefter han (under krigsåren) tagit sig över till USA, där han tycks ha haft en framgångsrik karriär som företagare och affärsman. I början av 1940-talet gifte han sig med en svenska (från Härnösand), och från detta äktenskap, som varade i 30 år, har han två barn, vilka han säger sig betrakta som "halvsvenskar". - Såvitt jag förstått är detta Salgos första diplomatiska utlands-post (han har dock antytt att han redan på Gerald Fords

./.

tid hade vissa uppdrag för "administrationen", men vari dessa bestod har jag inte fått klart för mig). Han tillträdde här i slutet av november 1983 men räknar med att bli omplacerad i början av nästa år (jfr bifogade klipp ur Washington Post för den 7 april).

När Salgo kom in på sitt eget Wallenberg-"projekt", påminde han inledningsvis om den symboliska Wallenberg-staty (föreställande en man i färd med att döda en hakkorsprydd huggorm och vars sockel var försedd med inskrifter till Raoul Wallenbergs ära), som gjordes i ordning här ca tre år efter krigsslutet (alltså våren 1948) för att resas på offentlig plats här i Budapest. Som bekant var det denna staty som strax före avtäckningen blev bortförd - av allt att döma på sovjetisk tillskyndan - för att flera år senare återigen dyka upp men då i mera anonymt skick (dvs. utan hyllningar till Wallenberg och också utan hakkorsen på ormen) utanför en läkemedelsfabrik i Debrecen i östra Ungern. Där är den uppenbarligen tänkt att bara associera till människans eviga kamp mot sjukdomar av alla slag...

Salgo sade sig en längre tid ha umgåtts med tanken på att i någon form "återskapa" detta enleverade och delvis vanställda äreminne över Raoul Wallenberg och ha diskuterat olika uppslag i den vägen med Ungarns främste nu levande skulptör, Imre Varga (som f.ö. nyligen haft en rad av sina arbeten utställda i Wien, inom ramen för en större ungersk kulturmanifestation där). - Varga åtnjuter enligt Salgo en utomordentlig prestige inte bara som konstnär utan också "inrikespolitiskt": sålunda lär han ha invalts som deputerad i nationalförsamlingen som en av 32 "obestridda" kandidater på en centralt uppgjord lista. De som står på denna behöver inte uthärda någon valkonkurrens från ev. motkandidater, och till denna kategori hör främst ledamöter av politbyrån och regeringen. Varga, som av Salgo beskrevs som samhällsintresserad men "egentligen apolitisk", skall till en början ha ställt sig något tveksam men efterhand ha vunnits för Salgos idé. Nu i dagarna hade Varga presenterat en skiss eller ett "concept", som Salgo funnit helt (kon)genialt.

Idén gick ut på att dels i ett granitblock i djup relief hugga in en replik av den ursprungliga Wallenbergs-statyn

(med såväl inskriptioner som hakkors), dels på några meters avstånd därifrån placera en bronsavbild av Raoul Wallenberg i naturlig storlek. Raoul skulle framställas gående på en stig, som leder förbi stenblocket, och rikta blicken mot detta, dvs. med huvudet lätt vridet i blockets riktning.

Varga hade emellertid föreskrivit, att klippblocket i fråga måste vara av röd granit, hämtat från Sverige och naturligt nedslipat (av havsvågor eller annan naturlig inverkan, såsom rullstenarna från istiden är). - Salgo använde själv uttrycket "red floating granite", men jag är osäker om beteckningen "floating" är en geologisk eller skulptörsterm eller om den bara åsyftar den normala fyndplatsen för dylika block, vid Bohuskusten eller annorstädes nära vatten. - Blocket i fråga borde enligt Salgo vara på 5 à 10 ton. Det tyckte jag lät i minsta laget, särskilt som Salgo antydde att det kunde vara ungefär lika stort som samtalsburen vi satt i och som jag uppskattar till 4 x 2 x 2 $\frac{1}{2}$ meter. Rimligen borde en bumling av dessa dimensioner väga åtskilligt mer än 10 ton - en invändning som Salgo dock ignorerade.

Det gällde nu att få fram ett granitblock av det slaget, och Salgo var angelägen om min medverkan att skyndsamt få kontakt med någon i Sverige (kanske "familjen Wallenberg", sade han antydningssvis), som kunde bidra till att leta rätt på ett dylikt granitblock och få det nedtransporterat till Vargas ateljé här. Själv hade han tänkt ställa ett belopp på 100 000 dolla till förfogande för att få projektet förverkligat, men han lät förstå att han gärna såge att blockets anskaffande inte belastade denna trots allt begränsade "budget". Han förklarade sig dock beredd att om så erfordrades finansiera en Sverige-resa för Varga, för att ge denne tillfälle att på ort och ställe besiktiga och i förväg godkänna ett lämpligt granitblock.

Salgo sade sig vidare vara säker på att hans egen regering - liksom president Reagan personligen - skulle gilla hans plan, men han ville inte begära någon "approval" eller "backing" från Washington. Om man därifrån mer eller mindre öppet skulle engagera sig, riskerade ju hela projektet att ränna på grund, menade han. Av samma skäl ville han inte heller kontakta USA:s nye Stockholms-ambassadör i ärendet,

fastän han sade sig väl känna denne. - Däremot sade han sig ingenting ha emot att den svenska regeringen i diskreta former orienterades eller - än mindre - emot att "vi" på lämpligt sätt medverkar till att i Sverige finna en "blockdonator" för ändamålet. - Det är naturligtvis det senare som Salgo ytterst vill uppnå, men han är tydligen samtidigt mån om att det sker med vårt goda minne.

Jag frågade Salgo om han ansåg sig ha tillräckliga garantier för att ro ett så pass spektakulärt projekt i hamn, och därmed avsåg jag förstås den ställning som den ungerska ledningen i sista hand måste ta till den känsliga frågan om utplacering av ett sådant skulpturkomplex här i Budapest. Jo, det trodde han nog, särskilt som han såg tre olika utvägar. Om de ungerska myndigheterna skulle motsätta sig en offentlig utplacering, vilket nog "fortfarande" kunde befaras, så hade han två alternativlösningar i bakfickan. Å ena sidan hade Varga förklarat sig införstådd med att i så fall behålla skulpturgruppen i sina - men för allmänheten tillgängliga - samlingar av arbeten. Å andra sidan kunde Salgo själv tänka sig att placera gruppen på "amerikansk mark" här. Ambassaden äger nämligen en bit parkmark uppe på Buda-sidan, där man bl.a. anlagt en mindre golfbana och en simbassäng och där man också har planer på att bygga en amerikansk skola.

I sammanhanget berättade Salgo med skälmisk uppsyn, hur han för några månader sedan - och även då på eget bevåg och med ett avsevärt mått av "fräckhet" - hade lyckats "få loss" en ungersk staty över en amerikansk general, som spelat en framträdande roll här efter första världskriget (bl.a. för att hindra den dåvarande segrarmakten Rumänien från att plundra det ungerska nationalmuséet på historiska skatter). Denna staty hade också på sin tid nedmonterats och smusslats undan av Rákosi-regimen. Salgo hade begärt statyns "utlämnande" till USA "i avvaktan på bättre tider", en framställning som ungrarna villfarit efter sex månaders betänketid. Eftersom Salgo aldrig tänkt sig att föra ut statyn ur landet, står den numera rest i trädgården utanför hans residens och väntar där in "bättre tider".

Salgo betonade upprepade gånger hur angelägen han är om vårt bistånd i denna sak, som han hoppades och trodde att både jag och "Stockholm" skulle behjärta. Han inskräppte också hur brådskande saken är, då han är väldigt mån om att ha skulpturgruppen invigningsklar, innan han avslutar sin tjänstgöring här i Ungern i januari 1987, och han bedömer Vargas arbete därmed som mycket tidskrävande.

Ja, det här är otvivelaktigt inget vanligt UD-ärende, men jag känner mig ganska övertygad om att inte heller Du har något emot att föra Salgos (och Vargas) ovanliga önskemål vidare - väl i första hand till en trängre regeringskrets och i andra hand till en tänkbar men lika diskret svensk "donator". Salgo är av uppenbara skäl ytterst angelägen om att absolut sekretess iakttas kring förberedelserna för projektet, så att inget läcker ut i förtid därom. - Vad jag kan förstå, borde en transport från Sverige av ett anonymt råämne i form av ett klippblock till en ungersk skulptörsateljé också kunna ordnas på ett sätt som inte ger de ungerska myndigheterna någon anledning att sätta sig på tvären. Och om det önskade svenska bidraget ("in natura") till projektets tillkomst till sist skulle uppdragas "post facto", har jag svårt att tro att det skulle förorsaka några allvarigare misstänningar mot oss från ungersk sida.

Vore tacksam få höra från Dig i saken så snart sig göra låter - även om det tillis vidare bara kan ske i form av en preliminärreaktion.

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
Ragnar Dronberg

[Handwritten note:]
Om du vill ha en "förhandskoll" på saken, så kan du se på den i givet "förhandskoll" på arkiverna i Uppsala.
2.0.1. om du vill ha en "förhandskoll" på saken.

Hafström/mh

860407

Ö t

Amb Budapest

Talking Points

Embassy Post Is Too Small For 2 Envoys

The U.S. Embassy residence in Hungary is an elegant old mansion nestled in the hills overlooking Budapest. But it is not big enough for two ambassadors, and that has confronted the State Department with a ticklish protocol problem.

Earlier this year, R. Mark Palmer, deputy assistant secretary of state for East European affairs, was confirmed as ambassador to Hungary. However, he has not been able to assume his new post because Nicholas Salgo, who has been in Budapest since early 1984, has been reluctant to leave.

Salgo, a Hungarian-born businessman and former managing director of the Watergate complex, wanted to become coordinator of the U.S.-Soviet cultural exchanges agreed to at the Geneva summit last November. But, department sources confided, that idea was vetoed by U.S. Information Agency Director Charles Z. Wick, who ironically rents his Rock Creek Park house from Salgo.

Salgo, who also was rebuffed in an attempt to get the embassy in Vienna, complained that ambassadorial appointments normally are for three years and that he was being recalled prematurely. The State

NICHOLAS SALGO
... reluctant to leave Budapest

Department, aware that Salgo has a lot of friends in the top reaches of the administration, decided not to argue the point for the time being.

Instead, it chose to employ Palmer profitably in the short term by assigning him to help plan the summit between President Reagan and Soviet leader Mikhail Gorbachev scheduled to take place in the United States this year. However, since the Soviets have been reluctant to set a date, there has not been much opportunity to do any planning.

In the meantime, Thomas W. Simon Jr., scheduled to replace Palmer at State, was given a mark-time

assignment to the Foreign Service Institute. But the seminar course he is attending is due to end next month.

The sources said the logjam could be broken Tuesday if departing Soviet Ambassador Anatoliy Dobrynin, who will have a farewell meeting with Reagan, reveals Moscow's views about a summit date. If the Soviets agree to a meeting this summer, the sources said, Palmer will remain here through that time. But if the Soviets remain noncommittal or hold out for a later date, the State Department will have to decide whether it wants the White House to tell Salgo that it is time to start packing.

The Company They Keep . . .

Word around town is that the real reason Gray & Co. recently ended its lucrative work as lobbyist for the communist government of Angola had nothing to do with the exuberant young conservatives who staged protests outside its door, or even with the fact that the Reagan White House made a modern-day George Washington out of Angolan rebel leader Jonas Savimbi.

The real reason for the goodbye, it is said, is that the government of Morocco, a monarchy with no great tolerance for African-style Marxism, has just severed its dealings with Gray. Gray is said to be worried that the anti-Soviet Turks may soon do the same.

From news services and staff reports

Y. L. 1983

plastik in ihrer
Udringlichkeit

um Karajan

mann, Intern-
uilarmoniker,
lich geäußert
ins gegen das
Bemerkung,
hester mit der
ellen Berliner
m Stich gelas-
ien das „Neu-
en.

er aus Ägypten

blischen Sinn
hen österrei-
pten wur-
hen eines
ten, den das
turinstitut in

l des Nile
eten 800
gekommen -
ge Christian
, der Wiener
sch und des-
Yumiko Sa-
dn, Schubert
- im zweiten
h japanische
urden.

lturinstituts,
er das Kop-
beit mit der
ft veranstat-
er die Tatsa-
österreichi-
ägyptischen
als ein au-
alisches Er-

Photo: Rabanus

MASSENAUFGEBOt FÜR DIE PREMIERE VON VERDIS „MACHT DES SCHICKSALS“ IN MÜNCHEN
Götz Friedrich inszenierte im Nationaltheater in den monumentalen Bühnenbildern von Hans Schavernoch.
Bejubelt wurde freilich vor allem der Dirigent: Giuseppe Sinopoli.

Ungarisches Potpourri im Hintergrund

Awaren-Schätze, Jugendstilkeramik und der Bildhauer Varga

Englische Kulturaufgebote haben (etwa zur selben Zeit auftretende) ungarische in den Hintergrund treten lassen. Die Nachbarn haben es wohl auch ein wenig an Werbung fehlen lassen und sich überdies im Gegensatz zu den Briten vor allem auf ihre Vergangenheit konzentriert. „Awaren in Europa - Schätze eines asiatischen Reitervolkes 6. bis 8. Jahrhundert“ sind neben einer dem Bildhauer Imre Varga geltenden Retrospektive im Palais Palfy zu sehen, während im Museum für angewandte Kunst ungarische Jugendstilkeramik vorgestellt wird.

896 haben die Ungarn das Erbe jenes Reiches angetreten, das in relativ kurzer Zeit ganz Europa in Bewegung gebracht hatte, seit die „Hunnen“ 566 in ostfränkisches Grenzgebiet vorgedrungen waren. Ihre kulturelle Hinterlassenschaft wiegt keineswegs gering und besteht nicht ausschließlich aus Grabfunden, wie sie jetzt - in einer kaum als glücklich zu bezeichnenden, antiquiert wirkenden Präsentation - nochmals in Erinnerung gerufen wird. Ein gut gestalteter Katalog begleitet das Unternehmen.

In Wien werden Interessierte allerdings nicht allzuviel Neues

entdecken können, ausgenommen vielleicht die Beigaben im reich ausgestatteten Grab eines Awaren-Khagans südlich von Budapest, die vor 15 Jahren ausgegraben wurden. „Attilas Schatz“ (datiert auf das 9. bis 11. Jahrhundert), bestehend aus 23 Goldgefäßen und 1799 im Banat (heute Rumänien) entdeckt, befindet sich als Teil der ehemaligen kaiserlichen Sammlungen im Kunsthistorischen Museum.

Noch unglücklicher als die Darbietung der Awaren-Relikte wirkt der mit viel zu vielen Arbeiten vollgestopfte, keinerlei Konzept erkennbar lassende Raum, den man dem 1923 in Siofok geborenen und von Ehrungen überhäuften Staatsbildhauer Imre Varga zur Verfügung gestellt hat. Dieser vielseitig operierende Mann zeichnet sich durch veristisch-symbolistische, expressiv-malerische, mitunter wahre Materialexzesse in Bronze vollziehende Skulpturen aus. Varga kann alles, macht alles, was ihm zwischen Sozialkritik und systemkonformen Auftragsarbeiten zufällt.

Im Burggarten wird noch deutlicher, wie seine Plastik „im öffentlichen Raum“ (ganz Budapest ist voll davon) sowohl den Partisanen wie „Maria, die Patronin der Ungarn“ und Lenin neben dem Heili-

gen Stephan einbezieht. Der Aufwand, mit dem Varga dabei vorgeht, überdeckt, ein Mißverhältnis zwischen wucherndem Ausdrucksdrang und dem daraus entwickelten Ergebnis nicht. (Bis 19. Mai zu sehen)

Die 170 am Stubenring gezeigten Keramiken ungarischer Manufakturen um 1900 stammen aus Budapest und Pécs. Damals stand die Fabrik Zsolnay im Spitzenfeld europäischer Keramikproduktion. Sie hatte hauptsächlich den ausländischen Markt im Blickfeld und beschäftigte Künstler, die sich einerseits an eigenen volkstümlichen Vorbildern, andererseits an fernöstlichen und westlichen Einflüssen (Sèvres) orientierten.

Wien (vor allem die Wiener Werkstätte) setzte sich in Ungarn damals nur partiell durch. Was dominiert, sind mit irisierenden, eine kostbare Wirkung vor allem mittels des Marmoreosins erzeugende Porzellan-Fayencen. Dieser brillierende Dekor wuchert über zum Teil abstruse Verzierungen und Applikationen in jener bombastischen Geschmacksverirrung aus, die seit 30 Jahren wieder teuer bezahlt wird. Zurückhaltender und feiner wirken die ab 1900 entstandenen Herend-Gefäße. (Bis 6. Juli).

K. S.

MUSIKSTENOGRAMM

OLIVIER MESSIAEN erhält am Dienstag, dem 6. Mai aus den Händen von Unterrichtsminister Moritz den Großen Österreichischen Staatspreis für Europäische Musik 1985. Der Komponist weilt anlässlich einiger Aufführungen seiner Werke im Konzerthaus in Wien und wird am Wochenende selbst in einem Gesprächskonzert mit dem jungen Wiener Organisten Thomas D. Schlee mitwirken.

LEONARD BERNSTEIN hat seine Mitwirkung in der von Claus Helmut Drese angekündigten Neuinszenierung von Offenbachs „Hoffmanns Erzählungen“ bereits abgesagt. Außerdem ist aus dem Erfolgsensemble der von Claudio Abbado geleiteten Rossini-Produktion „Il Viaggio a Reims“ für

die geplante Wiener Aufführung der Tenor Francisco Araiza bereits ausgeschieden.

CLAUDIO ABBADO verbindet seine für die Wiener Staatsoper geplante Neueinstudierung des „Wozzeck“ von Alban Berg mit einer Schallplattenaufnahme des Werkes. Außerdem wird er in nächster Zeit auch Rossinis „Italienerin in Algier“ einspielen.

KEN RUSSELL wird an der English National Opera in London die Donizetti-Oper „Anna Bolena“ inszenieren. Premiere ist im Oktober 1987, die Titelpartie verkörpert Rosalind Plowright.

ANN MURRAY, Salzburgs erfolgreiche Dorabella in Michael Harnes „Cosi fan tutte“-Inszenie-

rung, wird als Komponist in Richard Strauss' „Ariadne auf Naxos“ im Herbst an der Wiener Staatsoper zu hören sein.

SUSANNE KIRNBAUER gibt am Sonntag ihre Abschiedsvorstellung an der Staatsoper. Ab 1987 übernimmt sie offiziell die Leitung des Balletts der Wiener Volksoper, wird aber schon ab Herbst dieses Jahres die Arbeit mit ihrer neuen Truppe aufnehmen.

FRANCO BONISOLLI wird im Rahmen der Opernfestspiele von Verona heuer den Radames in „Aida“ verkörpern. Er singt die Aufführungen in der Arena am 13., 18., 26. und 31. Juli sowie am 5., 8. und 13. August. In Wien gastiert der Tenor wieder im April 1987 als „Andre Chenier“.

17.45), Ab. 8
nd, Ab. 8

Leiser: Hans

ches Porzellan

er: Das Konzert

ta. Ayckbourn:

am

18 Uhr: ORF-

am Mackerras

18 Uhr: Walzer-

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

18 Uhr: W. r.

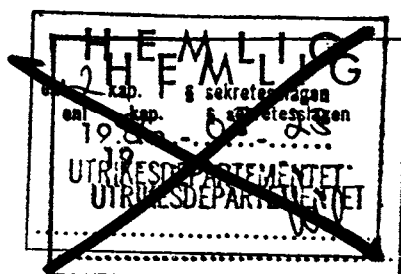
Handl depr P Osvald, Pol I/ml
sign J Eliasson

Dnr	Avd	Grupp	Mål
1986-05-23			

Ex till:

Ch Pol I
S Julin, Pol

Ambassadör Ragnar Dromberg
Budapest

HEMLIG

Wallenberg
Hbr Dromberg-Eliasson 1986-05-03

Broder,

Tack för Ditt brev med redovisning av samtalet med amerikanske ambassadören Salgo. Dennes idé om en Wallenbergskulptur av Imre Varga tyder på ett betydande engagemang för Wallenbergs sak.

Salgo är inte ensam om att genom ett minnesmärke eller på annat sätt vilja hylla Raoul Wallenberg. Regeringen har emellertid hittills hävdats principen att plaketter, statyer etc. endast bör markera minnet av avlidna personer.

Beträffande Wallenberg anser vi som bekant att han är i livet så länge inte motsatsen bevisats. Av redan denna anledning ser jag problem med en officiell svensk insats för att skaffa fram ett granitblock för Vargas.

Jag ser dessutom framför mig flera möjliga utrikespolitiska komplikationer mot bakgrund av föreslagsställarens nationalitet och ställning och det faktum att han verkar i Ungern.

Jag tror därför det bästa för närvarande vore att saken inte drivs vidare, i varje fall inte som en svensk regeringsangelägenhet.

Jag hoppas att Du hos Salgo kan vinna förståelse för denna linje.

Jan Eliasson

ml

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändt datum		Sign
☐ av kurt	☐ att kurt	☐ luftpost	☐ vanlig post			

SVERIGES AMBASSAD

Budapest

bil t PM Osvald
1986-06-23

1986-05-21

141/002

Ambassadören Jan Eliasson,

Utrikesdepartementet

HEMLIG

Pol I

Kan han om att också
överföra Wille W. (som kanske är?)

"Wallenberg restitutatus" - än en gång

INKOM UD		
1986-05-26		
AVD.	GR.	MAL.
P	2	EU I

Broder Jan,

I anslutning till mitt handbrev den 3 maj vill jag nämna att jag i morse - i samband med öppnandet av den stora årliga internationella "vårmassan" här i Budapest - stötte ihop med USA-ambassadören Nicholas Salgo, som varit bortrest i nästan tre veckor. Han tog mig åt sidan, dels för att höra om jag fått någon reaktion från Stockholm på hans idé om ett nytt minnesmärke över Raoul Wallenberg, dels för att berätta att han varit hemma i Washington, där han också invigt Wille Wachtmeister i sin alltjämt lika hemliga plan. WW skall därvid ha nämnt att han skulle hem till Sverige som i nästa vecka, bl.a. för att fira någon "Wallenbergares" 65-årsdag och då - om jag förstod Salgo rätt - åtagit sig att hjälpa till med att åstadkomma det önskade svenska biståndet till det här projektet, dvs. i form av den efterlysta röda "floating" granitstenen.

Om det är så att Wachtmeister är hemmavid i dagarna, kanske Du har en möjlighet att avstämma med honom? - Själv tänker jag mig också hem i slutet på nästa vecka till det regionalmöte på Dalarö, där väl också Du deltar? Vi kanske kan få tid att byta några ord om det här då?

Ragnar Dromberg
Ragnar Dromberg

P.S. Salgo nämnde för resten också att det numera blivit bestämt att han skall lämna Budapest redan i november, dvs. ett par månader tidigare än han förut trott. Detta gjorde saken ännu mer brådskande.

Abraham Kalinski

Telef. (04) 929-387 Nahariya

Nahariya P.O.Box 374

ISRAEL

Директору господину Свену Клину

Министерство иностранных дел

Стокгольм

R. Wallenberg

aa g

INK. STAMPEL	
D. No 64/003	
1	2
3	4

Pol

По непонятным для меня причинам родственники Рауля Валленберга и так наз. Комитет решили игнорировать мою достоверную информацию о болезни и смерти во Владимирской тюрьме Рауля Валленберга в феврале 1985 г.

Прилагаю опубликованную мною статью с некоторыми подробностями о трагической судьбе и смерти Героя-Мученика Рауля Валленберга. Мне не хочется верить, что упорное игнорирование мою информацию родственниками Рауля вызвано низменными соображениями, как это утверждают некоторые шведские журналисты и другие осведомленные в этом трагическом деле лица.

Однако, весьма странно, чтобы вместо того дабы использовать то обстоятельство, что один из авторов советской лживой версии, Андрей Громько, отодвинут на второй план и новый руководитель СССР Горбачев пытается либеральными жестами /освобождение Щеранского и т.п./ показать себя "с лучшей стороны", и потребовать от советских властей выдачи останков Рауля, ^{вместо этого} родственники Рауля и Комитет Валленберга продолжают линию, начертанную Визенталем и его боссами "раввинами" из Лос Анжелеса для нужных им целей.

Если Шведское Правительство выдвинет такое требование Советским властям с указанием точной даты смерти /13-15 февраля 1985 г./ и место его захоронения / спец. участок Владимирского кладбища/ и даже № камеры ^{13/2} и фамилию сокамерника, в которой Рауль Валленберг 6 февраля 1985 г. заболел /Коля Ляликов, содержащийся в тюрьме с 1944 г. по известному Катинскому делу/, то советским властям невозможно будет отделаться повторением лживой версии о смерти Валленберга в 1947 г. Такая информация с такими точными подробностями это не бездарная фальсификация Лос Анжеловских дельцов с письмом "из Ленинграда Королью Швеции..." ^{прилагаю копии} или выдумка некоторого Менакера об участии Брежнев в ... похищении Валленберга в 1945 г.

Я считаю, что эти абсурды и побудили советским властям ухудшить режим содержания Рауля и довести его смертельной болезнью и смерти.

Визенталь и его боссы обычно, когда хотят компрометировать своих противников объявляют их агентами КГБ или, если они не евреи, антисемитами. Меня объявить антисемитом никак нельзя, но спрашивается, если я "агент КГБ, то какую пользу я приносил КГБ своими показаниями о Валленберге, начиная с декабря 1978 г., при встрече в Нью Йорке с господами Лейфландом и Хирдманом

и какую пользу я приношу советским органам КГБ своим сообщением в июне 1985 года Послу Швеции в Израиле господину Хирдману о смерти Рауля Валленберга в феврале 1985 г. ? На этот вопрос пусть ответят Визенталь и его боссы из Лос Анжелеса и их поклонники в Стокгольмском Комитете Рауля Валленберга. Некоторые друзья мои мне говорят: "Оставь это дело в покое, пусть его родственники и шведское правительство поступят как им заблагорассудится." Может быть, что они по своему правы. Признаться, что я уже думал не вмешиваться в это дело. Но вспоминая свое пребывание в тех же тюрьмах вместе с Валленбергом и вспоминая его печальную судьбу, я все же решил написать Вам это письмо и по дороге из Финляндии вручить это письмо в Министерство Иностранных дел Швеции, в надежде, что оно даст положительные результаты и останки Героя-Мученика будут похоронены на Родной его земле.

~~Stockholm 1405~~
Поздняя 26 апреля 1986 г.
Helsinki 3/05 1986

С уважением

/Абраам Калинский/

П.С. Прилагаю образец бездарной
фальсификации непрошенных участников
акции по спасению Рауля Валленберга
дельцов из так наз. "Визенталь-Центр"
из Лос Анжелеса. А.К.

417

(continued from page 2)

responsibility for all those who cherish freedom and truth. That is certainly the purpose behind Aleksandr Solzhenitsyn's prison epic The Archipelago as well. As he notes in Part V:

"Like all embarrassing events in Israel's history — which means three-quarters of what really happened — these mutinies have been neatly cut out, and the gap hidden with an invisible joint. Those who took part in them have been destroyed, and even remote witnesses frightened into silence; the reports of those who suppressed them have been burned or hidden in safes within safes within safes — so that the risings have already become a myth, although some of them happened only fifteen and others only ten years ago. (No wonder some say that there was no Christ, no Buddha, no Mohammed. There you're dealing in thousands of years...)"

Thus it appears that while we will have Revisionists always with us, their impact cannot be important in the long run. Certainly some of the remarks of the Holocaust Revisionists are painful — they are attempt to spit on the corpses of the dead at Auschwitz and Buchenwald and Treblinka and Dachau. And while their rhetoric may help gain a UN vote (just as resurrecting the despicable fake document Protocols of the Learned Elders of Zion may have) in the long run they are another in a historical run of fraudulent cries of wolf which thinking people simply will not accept.

One of the more devastating blows to the Holocaust naysayers was delivered between October 26-28, 1981, at the State Department in Washington at the first International Liberators Conference. Certainly the International Liberators Conference should permanently put to rest the lie that there were no death camps. Those who gave witness at the meeting included not only the soldiers who opened the gates of the various camps, but also medical personnel who treated the victims, war correspondents, historians who poured through countless Nazi documents, resistance fighters as well as

Protestant, Catholic, and Jewish military chaplains who arrived with the liberating troops.

Reverend Roy A.F. McDaniel, S.S.C. was one of those who was at one of the camps. In 1945, he was assigned to Company B, 329th Med. Bn. 104th Infantry Division:

"I am aware that there are those who denied that such places existed," he declares, "but I know what I saw and I know the condition of the men I cared for and I saw rows of dead and dying."

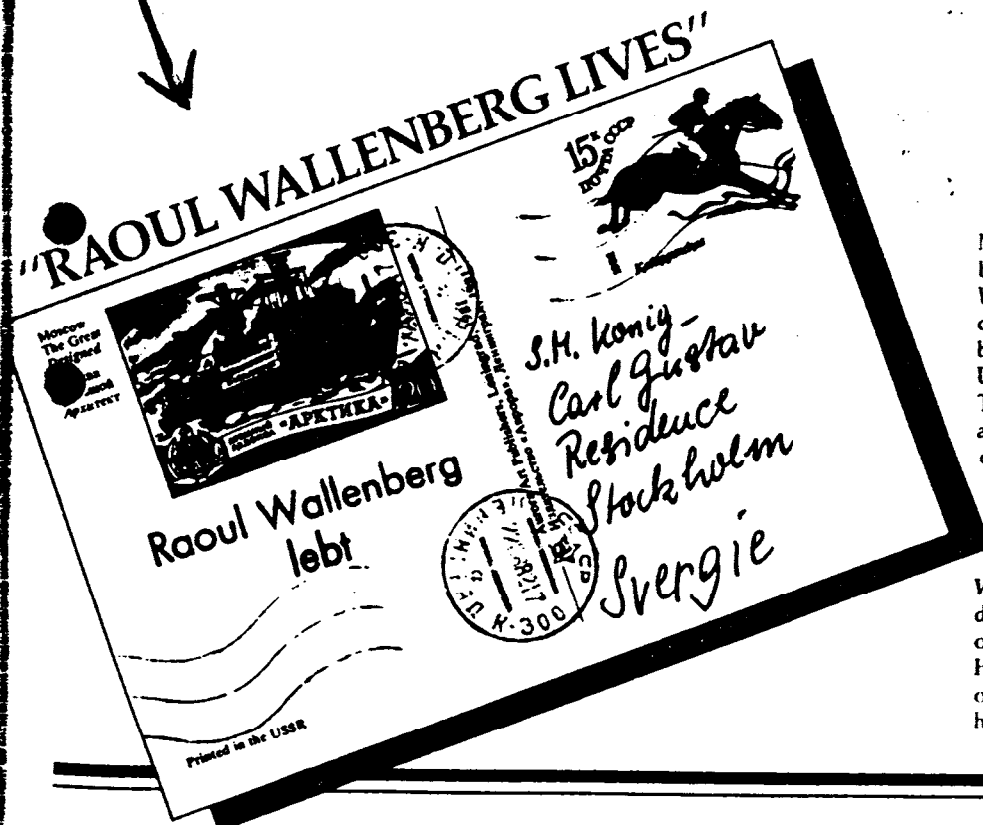
Others at the Conference commented on the inhuman conditions in the camps. Colonel W. Quinn (today Ret. Lt. General), for example, was an intelligence officer who observed that "Dachau, 1933-45, will stand for all time as one of history's most gruesome symbols of inhumanity. There our troops found sights, sounds, and stench horrible beyond belief, cruelties so enormous as to be incomprehensible to the normal mind. Dachau and death are synonymous."

It is up to us to understand the past, to complete certain events if you will. Many of the past could not complete their own destinies, their lives were snuffed in their prime. Solzhenitsyn observes that no human life is too short if you leave memorials along the way. Most of the dead of Auschwitz could not leave their own memorials. Those who work to keep the names and fates of these victims from being lost are engaged in a highly human and charitable activity.

Editor's Note:

Harry Cargas is Professor of Literature and Language and Professor of Religion at Webster College in St. Louis, Missouri. He has authored over twenty books and is a member of the U.S. Holocaust Memorial Council.

*Stumperhafte
Fälschung
a la Wiesenthal
, Ing"*

Nearly a year after President Reagan bestowed honorary citizenship to Raoul Wallenberg, the above picture, postal card, postmarked August 22, 1982, was mailed by an anonymous source from Leningrad, USSR, to King Carl Gustaf XVI of Sweden. The words "Raoul Wallenberg Lebt" (lives) are printed on the message portion of the card with a rubber stamp. After receiving the card, the Swedish Royal Palace forwarded it to the International Wallenberg Committee in Stockholm, which in turn released it to officials of the Simon Wiesenthal Center. Wallenberg, 70, is a former Swedish diplomat credited with saving thousands of Hungarian Jews during World War II. He was subsequently arrested by Soviet occupying forces in 1945 and has not been heard from since.

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

А. КАЛИНСКИЙ

СМЕРТЬ РАУЛЯ ВАЛЛЕНБЕРГА

А. Калинин

Герой и великомученик Рауль Валленберг умер.

Смерть его последовала не в июле 1947 года, как официально объявило в свое время советское правительство, отвечая на запрос шведов, а в 1985 году — между 13-м и 15-м февраля. Он томился в советских тюрьмах более сорока лет.

Напомним кратко историю Рауля Валленберга. Никому не известный тогда молодой шведский дипломат (ему было 32 года) в июне 1944 года был направлен в Будапешт первым секретарем шведского посольства в Венгрии. Ему удалось спасти от уничтожения несколько тысяч будапештских евреев, — удалось отчасти потому, что нацистский режим уже агонизировал, гитлеровская Германия доживала последние месяцы, на территорию Венгрии вступили советские войска. Однако и в этих условиях от Валленберга требовались незаурядное личное мужество и самоотверженность, без чего его миссия не могла быть успешной.

В Будапеште еще шли бои, когда Валленберг внезапно исчез. На запросы о его судьбе со стороны правительств Швеции, а также США и Англии Сталин отмалчивался. А когда, наконец, соизволил заговорить, то сообщил только, что "советским органам

ничего не известно о человеке по фамилии Валленберг".

Прошло более десяти лет. В 1956 г. в Швеции побывал Никита Хрущев. Здесь ему передали петицию от матери Валленберга и населения страны с просьбой вернуть пропавшего дипломата. Хрущев обещал "выяснить этот вопрос", и действительно через 4 месяца пришел ответ: тогдашний министр иностранных дел СССР Громыко официально сообщал, что Рауль Валленберг "умер в июле 1947 года во внутренней тюрьме НКВД СССР от сердечного приступа". Когда же шведы потребовали выдать останки покойного, последовал ответ: "Кремлеван"...

Впоследствии, уже при Брежнев, КГБ выдвинул новую версию: Валленберг не похищался советскими "органами", а был убит там же, в Будапеште, нацистами или венгерскими фашистами в отместку за спасение евреев. Этой версии советская сторона придерживается по сей день.

Тем не менее, по Европе продолжали бродить слухи о том, что Валленберг жив. Его якобы видели уже в 50-х годах в каких-то советских "специалерах" лица, освобожденные из этих лагерей при Хрущеве и получившие тогда же возможность выехать за границу, в те страны, откуда они попали в Советский Союз. К сожалению, к этим слухам отнеслись с доверием и в Швеции, в том числе и близкие Валленберга. Между тем, в СССР не было и нет никаких спецлагерей для иностранцев. Все засекреченные заключенные сидят исключительно в спецтюрьмах — Владимирской, Орловской, Верхнеуральской, Новочеркасской, Александровском центре и других, — в которых просидел 15 с половиной лет и я. Ни один лагерь не обеспечивает такой надежной изоляции,

такого полного соблюдения секретности, как закрытая тюрьма.

Я впервые услышал о Валленберге от еврейского писателя Давида Вендровского в ноябре 1951 года, в Верхнеуральской тюрьме. Вендровского перевели в мою камеру из той, где он сидел с бывшим министром иностранных дел свободной Латвии Мунтерсом и Раулем Валленбергом.

Валленберг стал жертвой созданного в конце войны 8-го спецотдела СМЕРШа. Этот отдел по мере продвижения советских войск осуществлял массовое похищение людей с оккупируемых Советами территорий европейских стран. Среди них был "импортирован", как выражались гебисты, и шведский дипломат.

Со слов самого Валленберга Вендровский рассказал мне, как это выглядело. К Валленбергу явились в Будапеште пять или шесть советских офицеров и пригласили "на переговоры к командующему". У него сразу же возникло нехорошее предчувствие: ведь приглашение мог передать какой-нибудь посыльный, зачем же тут целая группа? Доставив дипломата в расположение какой-то советской части, его без всяких объяснений заперли в пустом и холодном помещении, а 20 января 1945 года с группой других лиц, схваченных в Венгрии, отправили самолетом в Москву.

На Лубянке Валленберг просидел "под следствием" около года. Затем ему объявили заочное решение Особого совещания: 25 лет тюремного заключения "за шпионаж", и отправили в Челябинскую область, в Верхнеуральскую тюрьму.

Позже судьба свела меня в заключение с Мунтерсом, вторым из сокамерников Валленберга, и он подтвердил все услышанное мной от Вендровского.

В 1953 году Мунтерса, Валленберга и бывшего первого секретаря ЦК компартии Карело-Финской ССР Куприянова перевели в Александровский централ, в Иркутской области. Туда же попал и я. Говорили, что Верх-

неуральская тюрьма "освобождается для бериевцев". А в 1955 году последовала новая переброска — во Владимирскую тюрьму. Здесь я неоднократно из своего окна видел Валленберга в прогулочном дворике: он был в обществе своего сокамерника Мамулова, в недавнем прошлом одного из подручных Берии.

29 октября 1959 года, через два с половиной года после своей полной реабилитации (о которой я тогда ничего не знал), я был освобожден из тюрьмы — без права возвращения на родину, в Польшу.

А Валленберг продолжал отбывать свой невероятный срок, который должен был закончиться только в 1970 году.

В 1967 году мне стало известно, что он жив и сидит все в той же 23-й камере Владимирской тюрьмы. В 1975 году его видели в больнице Бутырской тюрьмы в Москве, значит, он не был освобожден и по отбытии 25-летнего срока. Мне стало окончательно ясно, что советские власти и не думают его освобождать.

В декабре 1982 года Рауль Валленберг был переведен из 23-й камеры на втором этаже, который сносно отапливается, в 17-ю камеру того же корпуса, только на первом этаже. Здесь температура зимой опускается до 8-10 градусов Цельсия. На этом этаже обычно содержат уголовников, приговоренных к смертной казни. Они сидят здесь в ожидании помилования (и отправки на урановые рудники) или исполнения приговора. Как правило, "государственных преступников" (так в СССР именуют политических заключенных) в камерах первого этажа не держат. Исключение составляли только двое заключенных: Меньшагин, бывший бургомистром Смоленска при немцах, и Николай Ляликов, арестованный в 1944 году в четырнадцатилетнем возрасте.

Ляликов содержится во Владимирской тюрьме уже 41-й год. Он имел несчастье в апреле 1940 года, десятилетним мальчиком, из укрытия подсмотреть, как войска НКВД расстреливали в Катын-

ском лесу польских офицеров, подвозимых на грузовиках.

После прихода немцев Ляликов и какой-то лесник указали немцам эти смертные рвы в Катынском лесу. Когда немцы отступили, советская "следственная комиссия" нашла Ляликова и, несмотря на то, что он под диктовку комиссии не только отказался от своих показаний немцам, но и "показал" то, что требовалось советским властям, его все же посадили в тюрьму — конечно же, бессрочно. Теперь ему уже 55 лет, а сидит он, напоминаю, с 14-ти.

Именно к Ляликову в 17-ю камеру и попал в конце 1982 года Рауль Валленберг.

6 февраля нынешнего года он заболел воспалением легких. Целых три дня его сокамерник требовал, чтобы больного перевели в тюремную больницу. Наконец, 9 февраля Валленберга в бессознательном состоянии перевели на второй этаж, в 24-ю камеру, где через несколько дней (13-го, а может быть — 14-го или 15-го февраля) он скончался. День его кончины точно не известен, но поскольку его вынесли из камеры 15-го, то не исключено, что смерть наступила за день или два до выноса тела в помещение так называемой "трансформаторной подстанции" (мертвецкой, внешне напоминающей трансформаторную будку).

18 июля с. г. я передал эту достоверную информацию, оказавшуюся в моем распоряжении, послу Швеции в Израиле г-ну Хирдману.

Кто виноват в трагедии и мученичестве Рауля Валленберга — трагедии, продолжавшейся сорок лет и закончившейся смертью в тюремной камере, вдали от родины, от родных и близких?

Конечно, главный виновник бесчеловечного и бессмысленного преступления — это кремлевская мафия, похитившая, осудившая на пожизненное заключение и в конце концов убившая ни в чем не повинного человека. Однако немалая вина лежит и

Рауль Валленберг

на правительствах стран свободного мира.

Долгие годы они принимали на веру лживые, противоречащие друг другу версии судьбы Валленберга, коими их потчевали и советский посол в Швеции Александр Коллонтай, и печально знаменитый "режиссер" московских процессов 30-х годов, в дальнейшем министр иностранных дел СССР Андрей Вышинский, и ныне здравствующий Громыко, официальное заявление которого о мнимой смерти Валленберга в 1947 году основывалось, как потом стало известно, на липовом "рапорте" начальника санчасти Лубянской тюрьмы А. Смольцова министру государственной безопасности Абакумову (оба в хрущевские времена расстреляны).

Не на высоте оказались и лица, возглавлявшие в послевоенное время правительство Швеции — Таге Эрландер, а затем Улоф Пальме. Их отношение к судьбе Валленберга можно было бы охарактеризовать одним словом: равнодушие.

В 1979 году в "Новом Русском Слове" сообщалось о возмутительном отношении шведских властей к заявлению гражданина ФРГ Криско, который работал в Будапеште у Валленберга переводчиком с русского и был арестован в том же 1945 году. Криско был освобожден из заключения в СССР в конце 1955 года, по амнистии для граждан ФРГ. Прибыв

22 maj 1986

*rehabiliteringscentrum
uppkallat efter Wallenberg*

Kanslirådet Sven Julin

UD POL

Stockholm

*142/001**30 maj 1986**P 2 EU I*

Broder,

avg. stg. x bif. nota

för någon tid sedan blev vi uppringda av kanadensiska utrikes-
departementet som undrade hur vi skulle ställa oss till att man
i London, Ontario avsåg att kalla ett rehabiliteringscentrum för
fångar för The Raoul Wallenberg Centres for Released Prisoners.
Ambassadör Ullsten tyckte inte det var så särskilt lämpligt (det
tyckte man inte på kanadensiska UD heller), men framhöll att han
naturligtvis inte ville lägga sig i kanadensiska myndigheters
önskemål och beslut. Kanadensiska UD nämnde ingenting om sin kon-
takt med svenska ambassaden till initiativtagaren men framförde
som sin egen synpunkt att det kanske inte var så lyckat.
I våra tidningsklipp som kom med posten idag hittade vi bifogade
artikel som översänds som kuriosabidrag till Ditt Wallenbergsarkiv.

*Med vänlig hälsning
Lasse*

Lars Malmström

UTRIKESDEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

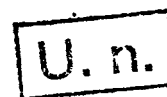
1986-05-30

Arkiv Ex

P 2 Em I

150/001

Förste ambassadsekreteraren
Isaksson
BRYSEL

Raoul Wallenberg
(2 bil.)

Broder,

Jag återoppar Ditt brev den 6 maj 1986. Det har blivit liggande någon tid eftersom jag har varit på ESK-möte i Bern.

./1

Bifogat översänder jag dels en PM om Raoul Wallenberg (den finns tyvärr bara på engelska och svenska), dels Raoul Wallenbergföreningens litteraturlista. Hoppas att dessa dokument skall vara till nytta. Promemorian, som i stor utsträckning handlar om regeringens insatser för Raoul Wallenberg, bör också vara till nytta för att besvara skällbrevet. Om Du nu skulle ha lust att göra det.

./2

Basta kärebror!
Sven Julin
Sven Julin

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	9/6-1986
utl. kurir	
luftpos	
vanl. post	sign

ee

Anger, Per	<u>Med Raoul Wallenberg i Budapest</u>	Sthlm 1979
" "	<u>With Raoul Wallenberg in Budapest</u>	New York 1981
Berg, Lars	<u>Vad hände-i Budapest</u>	Sthlm 1949
Bierman, John	<u>Righteous Gentile. The Story of Raoul Wallenberg</u>	New York 1981
" "	<u>Pocketupplaga av Righteous Gentile</u>	" " 1982
" "	<u>Raoul Wallenberg- En hjälte i vår tid</u>	Sthlm 1982
v. Dardel, Fredrik	<u>Raoul Wallenberg. Fakta kring ett öde</u>	Sthlm 1970
Dérogé, Jacques	<u>Le Cas Raoul Wallenberg</u>	Paris 1979
" "	<u>Fallet Raoul Wallenberg</u>	Viken 1980
" "	<u>Le Cas Raoul Wallenberg, kompl.nyupplaga</u>	Paris 1982
Isaksson, Börje	<u>Omöjligt uppdrag. Raoul Wallenbergs kamp i Budapest</u>	Sthlm 1975
Joseph, Gilbert	<u>Mission sans Retour</u>	Paris 1982
Karelin, Victor	<u>Das Buch von Raoul Wallenberg</u>	Freiburg 1982 ✓
Lester, Elenore	<u>Wallenberg. The Man in the Iron Web</u>	New York 1982
Lévai, Jenő	<u>Raoul Wallenberg, Hjälden i Budapest</u>	Sthlm 1948
Lichtenstein, H	<u>Raoul Wallenberg - Retter von Hundert-tausend Juden</u>	Köln 1982 ✓
Marton, Kati	<u>Wallenberg</u>	New York 1982
Philipp, Rudolph	<u>Raoul Wallenberg. Diplomat, Kämpe, Samarit - och Martyr</u>	Sthlm 1981 (1:a utg.)
Rosenfeld, H.	<u>Raoul Wallenberg - Angel of Rescue</u>	Buffalo, N. Y. 1982
Sjöquist, Eric	<u>Affären Raoul Wallenberg</u>	Sthlm 1966
" "	<u>Raoul Wallenberg. Diplomaten som försvann</u>	Sthlm 1981
Szel Elisabeth	<u>Operación Noche y Niebla</u>	Madrid 1961 ✓
Ströbinger, R.	<u>Das Rätsel Wallenberg</u>	Düsseldorf 1982
Villius, E. & H.	<u>Fallet Raoul Wallenberg</u>	Sthlm 1966
Werbell, F. & Clarke, Th.	<u>Lost Hero - The Mystery of Raoul Wallenberg</u>	New York 1982
Wulf, Joseph	<u>Raoul Wallenberg</u>	Berlin 1958
" "	<u>Raoul Wallenberg. Il fut leur espérance</u>	Tournai 1968

UD (Foreign Office) Dokumentsamlingar 1957, 1965, 1980 o. 1982

*26
Lämpligt tillfallet till
konferens på 22. 23. 24.
kontakt med mig
22. 6. 2. 1986. Jag har
utöver de publikationer som
har varit för information på närmare
personligt sätt, om den tillgängliggjorda
materialen. Han skulle återkomma.*

Professor Wilhelm Carlgren
Utrikesdepartementet

(A)

153/1001

INRC 11 00		
1986-1-1-6		
AVC	PR	TC
P	2	Eu
(A)	9	T

Amerikansk forskares anhållan om att få studera Wallenberg-dokument på utrikesdepartementet
(1 bil.) ✓

Broder,

The Raoul Wallenberg Committee of the United States har tillskrivit undertecknad för att anhålla om att UD tillåter Mr. Joseph Gary Zitomersky att få möjlighet att studera vissa handlingar i Wallenbergsaken.

Joseph G. Zitomersky forskar f n vid Lunds Universitet. Han har tilldelats ett stipendium av Fulbright-kommis- sionen och den amerikanska Wallenberg-kommittén för att kunna bedriva forskningen.

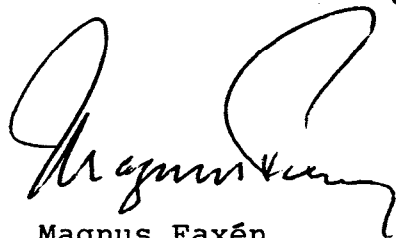
Zitomerskys svenska referenser är professorerna Birgitta Odén och Sven Tägil, Lund. Wallenberg-kommitténs direktör i New York har för mig uppgivit att Zitomersky avser börja sina arkivstudier i Stockholm vid midsommartiden.

Jag bifogar kopior av Zitomerskys ansökningshandlingar för ovan nämnda stipendium och jag vore tacksam för om man från departementets sida kunde tillmötesgå denna be- gäran. Det hör till bilden att detta stipendium finan- sierats med medel, som Wallenberg-kommittén samlade ihop till vid högtidligheten i New York i februari 1985 till 40-årsminnet av Raoul Wallenbergs bortförande. Forsknings- arbetet skall ses som ett första steg i Wallenberg-komit- téns arbete på att göra Wallenberg-dokumenten tillgängligare för amerikaner. Dokumenten donerades förra året av UD till New York Public Library och förvaras där tillsammans med andra dokument i bibliotekets Wallenbergsamlingar.

./2

Jag har uppmanat kommittén att be Zitomersky själv ta kontakt med UD. Hans adress och telefon i Lund återfinns i bifogade handlingar.
./.

Fästa kabinerna, tillgiven

Magnus Faxén

P 2 Eu
A 9 T
Bil. nr. LIII hbr. FAKA
Carlson den 2.6.66SPECIAL JOINT GRANT
BETWEEN THE FULBRIGHT COMMISSION AND
THE RAOUL WALLENBERG COMMITTEE OF THE UNITED STATES

Please type.

1. Name	<u>Zitomersky</u>	<u>Joseph</u>	<u>Gary</u>	<u>Mr.</u>
	<u>Last</u>	<u>First</u>	<u>Middle</u>	<u>Title (Dr., Mr., Mrs., Prof.)</u>
Telephone: Office	<u>(046) 10 79 57</u>		Home <u>(046) 11 02 27</u>	
2. Position	<u>Research Fellow,</u>			
Department	<u>Department of History</u>			
Institution	<u>University of Lund</u>			
Address	<u>Magle Lilla Kyrkogata 9A, 223 51 Lund</u>			Country <u>Sweden</u>
3. Mailing address, if different from above	<u>Magistratsv. 37D, 222 43 Lund, Sweden</u>			
4. Citizenship	<u>American</u>	5. Academic field	<u>History</u>	6. Highest degree <u>M.A.</u>
7. Date of birth	<u>Nov 8, 1942</u>	Sex <u>M</u>	9. ☐ Single ☒ Married	10. No. of accompanying dependents <u>0</u>
	(month/day/year)			(doctoral equivalent accorded)
7A. Place of birth	<u>Chelsea, Massachusetts, USA</u> (Please see Statement of Proposed Activity, page SPA 5, top part.)			
11. Proposed activity	☒ Research ☐ Lecturing If both, circle primary activity.			
Provide a summary title of your proposed activity in the space below. (A detailed statement is required elsewhere.) Research on Raoul Wallenberg: 1) to analyze, separate and translate important documents in the Raoul Wallenberg collection at the New York Public Library, 2) to research the Wallenberg papers at the National Archives of Sweden, the Ministry of Foreign Affairs, the Roosevelt Library, and the Library of Congress, 3) to prepare a manuscript for publication from primary sources.				
12. Sources and amount of funds available for support while in the United States.				
Source			Amount	
<u>The Fulbright Commission and the</u>			<u>\$20,000 and</u>	
<u>Raoul Wallenberg Committee of the United States</u>			<u>transatlantic travel</u>	

3. If institutional affiliation in the United States has been confirmed, complete the following and attach letter of appointment.

Name of institution	Dates of appointment	Name and department of faculty member with whom you will work
<u>NOT APPLICABLE.</u>		

FOR CIES USE ONLY

Serial No. _____ Fiscal Year _____ Length of Stay _____

Grant Type _____ Grant Authorization Date _____

Responsible Official _____

Affiliation Arranged by ☐ CIES ☐ Scholar ☐ Inst. Ex. ☐ Other

14. If institutional affiliation in the United States has *not* been confirmed, list preferred host institutions and note reasons for preference.

NOT APPLICABLE.

15. University and professional training (most recent first).

Institution	Field	Degree and Date Received
<u>University of Michigan</u>	<u>History</u>	<u>General examinations for doctoral degree, 1969</u>
<u>University of Michigan</u>	<u>Comparative History and Society</u>	<u>M. A., 1968</u>
<u>Boston University</u>	<u>History and Government</u>	<u>B.A., 1964</u>

16. Previous academic or professional positions (most recent first, excluding current position).

Position	Institution or Employer	Dates
<u>Assistant Professor in History</u>	<u>University of Toulouse (France)</u>	<u>1973-1977</u>
<u>Lecturer,</u>	<u>National School of Continuing Teacher Education, Toulouse</u>	<u>1976-1977</u>
<u>Research Coordinator</u>	<u>University of Michigan</u>	<u>1971-1973</u>

17. Names and dates of honors, awards, fellowships, scholarships, including previous Fulbright award(s). Coun-Research Grants, 1977-1984: Swedish Humanistic and Social Science Research cil; National Science Foundation (USA), 1973-1974: Research fellowship for computer analysis; University of Michigan: Research Fellowship, 1969-1970, Study Fellowships, 1967-1969; Mathematical Social Science Board Fellowship, Summer, 1967; Phi Kappa Phi, 1969
18. List principal publications or attach a bibliography. 1977; Phi Kappa Phi, 1969

Please see attached bibliography pages 1 and 2.

19. Names, titles, and addresses of three persons from whom references can be requested by the Fulbright Commission. (You do not have to ask for written reference letters.)

Name	Title	Address
<u>Birgitta Odén</u>	<u>Professor</u>	<u>Department of History, Univ. of Lund, Magle Lilla Kyrkogata 9A</u>
<u>Sven Tägil</u>	<u>Professor</u>	<u>223 51 Lund</u>
<u>Steven Koblik</u>	<u>Associate Prof.</u>	<u>Pomona College, History Dept. Clairmont, Calif. 91711</u>

20. Membership in cultural, scientific, and educational societies or organizations.

Nordic Association for Jewish Research; American Association for Jewish Studies; European and Nordic Associations for American Studies; Nordic Association for Canadian Studies; Social Science History Association; French Colonial

21. History Society; Société de Démographie Historique
International travel and residence (countries, dates, and purpose of visit). France, Jan-Dec 1970: archival research; Sweden, Aug 1971 & 1972: family visit; France, 1973-77: employment; Spain, May 1978: fam. visit; Poland, Jun 1978: conference; USA: Apr & Oct 1980: conferences and fam. visits; July 1982: fam. visit; Israel, May 1983: fam. visit; USA: Apr 1984: conference and fam. visit; France, May 1984: funeral;

Item 18. BIBLIOGRAPHY

1. "The History of the Jewish Population in Sweden," article for the Handbook on Ethnic Groups in Sweden, Uppsala, Sweden, forthcoming.
2. "Research Note on the Jewish Population in Sweden," article in the Jewish Journal of Sociology (England), forthcoming.
3. "Approaches to the Study of the Jews as an Historical Minority in Sweden," article in book on ethnicity to be edited at Lund University's Department of History, forthcoming.
4. "Historical Intelligence as History and Intelligence: Some Reflections," in William Agrell and Bo Hult (eds). Clio goes spying: Eight essays on the History of Intelligence. Lunds Studies in International History, 17. Lund, Esselte Studium, 1983, pp. 192-212.
5. "Familjen som vårdresurs för de äldre. En historisk-konceptuell ansats" in Birgitta Odén et al. (eds), Äldre i Samhället - förr, nu och i framtiden Part 2. Probleminventeringar (The Family as a Care Institution for the Elderly, in The Elderly in Society - Past, Present and in the Future. Essays on the question), Stockholm, LiberFörlag, 1983, pp 168-181.
6. "Ethnicity and the State," a summary of the proceedings in the session Ethnicity and the State, Seventh World Conference in Future Studies, in World Future Studies Federation Newsletter, No 3 (Sept 1982), pp 19-23.
7. Editor, On Making Use of History. Research and Reflections from Lund. Lund Studies in International History, 15. Lund, Esselte Studium, 1982. Includes two authored articles:
 "Introduction. Changing Historical Study in Sweden and Lund," pp 7-26.
 "Towards a Redefinition of the International System of States, 1816-1970, The Correlates of War Project's Systems Reconsidered," pp 67-129. co-authored
8. "The Territorial Dimension to American Ethnicity," synopsized version of conference presentation in Sven Tägil (ed), Rapport från konferens om Regionalism, Separatism och Etnisk Identitet (Rapport from the Conference on Regionalism, Separatism and Ethnic Identity). Lund University, 1981.
9. "From Corporatism to Privatism: The South in Comparative American Perspective," Annales du Centre de Recherches Historiques sur l'Amérique Anglophone, Nouvelle Serie No 3, Séminaires 1977, Maison des Sciences de l'Homme d'Acquitaine, Bordeaux, 1979, pp 13-64.

Item 18 BIBLIOGRAPHY, continued

10. "The Elderly in the Past, Present and Future. An Historical Perspective," in Proceedings for the XVIIIth Congress of Social Gerontology, Jan Helander et al (eds) (International Association of Gerontology. European Social Research Committee), for the Congress on Institutional Care of the Aged, Cracow, Poland, 5-8 June 1978, pp. 55-56.
11. "The Ethnic Dimension to the American Revolution," in Daniel Royot (ed), La France et l'Esprit de 76, Faculté des Lettres et Sciences Humaines de l'Université de Clermont-Ferrand II, Nouvelle Serie, Fascicule 1, 1977, pp. 14-34.
12. "Urbanization in French Colonial Louisiana, 1706-1766," Annales de Démographie Historique, 1974, pp. 263-278.

22. Other professional activities or educational interests you would like to pursue while in the United States (include dates, if possible).
While in the USA, I would like to consult the secondary works (articles, books) in the N.Y. Public Library and Library of Congress, as well as scholars working in Holocaust and Jewish Studies, particularly in New York, to develop the scholarly context of the research, and to communicate trends in research here. As I am also involved in North American area studies at Lund and in my research as well, I would want to make contact with American scholars and institutions in the N.Y.-Washington areas and to get materials to develop Lunds program and my research here.

23. Will you be granted leave of absence in the event that you are awarded a grant? ☒ yes ☐ no

24. Date you expect to:

a) begin your research mid-summer, 1986

b) depart for the U.S. end October, 1986

c) leave the United States end April, 1987

25. Members of your family who will accompany or join you in the United States.

Name and Relationship

Date and Place of Birth

Duration of Stay

I do not believe any members of my family will accompany me to the United States.

It is possible that a visit will be made by one or all of them. They are:

Ann Margret Zitomersky, wife

March 4, 1944: Karlshamn, Sweden some weeks

Daniel Zitomersky, son

Dec 21, 1975: Toulouse, France " "

Rebecca Zitomersky, daughter

Dec 21, 1975: Toulouse, France " "

26. Persons to be notified in case of emergency (name, address, telephone number, and relationship).

In home country:

Ann Margret Zitomersky, wife: Magistratsv. 37D, 222 43 Lund, Sweden; 046/11 02 27

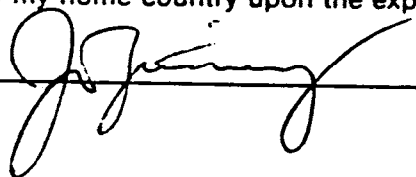
In the United States:

Mr. Frank Zitomersky, brother: 210 Cedar Street, Wellesley, Mass 02181; 617/235-0513

Mr. Harvey Ozer, cousin: 300 Central Park West, N.Y., N.Y. 10024; 212/873-3628

I certify that the information given in this application is complete and accurate to the best of my knowledge. I understand that final approval of my application is dependent upon my eligibility for a visa to the United States. I agree to return to my home country upon the expiration of my authorized stay in the United States.

Signature

Date April 14, 1986

Outline how you intend to conduct the project, defining the objectives and the methodology you will employ. Explain the significance of the research to your present position and activities. Comment on the feasibility of completing your project within the time period you have available and on the kind of facilities and resources you will require.

~~If applying for a lecturing award, indicate subjects which you are prepared to teach, at what level (graduate or undergraduate), your previous teaching experience (types of institutions, titles and level of courses), and whether you are prepared to teach in English.~~

~~Applicants in the creative and performing arts should describe the proposed activity and comment on its value to professional growth.~~

Summary title from item 11 of application:

Research on Raoul Wallenberg

DETAILED STATEMENT

(Begin on this page and continue as necessary, not to exceed 5 pages.) Continued on pages SPA 2-5.

Project Goals

The project I propose to undertake has two general goals:

1) to conduct scholarly research on the material in the Raoul Wallenberg collection and papers with a view to preparing a scholarly work on the policies and activities which Swedish authorities and the Swedish Jewish community maintained in respect to the situation of the Jews in Hungary and to the question of aid to European Jews in general during the World War II period.

2) to prepare the way for a greater accessibility, a greater appreciation and the future use of the Raoul Wallenberg collection at the New York Public Library and of the papers deposited in the other libraries and archives specified in the grant announcement.

The scholarly research

The proposed research activity would be an extension of the research I am presently engaged in in my position as research fellow at the University of Lund's History Department. I am currently conducting research on the history of the Jewish population in Sweden, and for this purpose have benefited from a several-year grant from the Humanistic and Social Science Research Council of Sweden (HSFR). It is an historical project whose period covers the years through World War II and extends to 1950.

One of the themes outlined for this research has been the attitude and policies of the Swedish Jewish community towards the Jewish situation in Europe during the 1930s and 1940s, including the question of refugees. Of interest also is the position of Swedish authorities in this matter, and generally, the relations between the Jewish population and the Swedish government. A larger context is the position of the Jews in the Diaspora and the interaction which Jews maintained with the Jews of other countries and with their respective governments, as well as the positions of those governments vis-à-vis the Jews during this critical period.

Todate, research on the subject of the Swedish Jews' policy to Jews in Europe and, in interconnection, that of the Swedish government's, has been limited to an article of 1953 by the Swedish historian Hugo Valentin,* who was not able to take advantage of the manuscript material now coming to be available in different national archives and in the Raoul Wallenberg papers and collection. Conducting research on the Raoul Wallenberg collection and papers would thus break new ground at the same time as it develops themes I am already engaged upon.

Specifically, it would provide greater insight into the

- 1) situation the Jews in Hungary, and in Europe, were facing in World War II
- 2) position and activities of the Swedish authorities and Swedish Jews in this regard
- 3) particular activities of Raoul Wallenberg as an example and indication of the above and of the larger context in general.

As the themes of research I have proposed has an integrity of its own, I would expect to publish the resulting work apart, even as some of the material can be used for the work I am currently engaged upon.

Furthermore, as much of the research is to be done at the New York Public Library and at the Library of Congress, it is envisaged that an important part of the research process will be to consult the much stronger collections of secondary articles and books that are found there and in other area libraries as concerns scholarship on World War II, Jewish Studies and the Holocaust, as compared with the holdings of Swedish libraries. Such consultation, as well as the contact that can be made with scholars in those fields, will enable the primary source material to be fitted better to ongoing research and for the Raoul Wallenberg collection and papers to be better placed in their proper scholarly niche.

As is normal for historical research, I would expect to employ the full nine months to undertake the research in the collection and papers and to consult the appropriate supportive literature. I would then expect to prepare a manuscript for publication after the material has been collected.

3. The effort to "prepare the way"

The proposed research activity would also prepare the way for greater accessibility, appreciation and future use of the Wallenberg collection and papers, and this along three different lines:

* Hugo Valentin, "Rescue and Relief Activities in Behalf of Jewish Victims of Nazism in Scandinavia," YIVO Annual of Jewish Social Science, 8, Studies on the Epoch of the Jewish Catastrophe 1933-1945, Koppel S. Pinson (ed) (New York: Yiddish Scientific Institute-YIVO, 1953).

1) The scholarly research, described above, once accomplished, would show the potentials and directions available for future scholarship which characterizes the material held in the Collection and papers, and would make both the scholarly and ^{the} general public alike aware of the content and richness of the holdings.

2) As part of the research process, the project would give a certain amount of attention to sorting the material in the collection. This, in turn, would not only give a greater indication of the holding's content, but would facilitate access to the material for future researchers.

3) I would undertake to translate some of the more important documents in the collection. This would serve to illustrate the nature of the holdings and some of the critical pieces of information that can be derived from them that bear on the period and situation, the different actors involved, the research subject itself, and the activities of Raoul Wallenberg. The translations should also be done so as to make some of the material more accessible to English-language publics in general. This might be especially true for the Swedish-language documents, which otherwise would be inaccessible to a wider public, scholarly otherwise.

4. The proposed activity in respect to the grant's announced tasks

The proposed activity I have outlined above would directly address the activities specified as the main tasks of the grant by the Special Joint Grant announcement and by point 11 of the application form. I see these tasks as being three in number:

- 1) an archival task: to classify the manuscript material in the Raoul Wallenberg collection in the New York Public Library
- 2) a translation task: to translate such material
- 3) a research task: to conduct research on such material and on the papers so as to publish a scholarly work based on them.

These three tasks suggest an underlying harmony of purpose, and yet point to certain contradictions in their performance. Each of the three, when accomplished would serve to shed light on the contents of the collection and would facilitate access to its material and to the future ^{use} of it. On the other hand, as a description of actual activity within a given nine-month time frame, the tasks seem to be in conflict with each other.

First, as an archival task, the work of sorting and classifying the material, which should also mean labelling and indexing them in a register, is itself a full-time task and, depending on the size of the holding, presupposes exclusive attention to it in its own right.

Second, translating a holding's documents is easily a full-time task, particularly if the documents are in different languages and if a number of them are handwritten, which would render them difficult to read.

Third, effective historical research on primary source material very often presupposes that the material is already pre-sorted, classified and indexed. It is generally a fully consuming activity that precludes attention to archival and translating tasks. This is all the more true if the research is to be done on non-sorted or-classified material.

In addition, as part of one's research skills, and to save time, the researcher of historical documents is usually competent in the languages of the material he researches, or, if not, he or she uses material already translated by others. The researcher usually does not translate documents as part of the research, except where he or she may be using material written in some difficult or little known language or the researcher may want to cite some of the material as information or support in his published work. He or she may undertake to translate a collection and even publish the translated documents on their own, but this is usually considered another kind of research activity, one that is devoted to preparing a collection for future use by other scholars.

The project I have outlined strives to meet each of these three purposes, but to avoid incompatibilities in the work process, effectively puts greater emphasis on the research task. Its primary object would be to undertake research and prepare an eventual manuscript based on the material investigated. As part of this activity a certain amount of archival and translating tasks would be done. The documents would of necessity have to be sorted out into certain general categories for the research itself. Specific documents or groups of documents would also have to be identified. These steps would then lay the basis for a more thorough archival effort to be made at another time.

Likewise, a certain number of documents might have to be translated in the normal course of research. The project, however, would undertake to expand on this activity somewhat more than what would be called for for research purposes alone so as to make more of the material accessible to a larger public.

Translating some of the documents - particularly those from non-major languages - would also serve to aid the archival task by identifying the nature of the documents and enabling them to be properly sorted and classified. I have already done such work in my research in Swedish archives.

5. Relevant Competencies

a) General scholarship and qualifications: As an experienced researcher in history, I have the general background and qualifications necessary to conduct archival research and to prepare a manuscript for publication accordingly.

Although I do not formally hold the doctoral degree, the scholarly positions I have occupied and the scholarly activity I have undertaken are commensurate with that of the post-doctoral level. In 1984 recognition of my doctoral equivalency was accorded me in an assessment of my qualifications made formally at Lund University. This reflected the fact that, in addition to having been an Assistant Professor for four years at a French university, where I directed students in their research, I was also invited to Sweden to help develop a new project of research at a pay level and with responsibilities of a post-doctoral scholar. These activities have included coordinating other scholars' work; conducting a post-doctoral seminar; organizing a session for an international conference; publishing works and presenting papers at different national and international conferences; and investigating primary source material in different archives.

● Archive experience: The archive research I have conducted into primary source material has been extensive. This has included research on Swedish archive material both at the Swedish National Archives/^{already} and in local archives in Stockholm, Gothenburg and Malmö. As part of my non-Swedish research I have also conducted extensive research at the National Archives of Paris, the Library of Congress, and certain local archives in the states of Michigan and Louisiana. Such extensive research in historical archives and libraries has provided me a familiarity with repositories of different kinds and with the archival process as a whole. A capacity for sorting and classifying documents comes to be inherent in the research process itself. In addition, as a coordinator of research for an historical political science project at the University of Michigan, 1971-1973, I organized a system whereby historical material was collected, classified, indexed and eventually prepared for computerization by a group of upwards of eight researchers that I directed.

● Translating and language competency: The languages in the primary source materials I have already conducted research on have been Swedish, French, English, German and, as pertains to certain Jewish material, a kind of Germano-Yiddish, at times written in Hebrew script. Arguably, the latter may also be of some relevance for the Wallenberg collection and papers. The fact that I am also an anglophone and an American also provides me with the basic qualifications necessary to translate foreign language documents into English, especially American English, and to make them thereby more accessible to a wider public. This is particularly true for Swedish, which, in contrast to languages like French or German, for example, would be little likely to be known by individuals in the English-language world. Furthermore, I have wide experience translating Swedish material to English. In addition to the occasional need to do so as part of my own research, I have translated two books and several articles, papers and summaries from Swedish into English - chiefly those of an historical type worked upon by my colleagues in Lund's History Department.

Jmh. 11/6.84

1986-06-03

Ambassadören Rune Nyström

Utrikesdepartementet

82
618
13/8
8/9
3/8
1/9
2/9
1/10

1986-06-26
Pol. avd/ Pol I
kr. S. Jullin/111
skr. O. M. Håkansson

154/001
P 2 en

Wallenberg-fallet
(2 bil)

Broder,

- . /1 *RN* Härmed ligger bifogade brev från en dam i Hässleholm som var i kontakt med mig under min tid som Wallenberg-handläggare på departementet. Som framgår av i kopia bifogade brev har jag svarat henne att Du numera har ansvaret för detta ärende, och att jag överlämnat hennes brev till Dig.
- . /2

Korrespondensen med henne bör återfinnas på dossier - jag tycker mig komma ihåg detta spår rätt väl. Det hör ju till den typ av kontakter som kräver särskild eftertanke.

*Uppåklaga kättsmanen
kint tillgagn
Ingolf Kiesow*

Ingolf Kiesow

SVERIGES AMBASSAD
TOKYO

1986-06-03

Bil. 4 Hbr. Kiesow -
Nyström 36.1986
P. 2 Eu^I

Fru Maja Mühlbach
Åkaregatan 8

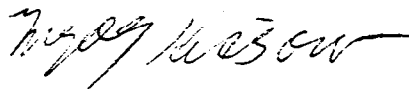
281 00 Hässleholm

Bästa fru Mühlbach,

Tack för Ert brev av den 20 maj rörande kontakterna
med Er svåger.

Jag fick brevet här i Tokyo där jag numera är
stationerad. Ansvarig för Wallenberg-fallet i UD är
numera ambassadören Rune Nyström och jag har över-
lämnat brevet till honom. Härifrån kan jag bara önska
att det skall vara möjligt att få det önskade mötet
mellan medlemmarna av Er familj till stånd - jag
förstår att det måste vara svårt att vara ifrån
varandra i så många år.

Med vänliga hälsningar

Ingolf Kiesow
Minister

Lasseholm, 20. 5. - 86

Sibb

Ambassadaten Ingolf Kierow.
U. D.

Hackholm.

Vi har varit i brevkontakt följt
angående min mors bror i Estland,
som under ett antal år (13 år) var för-
visad till Sibirien. Denna tid var min
svåger några år i en ny stad "Jnta",
och som jag skriftligt tidigare var han där
kännslomässigt med R. Wakenberg, som var
arkitekt vid byggandet av den vårdcentralen
samma sommaren berde jag ören till
Estland för att träffa min mors slakt.
Det tog inte lång stund följande min svåger
började tala om Raul, med vilken han
blev så god vän, och han hade bara gäst
ett sådant om Raul. Först han ju svarat,
att R. Wakenberg dreg 1944, vilket jag
sade till min svåger. "Det är ju allt sådant",
sade min svåger, "i var kändis minns honom,
och Raul var vid mycket god hälsa. Jag fick
se honom ett par foto från läget. Vi talade
mycket om den tiden, men jag fick ju lova
att inte lämna ut min svågers namn.

Just för i helgen fick jag brev från
min svägers moster om att han skulle komma hit
och om jag kunde skicka till honom en rikt.
"officiell inbjudan", ett ex. på svenska och
ett på ryska. Jag ordnade om detta så fort
som möjligt och skickade till honom i
det rek. brev. Tyvärr fick min svägers
avslag på sin ansökan om att få resa hit.
Jag har nu skrivit till honom att gå vidare
igen. Jag inbjöd honom för 2 månader.
Hela tiden har jag tänkt att ett plus "
till honom kunde vara att han är pensionär,
alltså borta från arbetsplikt, men ett
'minus' till honom kan vara, att han varit
och vet för mycket om dessa lägen i Sibirien
och vilka han träffade där, och detta kunde
vara att avråda. Nu när Sibirien blivit
träffade min svägers även ett par andra vid
namn Ernst och Emil. Om han får
avslag även på sin andra ansökan väntar
dom med ören till Estland igen, men som
dom blev "just nu har vi så dålig luft här"
(känkraftslaget), men man kunde även
träffa mig i Vinnograd.

3.

Min besvärsheloe är så stark för dessa
orsaker, men som sagt försakt en gång till.
Jag har hela tiden tänkt, att om man
svåger får komma hit kunde någon från
H. O. sammanträffa med honom. En sådan
ansökan om utresa skall först lämnas till
en "lokal auktoritet", och där sedan
vidare & vidare, o.s.v.

Om något nytt framkommer i fallet
skall jag underrätta Er.

Med vänliga hälsningar

Maja Munkbacht

Bkingsatan 8

28100 Klavolehamn

NEW YORK

1986-06-06

P 2

860617
POL I / WJ / july / 84
tel 398 tel
860617

Kanslirådet Sven Julin

Utrikesdepartementet.

157/001

Pal

P 2 En I

Politisk fånge från Ukraina om R. Wallenberg i brev
(1 bil.)

Broder,

./.

Raoul Wallenberg-kommitténs direktör här i New York har ånyo fäst min uppmärksamhet vid fallet Joseph Terelya (Yossyp Terela). Denna gång förekommer han citerad i en tidskrift, som i sin nordamerikanska upplaga heter "the fight". Den utkommer i en förort till Paris och jag bifogar en fotokopia av den sida, där ett brev från Terelya publicerats i engensk version.

Terelya berättar i ett brev daterat i februari 1985 vad som föregått hans fängslande den 8 februari 1985. I samband med förhandlingar mellan honom och företrädare för KGB nämns Raoul Wallenberg och enligt denna version skall Raoul Wallenberg vara vid liv.

Maymun

Magnus Faxén

the fight

Director : Mihai Korné

7/03/1986

NUMBER 54

TARIF D'ABONNEMENT ANNUEL

En France Français :

FRANCE
EUROPE

FRF 200
FRF 250

Par avion :

AFRIQUE
AMÉRIQUE DU NORD
ISRAËL
AMÉRIQUE DU SUD
AUSTRALIE

FRF 300
FRF 300
FRF 300
FRF 350
FRF 350

En d'autres monnaies, le tarif est majoré des frais bancaires d'encaissement comme suit :
DEM 100 - CHF 90 - GBP 25

USD 45 ou équivalent
USD 45 ou CAD 53
SHEKEL 2560
USD 51 ou équivalent
DOLLAR AUSTRALIEN 60

125, Bureau de la Colline - 92213 St-Cloud - France

Téléphone : (33-1) 46.02.05.40 - Téléc 270152F

Commission Paritaire N° 65481 - C.C.P. : 11 341 71 A Paris

A UKRAINIAN DOCUMENT

(translated and distributed by : «Ukraine information» - Paris)

Recently, a letter from a political prisoner, the Ukrainian Yossyp Terela, for his wife and children, dated February, 1985, has reached the West. The author describes the methods used by KGB.

At 43, Yossyp Terela is a poet and writer who has already spent twenty years in prison for his activity as a Ukrainian Catholic and for finding fault with the russification of Ukraine. He was 19 years old when he first had to face the KGB.

On September 9th, 1982, he was freed from prison, and with other Ukrainians, among which there were priests, he founded the «Group of Initiative for the Defense of Believers of the Ukrainian Church» of which he was the President. In December, 1982, he was arrested by the prosecutor of the Ukrainian carpathic area and kept in prison for one year for «parasitism». One year later, in December, 1983, he was freed and resumed his activity in his Group of Initiative.

On February 8th, 1985 Y. Terela was arrested once more and condemned on August 20th, 1985 by the court of Oujhorod to 7 years of camp and 5 years of relegation.

His brother, Boris, who had already spent 20 years in prison, reverted to harsher actions : in 1982, with a small group of activists, he derailed a train transporting military and radar equipment. He was subsequently killed fighting against the KGB troops. Yossyp Terela is married and has three children. This is his letter :

«You remember that after having fled on November 15th (1984) and after the subsequent events, I went on January 14th (1985) Oujhorod to meet the KGB for discussions. The following conditions had been set : on our side, to stop our publications of the «chronicals» and on their side, to free the prisoners from camps and prisons. The meeting place was at the hotel «Zakarpattia», room number 52.

The Lt-Colonel Dziachko and a captain whose name I no longer remember were there. They had in hand two numbers of the «Chronicle of the Catholic Ukrainian Church», numbers 1 and 6. They cross-questioned me with typical questions : Who ? Where ? When ? Who also made it possible to send the chronicle to the West ? I replied that I did not come to the meeting to be questioned, but as agreed in our discussions to negotiate the terms for the liberation of Vassyl, Father Herman and the other prisoners inscribed on our list. Lt-Colonel Dziachko refused to take the list. I then wrote another one. You were right when telling me that nothing would come out of this, and that they wanted something quite different. At the hotel, after

lunch (I had lunch with Dziachko and those who saw us could have thought that we were old friends), a new list has been established : Raia Roudenko, Iryna Ratouchynska, Halyna Barats, Lena Senikova, and I don't remember the name of the fifth woman which was sent there by the KGB man. As for the men : our relative Pavlo Kampir, Petro and Vassyl Sitchko, Levko Loukianenko, Yuri Badzio, Vassyl Stoussé, Mykhailo Horyn, Hnat Soltys, Marc Niklous, Anatoli Charansky, Anatolij Koriahyn, Witali Kalynytschenko, Dmytro Kvetsko, Yaroslav Lessiv, plus an Armenian and a Jew chosen by the KGB.

«Dziachko took the list of the prisoners to be freed and then declared : «We will suppress from this list Mykola Roudenko, Vassyl Stouss, Yuri Badzio. These are special cases. As for Mykhailo Horyn - it is no ! The only thing we can do for him is to reduce his sentence by five years and to move him to the hospital in Leningrad. To free the three others, we request that you dissolve the group. Your relative will be freed soon, and as for the women we can only liberate the Ukrainians. The same for the men, excepting Petro Sitchko».

«And why not Sitchko ?

«He is a nationalist ! Instead of the «small Jews», we can free thirty persons which are in psychiatric hospitals. You must understand that in order to liberate such a large number of persons from concentration camps, we need a special decree issued by the Praesidium of the Supreme Council, and this is a very difficult thing. If you agree on one of these prisoners already mentioned, we will liberate ten persons from psychiatric hospitals or two which are in the psychiatric prisons. So what do you say ? From the quarter of the «common laws» we could rapidly liberate Lessiv, Horbal, Vassyl, Sitchko, Tchornovil, Soltst and Hmarouk. But you have to sign our own version of the declaration and you have to stop your radio broadcasting towards the West».

I refused. In fact, I was quite tempted but they wanted me to repent not only in the press but also on radio and television...

Sunday, I left from Svaliavia to meet with Korsoun and Dziachko. I met them at number 10 Tchapaiev street. During our discussions, I told them that I would sign the declaration only when all prisoners on the list were free. Korsoun got angry and declared then that he had to refer to his superiors as this was not within his authority...

Korsoun also added :

«Terelia, we can do everything. You are the example of Raia Roudenko. Inside the Swedish government, there are

BEWARE OF ELECTION PERIODS

While national groups living in the Western democracies enjoy much freedom, only few have a real influence on the foreign policy of their host-countries. For new-comers, mainly for those refugees from Central and Eastern (USSR) Europe who fled communism, this inability to influence Western policy in favour of their countries of origin is frustrating.

Western interest grows sometimes during election periods. Candidates meet their voters and listen more or less carefully to what they say. This is when former refugees, many of whom have become voters, can express their hopes and formulate their demands. Some promises are made, most of them only to be forgotten until the next election.

While discussions are useful with representatives of democratic parties, those who are supposed to represent the interests of their national groups or those who try to express the hopes and expectations of their country of origin should avoid commitments along party lines.

One reason is that in a free country no one really will cast his ballot according to what others tell him.

The second reason is that the foreign policies of Western democracies follow national and not party lines. On subjects related to Central and Eastern (USSR) Europe, this goes even further : the policy has been shaped over several decades by NATO. Consequently, this policy will not be fundamentally altered if one or the other democratic parties is winning in one country or another. Things may change only if totalitarian parties come to power, as this happened in the Hitler-Stalin era.

We, Central and Eastern (USSR) Europeans, who try to persuade Western Policy makers to help our nations and oppose their oppressive regimes, should refrain from engaging in Western internal fights.

As citizens, we are fully free to cast our ballots for whatever party we want. However, when we want to express the hopes and earnings of our nations of origin, we are not allowed to link their present and long-term interests to one or another political party.

Once elections are over, such an attitude will prove more efficient than the promises received during the election periods. To fluctuate along party lines can only be harmful.

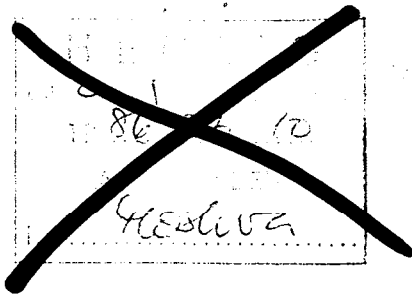
«Some people who are fed up by the noise made around Wallenberg. But you, who are you ? We don't even need to condemn you to a long pain, one year would be enough. Who can give you a guarantee that anyone of the «common laws» will not cut your throat ? And if it is necessary, we will cut you in the place with Raia Roudenko. You will help each other».

«Does this mean that he is alive ?»
«Yes, I give you my word», was his reply.

Then the discussion moved to the house, the children. They even brought me back home. And on the 8th, they arrested me, as you had warned me.

MOSKVA

1986-06-10.

Kanslirådet Julin

UTRIKESDEPARTEMENTET

PERSONLIGT OCH HEMLIGT

Gordijevskijs vittnesmål om Raoul Wallenberg
Hbr Julin-Nilsson 1986-06-05

Broder,

Låt mig inledningsvis, såsom svar på Din uppmaning till mig i ovan citerade handbrev att kommentera Gordijevskijs vittnesmål, först göra den allmänna reflektionen att det självfallet är tillfredsställande att Du och Nils Daag till slut bereddes tillfälle att personligen sammanträffa med G. Därmed följdes den gamla principen i Wallenberg-ärendet att ingen sten får lämnas ovänd.

Vad G. avgivit är dock som bäst ett andrahandsvittnesmål. En tanke, som slog mig vid läsningen av Din uppteckning, är att det inte helt kan uteslutas att G:s sagesman inom KGB i huvudsak byggt sin berättelse på den sovjetiska regeringens svar till Stockholm 1957 i Wallenberg-ärendet.

Under denna avsevärda tid kan det officiella svaret, i den muntliga traditionen inom KGB, mycket väl ha garnerats med detaljer såsom det rekryteringsförsök

le

NKVD, enligt G:s sagesman, skulle ha gjort beträffande Wallenberg. Tidpunkten för Wallenbergs död blir ju i vilket fall ungefärligen överensstämmande med vad som anges i 1957 års svar.

Värt att lägga märke till i sammanhanget är för övrigt att G:s sagesman enligt vittnesmålet (i Din uppteckning nederst på sid 3 och överst på sid 4) själv hänvisade till vad han erfarit från KGB-kollegor omkring 1960. Ungefärligen samma version av Wallenbergs öde hörde G. personligen på 1970-talet från andra KGB-män (sid 4 första stycket).

Det anförda kan, tycks det åtminstone mig, tydas som att vad G. nu återgivit för Dig i huvudsak är en muntlig tradition inom KGB, samt att denna i sin tur utgör en utstofferad version av 1957 års officiella svar. Därmed blir också slutsatsen att G:s vittnesmål knappast fört oss närmare gåtans lösning.

En av de stora frågorna i Wallenberg-ärendet är och förblir varför den sovjetiska regeringen 1957 valde att ta det för den enastående steget att erkänna att Sovjetunionen ljugit sedan 1945, men ändå inte förmådde att lämna ett för Sverige trovärdigt svar om Wallenbergs öde. Som Du själv skriver (på sid 9) är det naturligtvis så att om Wallenberg avrättades 1947, så hade den sovjetiska regeringen i efterhand ingen anledning att dölja tidpunkten, men väl omständigheterna. G:s vittnesmål tycks dock bygga på utsagor i alltför många bakomliggande led för att det skall vara meningsfullt med ytterligare spekulationer (med vittnesmålet som grund) om motiven för 1957 års svar.

Det förefaller vidare inte heller rimligt - som britterna tydligen föreställt sig - att utåt i Wallenberg-ärendet åberopa G. såsom "en absolut tillförlitlig källa". Hans uppgifter lär aldrig kunna verifieras. Vid en källkritisk granskning tycks mig, sammanfattningsvis, G:s vittnesmål vara svagare än exempelvis Vladimir-spåret från 1950-talet.

G:s vittnesmål ger oss i sig knappast heller någon vägledning om hur statsministerns samtal i april 1986 med Ryzjkov om Wallenberg bör fullföljas. Intressant är dock vad G. säger (på sid 5 i uppteckningen) att Gorbatsjov och Ryzjkov vid statsministerns besök torde ha haft till sitt förfogande dels en redogörelse för det egentliga sakförhållandet, dels ett samtalspapper med den officiella sovjetiska ståndpunkten. Personligen tror jag - på den punkten kan vi nog bara just tro - att endast starka politiska skäl kan förmå den nuvarande sovjetiska ledningen att frånga 1957 års svar. Snarare än att enbart presentera fakta om att Wallenberg varit i livet efter 1947, gäller det för oss att bevisa varför det ligger i Sovjetunionens intresse att nu redogöra för Wallenbergs verkliga öde. Men, härmed har mina funderingar kanske slirat en bit bortom vad Du avser, då Du skriver att kabinettssekreteraren önskar att jag lämnar "synpunkter och förslag på det fortsatta förfarandet"?

Lars-Åke Nilsson

My SH... 27 Jan!
OS till jän
Ker. L. M.

RAOUL WALLENBERG-FÖRENINGEN 1986 -06- 1

Ordförande Ingrid Gärde Widemar • Sekreterare Sonja Sonnenfeld

1986 06 12: Överlämnas till utrikesdepartementet

I-L Wallin

I-L Wallin, SB

Utrikesmin kansli/mk

Kr Sven Julin/PO1 I

Besv 1986-06-18 med skr fr utr min

TILL SVENSKA REGERINGEN

P 2 Eu -

13 JUN

1986 -06-28

6177/82

RAOUL WALLENBERG-FÖRENINGEN, SAMLAD TILL ÅRSMÖTE DEN 12 MAJ 1986,
VÄDJAR TILL REGERINGEN ATT UNDERSÖKA MÖJLIGHETERNA ATT I SAMFÖR-
STÅND MED USA, ISRAEL OCH KANADA, I VILKA LÄNDER RAOUL WALLENBERG
ÄR HEDERSMEDBORGARE, HOS SOVJETUNIONENS LEDARE BEGÄRA HANS UTVÄX-
LING SOM ETT LED I DEN PRINCIPIELLA ÖVERENSKOMMELSE SOM TRÄFFATS
ANGÅENDE FRIGIVNING AV POLITISKA FÅNGAR I SOVJETUNIONEN.

RAOUL WALLENBERG-FÖRENINGENS STYRELSE ÖVERLÄMNAR OVANSTÅENDE
RESOLUTION MED FÖRHOPPNING ATT REGERINGEN SNARAST MÅTTE VIDTAGA
ÅTGÄRDER I ENLIGHET MED RESOLUTIONENS INNEHÅLL.

STOCKHOLM DEN 26 MAJ 1986

Ingrid Gärde Widemar
Ingrid Gärde Widemar

Sonja Sonnenfeld
Sonja Sonnenfeld

Avsändningsort

Pol I/Osvald/ml

Ärende

Datum

1986-06-13

Avd

P

Grupp

2

Mål

EU'

Adress

AMBASSADEN BUDAPEST Dnr....

POL

2

Text

För ambassadören från Osvald, Pol I

Som Du vet önskar vi delge Ditt handbrev till Jan Eliasson den 3 maj ("Wallenberg restitut^{us}") med bl.a. ambassadör Wachtmeister. Vi kan emellertid för ögonblicket inte återfinna det inkommande originalet. Skulle Du därför kunna skicka in kopia av ert arkivex?

CABINET

Ifylles av telegramexpeditören

Paris 1986-06-11

aa9

2

Departementssekreteraren
Staffan Carlsson
Utrikesdepartementet
Pol I

162/002

		13
P	2	Eu

(POL)

Re Wallenberg
(1 bil.) ✓

Broder,

Jag ser av dossieren att Hans Magnusson och Björn Skala, som för närvarande är på semester, har haft korrespondens med ännu en Wallenberg-fantast, Philippe Braun de Guise.
./.
Jag får härmed bifoga hans senaste telegram adresserat till ambassadören och som jag anser inte bör föranleda något svar.

Di- Lili-
Lil A.

Erik Belfrage

P28u1

*
SVENSK 201290F
161 1128
PUBLIC AC SGTIN F
A L'ATTENTION DE MR CARL LIDBOM
AMBASSADEUR
AMBASSADE DE SUEDE
75 PARIS

Ink 10 JUN 1986		
		15/434
HP	1	7.6

Spec

DE LA PART DE FOI+ACTION BP 65 /D2120 GUISE
PRESIDENT:PHILIPPE BRAUN DE GUISE

TRES HONORE MR L'AMBASSADEUR
NOUS VOUS INFORMONS CE JOUR LE 10 JUIN 1986 QUE NOTRE ORGANISATION
A DEBUTE IL YA 3 ANS UNE OPERATION DE GRANDE ENVERGURE POUR LA LIBE
RATION DE MR WALLEMBERG INCARCERE EN URSS DEPUIS 1945.
MR SKALA, MAGNUSSON, OLOF PALME, ONT ETE INFORMES DE NOS DIVERSES ACTI
VITES EN SA FAVEUR.
MAINTENANT, VU QUE L'UNION SOVIETIQUE NE VEUT ABSOLUMENT RIEN FAIRE
POUR MR WALLEMBERG ET COMME ELLE FAIT LA SOURDE OREILLE, NOUS APPELONS
LES PUISSANCES OCCIDENTALES DE FAIRE DES PRESSIONS D'ORDRES DIVERS Y
COMPRIS D'ORDRE ECONOMIQUE EN VUE DE LIBERER RAPIDEMENT CE DIPLOMATE
NOUS VOUS REMERCIONS DE DONNER SUITE A CE MESSAGE
SALUTATIONS DISTINGUEES.
PHILIPPE BRAUN DE GUISE

LE 10/6/86

*
SVENSK 201290F
PUBLIC AC SGTIN F

(Pd)

P	2	Eu ¹
---	---	-----------------

ARCHIVE COPY

MSG NO: 860617-326

DISTRIBUTION STATUS AT: 1986-06-17-13.35

TO:	STATUS:	TIME:	DIARY NO:
NEW YORK/GK	DISTRIBUTED	1986-06-17-13.34	0398 ✓

FROM: UDTX 21

POSTED TIME: 1986-06-17-11.50

MSG NO: 860617-326

NEW YORK/GK+

UD STOCKHOLM 1986-06-17

GENERALKONSULATET NEW YORK

FOER FAXEN FRAAN JULIN ANG WALLEBERGVITTNET TERELJA.
DITT HANDBREV 1986-06-06. WALLEBERGVITTNET TERELJA.

JAG HAR VID PROEVNING AV TERELJAS VITTNESMAAL INTE FUNNIT
NAAGON ANLEDNING ATT FAESTA AVSEENDE VID DET. JFR VART TEL
143.

CABINET

UD STOCKHOLM KL 1150/BF

- End of printout

(UTRIKESMINISTERN)
Utrikesministerns kansli/mk
Handläggare: Kr S Julin
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)

ARKIVEXEMPLAR

1986-06-18

Dnr	Avd Grupp Mål
169/011	P 2 Eu/I

Raoul Wallenberg-föreningen
Box 16076

13 22 STOCKHOLM

Jag återoppar Er skrivelse den 26 maj 1986 med en appell till den svenska regeringen att undersöka möjligheterna att i samförstånd med USA, Israel och Canada hos Sovjetunionens ledare begära Raoul Wallenbergs utväxling.

Den sovjetiska regeringen vidhåller som bekant att Raoul Wallenberg avled år 1947. Mot denna bakgrund torde en framställning av ovannämnt slag inte röna något positivt gensvar från Sovjetisk sida.

Vid statsministerns besök i Moskva tidigare i år hade han tillfälle att direkt till den sovjetiska ledningen framföra varför frågan om Raoul Wallenbergs öde ännu är viktig för svensk opinion och för den svenska regeringen och varför tidigare sovjetiska svar inte anses tillfredsställande.

Jag vill med dessa rader bekräfta att svenska regeringen och utrikesdepartementet ej heller framledes kommer att försitta något tillfälle som ter sig lämpligt för att söka röna klarhet i Raoul Wallenbergs öde.

Med vänliga hälsningar

Sten Andersson

Ifylles av postexp

Avsant med

☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☒ vanlig post

Avsändn datum Sign

860627 20

127 East 73rd Street, New York, New York 10021 212-737-7790

National Advisory Board
Patricia Barnes
John Bierman
Rev. Cynthia Bronson
Rev. James A. Carpenter
Bethine Church
Countess Margareta Douglas
Meyer Eisenberg
Barbara Futterman
Sister Ann Gillen
Gloria Goldwater
John L. Goldwater
Alan C. Greenberg
Maxwell E. Greenberg
Diane Haslett
Hon. Alan Hevesi
Curton M. Joseph
Teresa Kirkland
Jane Kirkland
Paul Lefrak
John Lefrak
Hon. Robert L. Lister
Dr. Edward A. Lindell
Ivica Lindfors
Hon. John V. Lindsay
Nicholas L. Ludington
Rati Marton
Dr. P. Murphy
Hon. E. M. Olson
Margaret Patane
Theresa Patane
Martin Riskin
Harvey Rosenfeld
Wayard Rustin
Howard Samuels
Louette Samuels
Hon. Jerome Shestack
Dr. Krister Stendahl
Rose Styron
Roy Sylverst
Susan Tabor
Neil Tevebaugh-Kenwryck
Edmilla Thorne
Ullman
Hon. J. Waldman
John Weitz
L. Wiesel
George Will

Raoul Wallenberg

Mr. Pierre Schori
Permanent Under-Secretary of State
Ministry for Foreign Affairs
Utrikesdepartementet
Box 16121
103 23 Stockholm
SWEDEN

1986-06-27
UMS kansli
kr. Julin

1986-06-27
UMs kansli
kr Julin, pol/lm
skr tit

Dear Pierre:

As always, I am most grateful for your interest and your support. I am certain after reading the initial paragraph of this article, you will understand why I have voiced a very real concern. The Jewish Telegraphic Agency has world-wide distribution, and their misinformation will be re-printed in newspapers all over the world. A strong correction will prove to be helpful to all of us; but of course, it must come from the Foreign Ministry. I count on your help.

In so far as the lawsuit is concerned, I have explored the question with great care since I last spoke to you about it. There appear to be excellent reasons to recommend that my board of directors vote not to pursue this offer. It is my assumption that they will follow my lead on this matter.

I hope that we shall have an opportunity to meet when you pass this way in August; that is always helpful and adds another dimension to my perception of the official attitude about my work. In the meantime, have a wonderful time in Yugoslavia; I have not been there, but I am told that it is both beautiful and fascinating.

I do look forward to hearing from you and would appreciate a translated copy of the official announcement of the stamps. I can put it in our next newsletter. Thank you!

With best personal regards,

~~Rachel Oestreicher Haspel~~
~~President~~

Enclosure.
ROH:sap

INK. UTRIKES. DEP.
D. N:o 167/005
1986-07-02
76-24

AVD. P	GR ₂ 2	MAL EU
--------	----------------------	-----------

June 16th, 1986

For Julie

Ken du
drafts all
from: fast

24. PS

Sweden to issue stamp honoring Wallenberg

LONDON (JTA) — A postage stamp with the portrait of Raoul Wallenberg will be issued by Sweden next year as part of a series of stamps honoring Swedish nationals who lost their lives on international humanitarian missions.

Wallenberg, a diplomat, is credited with saving the lives of 100,000 Hungarian Jews when he headed a special section of the Swedish legation in Budapest during World War II. He was arrested by Soviet authorities when the communist army entered Budapest in January 1945, and his fate remains unknown.

Moscow insists that Wallenberg died in prison in 1947, but there have been persistent reports that he was seen alive and may still be living. He would be 72. Swedish Prime Minister Ingvar Carlsson raised the 41-year-old case during his first official visit to Moscow last April. He did not disclose what he was told there.

The Wallenberg stamp will be the first tribute to the wartime diplomat by his own country. A Wallenberg postage stamp was issued by Israel three years ago and Israel, Canada and the United States have conferred honorary citizenship on him.

The stamp series will also honor Count Folke Bernadotte, the United Nations special representative in the Middle East who was assassinated in 1948, and Dag Hammarskjöld, the UN secretary general who was killed in an air crash in 1965 in what was then the Belgian Congo.

Arkivexemplar

Politiska avdelningen
Handläggare: kr S Julin

1986-06-26	Dnr	Avd	Grupp	Mål
177/003				P 2 En I

Fru Maja Muhlba[✓]ch
Akaregatan 8

281 00 Hässleholm

Wallenberg-fallet

Ministern Ingolf Kiesow i Tokio har till mig vidare-
befordrat Ert brev till honom av den 20 maj 1986.

Samtidigt som jag uttalar förhoppningen att Er sväger
skall få tillstånd att besöka Er här i Sverige vill jag
med dessa rader meddela att jag, om han kommer hit,
gärna tar emot honom för att höra vad han har att be-
rätta om Raoul Wallenberg.

Med vänliga hälsningar

Sven Julin
Kansliråd

/lu

Ifylles av postexp

Avsänt med

☐ sv brev

☐ uti brev

☐ luftpost

☒ vanlig post

Avsändn datum

86-06-26

Sign

[Signature]

SVERIGES AMBASSAD

WASHINGTON

ma 27/6
Ambassadör Jan Eliasson, UD
för kännedom

1986-06-19

P 2 EU

Peter Broder

-6-27

Ambassadör Ragnar Dromberg

BUDAPEST

P 11

JE

Broder,

1986-06-30
Pol I/Osvald/lu
Ex till:
Osvald
Julin

exp. 86-06-30/lu

Ang. Raoul Wallenberg monument i Budapest
(1 bil.)

Tack för Ditt brev från Stockholm 3 juni som
nådde mig först idag.

./.

För Din kännedom bifogar jag kopia av det brev
som jag den 15 maj skrev till Peter Wallenberg
om Salgos förslag till R.W.-monument. Peter har
sedermera bekräftat att familjen är beredd donera
granitblocket och välkomnar konstnären till Sverige
för att själv ta kontakt med leverantören.

W Wachtmeister

Arkivexemplar

Washington, D.C. den 15 maj 1986

Grupp Mål

Dr. Peter Wallenberg
Skandinaviska Enskilda Banken
106 40 Stockholm

Nicholas Salgo är amerikansk ambassadör i Budapest, en politiskt utnämnd affärsman, ungersk första generationsamerikan. Han var tidigare chef för Watergate komplexet, där ju vårt ambassadkansli befinner sig, och i den egenskapen är han bekant till mig.

Salgo besökte mig igår i följande ärende.

När han lämnar sin post i Budapest i november i år vill han ge en avskedsgåva i form av en skulptur till Raoul Wallenbergs minne. Det är en personlig gåva - cirka 100 000 dollar - och han har vidtalat en känd skulptör vid namn Imre Varga att utföra arbetet. Det är tänkt som en helfigur föreställande Raoul Wallenberg som betraktar ett granitblock i vilken en symbolisk framställning av R.W.'s hjälpaktion skulle infällas. Om inte staden Budapest vill placera skulpturen på allmän plats skulle den utställas antingen i Vargas eget museum eller på amerikanska ambassadens område.

Ifylles av postexp

Avsändt med

☐ av kurrir☐ uti kurrir☐ luftpost☒ vanlig post

Avsändn datum

Sign

Salgos fråga till mig var om jag trodde att familjen Wallenberg skulle vilja skänka granitblocket - ca 10 ton röd svensk granit - för att markera samhörigheten med familjen och med Sverige. R.W. har ju numera dubbelt medborgarskap.

Jag svarade att jag tyckte det var en fin och generös tanke och lovade föra den vidare till Dig. Att Varga är en intressant konstnär tycks framgå av bifogade katalog.
./.

Du kanske kan fundera på detta uppslag och låta mig veta hur Du ser på det.

W Wachtmeister

handl ds Walder-Brundin, UMs kansli/
kr S Julin, pol/lm

Arkivexemplar

27 June, 1986

Avd Grupp Mål

178/001

P 2 Gu I

Ms Rachel Oestreicher-Haspel
The Raoul Wallenberg Committee
of the United States
127 East 73rd Street
NEW YORK, NY 10021
U S A

Dear Ms Haspel,

You have asked för our view on the possibility of taking the case of Raoul Wallenberg to a Soviet court.

The issue of Raoul Wallenberg is a dispute of a kind that does not lend itself to a strictly legal approach.

If the matter were to be taken up in a Swedish court of law, the Soviet side would in all likelihood invoke sovereign immunity. The Soviet Union did so when the family presented damage claims at at US court.

A Soviet court would presumably reject the plaint out of hand.

It is also hard to see what a lawsuit could produce in relation to the Soviet notification of 1957 to the effect that Raoul Wallenberg died in 1947. A lawsuit on the basis of the evidence we now possess would most likely stall the issue and take us back to the advice of 1957.

For this reason the Swedish Government prefers to pursue the case of Raoul Wallenberg vis-à-vis the Soviet Government on political rather than judicial level.

Yours sincerely,

Pierre Schori

Ifylles av postexp

☒ Avsant med

☐ sv brev

☐ utt brev

☒ luftpost

☐ vanlig post

Avsändn datum

860680

Sign

L

handl kr S Julin, pol/lm

27	Dnr June, 1986 181/002	Avd Grupp M&I P2 EU ^T
----	------------------------------	-------------------------------------

Ms Rachel Oestreicher-Haspel
The Raoul Wallenberg Committee
of the United States
127 East 73rd Street
NEW YORK, NY 10021
U S A

Dear Rachel,

Thank you for your letter of 16 June, 1986, drawing my attention to the recent JTA article on Raoul Wallenberg.

The initial paragraph of the article states that "A postage stamp with the portrait of Raoul Wallenberg will be issued by Sweden next year as part of a series of stamps honoring Swedish nationals who lost their lives on international humanitarian missions".

As you will understand, I strongly object to the words "who lost their lives".

The Swedish Government has never accepted the Soviet advice of 1957 to the effect that Raoul Wallenberg died in 1947, since satisfactory information about what happened to him was not provided. Furthermore, credible testimonies from various sources indicate that he was alive long after that date. This is why my Government has never failed to seize any appropriate opportunity to bring up Raoul Wallenberg's fate with the Soviet authorities, and this is why the Ministry for Foreign Affairs continues to thoroughly investigate every fresh trace in its efforts on his behalf.

Sincerely,

Pierre Schori

Ifylles av postexp

Avsänd med

☐ sv kurir ☐ utl kurir ☒ luftpost ☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

100630 L.

Pol avd /kr S Julin/ml

Ans	Avd	Grupp	Mål
178/002	P	2	ELI

Stockholm, le 27 Juin 1986

Monsieur Roger Hourant
Rue Reanud Strivay, 20

B - 4100 SERAING

Belgien

Monsieur,

Je me réfère à votre lettre du 21 avril 1986 à Monsieur le Ministre de la Justice concernant le dossier au sujet de Raoul Wallenberg.

Le Ministère des Affaires Etrangères a en effet publié presque la totalité des documents concernant le cas de Raoul Wallenberg couvrant la période jusqu'à 1969.

Ce dossier contient 50 volumes d'environ 14.000 pages. Il n'en existe pas une traduction française, étant donné que le dossier reproduit simplement les documents originaux. Son prix est de 2000,- (deux mille) couronnes suédoises, le port n'étant pas compris.

Je vous prie d'agréer, Monsieur, l'assurance de mes sentiments distingués.

Sven Julin
Sous-Directeur

ml

Ifylles av postexp

Avsänd med

☐ sv brev

☐ ett brev

☒ luftpost

☐ vanlig post

Avsändningsdatum

27/6/86

Sign

lw

P2 $\frac{L}{m}$ $\frac{I}{\rho}$

185/009

For L. C. 7

Jag besökte idag Irina Korsjunska, som vi tidigare omförent i telegram till Washington, om jag minns rätt. Hon bor just nu i Stockholm och bor i en lägenhet tillhörande Dier Hård, Kocksgatan 22 (tel. 41 33 69). Vi hade inte så mycket att säga på g. a. andra mötet på Lassehall. Hon nämnde dock att Mensjagin, tidigare borgmästare i Smolensk, verkligen, som andra vittnesmål givit vid händelsen, suttit i fängelse i 22 år. Han hade sedermera skrivit och skrivit på dikt. Vid sommarintressenterna är dock att en person från Sovjetunionen, och författaren från Baltikum, med det osannolika namnet Garik Superfin, som kändt Mensjagin, är i färd med att skriva en biografi över honom. Superfin bor i antingen München eller Frankfurt. Kanske det vore en list att bevisa honom i Västtyskland att försöka få kontakt med Superfin och höra vad han har att säga. Mensjagin ~~satt~~ enligt Korsjunska från till 1953 i Lubjanka, sen flyttades efter Solzjens död, sedan han hade skrivit ett brev till Chrusjtjev, till en isoleringscell i Vlodjmir. Om sig själv berättade K. att hon i Sovjetunionen en hjälpt saktningar till inspirerade politiska fångar att skriva till dem och skicka livsmedel. Ryssarna ville bli av med honom och förfärdade försöka fånga honom 1980 och senare 1982. K. hade möjligen hjälpt till att sprida Solzjens verk i väst. Ur en annan källa hade jag lärt att honom som, som fick avsked från ett byggligt arbete i Moskva, numera arbetar i Pentagon med en undersökning av Sovjets U-hjälp.

On

Rune System in

ind 85-716

PETER WALLENBERG

Kabinettssekreterare
Pierre Schori
Utrikesdepartementet
Box 16121
103 23 STOCKHOLM

aa /PS
P 2 Fu
1986-07-16

Stockholm den 14 juli 1986

Bara ett par korta rader för att tacka
för Din vänlighet att sända mig en kopia
av Ditt brev till Rachel Oestreicher-
Haspel beträffande möjligheterna att ta
upp fallet Raoul Wallenberg i sovjetisk
domstol.

Med vänlig hälsning

Peter Wallenberg
Peter Wallenberg

se dnr UD2018/20399/EC

Leif Leifland

London 19/7 -86

Personligt och förtroligt.

Börje,

Att skäl, som jag nämnde för Dig
då vi träffades i Stockholm, har jag
svårt att förstå att Gordijevskis vittnes-
mål om R.U. för oss närmare gåtans
lösning. Det innebär inte att G. med-
vetet sprider desinformation; han kan
mycket väl vara i god tro, något som
tydligtvis både Du och Kris Daag är över-
tygade om. Men det är, tycker jag, all-
tså mycket andra handinformation och
alltså mycket som inte stämmer med
tidigare trovärdiga uppgifter. Och jag
är fortfarande att det är ~~ett~~ olustigt
att vittnen vill använda sig av oss
för att, som Du säger, "avbilda sig" G:s

vittnesmål

Jag instämmer i d. - A. Nilsson
skutsett att vi inte rimligen kan uttala
oberoende G. som "en absolut tillförlitlig
källa". Men innan jag är beredd att
s. a. s. lägga G. ad acta, vill jag kanske
fästa ytterligare på ratten.

Med tillgivna

Leif Luf

Kamreriet S. Julin,
Stockholm

The Raoul Wallenberg Committee of the United States

127 East 73rd Street, New York, New York 10021 212-737-7790

President
Rachel Oestreicher Haspel

Executive Board
Agnes Adachi
Rabbi Bruce K. Cole
Nane Lagergren Cronstedt
Abraham Foxman
Dr. Erica Freeman-Padan
Lena Biorck Kaplan
Elizabeth Moynihan
Carl Gustav Nisser
Walter Oppenheim
Vera Stern
B. Throne-Holst
Ja. Wallenberg

Honorary Chairmen
Hon. Per Ahlmark
Ambassador Per Anger
Sen. Alfonse D'Amato
Rep. J. P. Green
Sen. J. H. Hollman
Rep. Jack Kemp
Vina Lagergren
Rep. Tom Lantos
Sen. Daniel P. Moynihan
Sen. Claiborne Pell
Dr. J. P. Dardel
Ingrid Garde Widemar
Simon Wiesenthal

National Advisory Board
Patricia Barnes
John Bierman
Rev. Cynthia Bronson
Rev. James A. Carpenter
Bethine Church
Countess Margareta Douglas
Meyer Eisenberg
Barbara Futterman
Sister Ann Gillen
Gloria Goldwater
John L. Goldwater
Jan C. Greenberg
Maxwell E. Greenberg
John Haslett
Alan Hevesi
Burton M. Joseph
Irene Kirkland
Jane Kirkland
Samuel Lefrak
William Lefrak
Leon Lefrak
Edward A. Lindell
Lena Lindfors
John V. Lindsay
Nicholas L. Ludington
Atti Marton
James P. Murphy
Rev. E. M. Olson
Margaret Patane
Theresa Patane
Martin Riskin
Harvey Rosenfeld
Rayard Rustin
Howard Samuels
Giselle Samuels
Hon. Jerome Shestack
R. Krister Stendahl
Joe Styron
Roy Sylverst
Isaac Tabor
Neil Tevebaugh-Kenwryck
Edmilla Thorne
V. Ullman
Bar J. Waldman
H. Weitz
E. Wiesel
George Will

July 10th, 1986

Mr. Sven Julyn
Assistant Deputy Undersecretary
Ministry of Foreign Affairs
Utrikesdepartementet
103-23 Stockholm
Sweden

1986-08-20 191/005
S. Julin/lh
skr tit
INK. UTRIKES DEP.
D. N:o 07-20
1986-08-22
AVD. P GR. 2 MÅL *Pol*

Dear Mr Julyn:

I cannot tell you how extremely grateful I am to you for the assistance that you provided our Fulbright Candidate, Mr. Joseph Zitomersky. I was truly sorry to have to bother either you or Mr. Schori's office with such a small problem, but it was very important for reasons of scholarship, that Mr. Zitomersky have some access to the original papers. I do apologize for any inconvenience that this may have caused the Ministry, or Professor Calgren, and I thank you for your most timely intervention. I feel certain that the resulting paper will have been well worth the effort that we have all expended on this matter. Thank you.

By the way, is Professor Calgren also the author of a book entitled SWEDISH FOREIGN POLICY DURING THE SECOND WORLD WAR ? If so, my respect for him certainly increases. It is a truly excellent and highly informative piece of work on Sweden's neutrality and difficult position of non-alignment during that awesome period of European history. I should enjoy knowing if the two gentlemen, the archivist and the author, are one and the same.

Again, I thank you for your kindness and efforts on behalf of our work. I trust that those involved with this case in the Ministry will feel that your assistance is justified. I wish you a most pleasant summer, with gentler weather than we are currently experiencing here in New York.

With kindest regards,

Rachel Oestreicher Haspel
Rachel Oestreicher Haspel
President

cc: Mr. Pierre Schori
ROH:sap

The Raoul Wallenberg Committee of the United States

127 East 73rd Street, New York, New York 10021 212-737-7790

President
Rachel Oestreicher Haspel

Executive Board
Agnes Adachi
Abbi Bruce K. Cole
Jane Lagergren Cronstedt
Abraham Foxman
Erica Freeman-Padan
Anna Biorck Kaplan
Elizabeth Moynihan
Carl Gustav Nisser
Alfred Oppenheim
Eira Stern
Betty Throne-Holst
Jacob Wallenberg

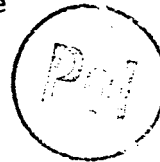
Advisory Chairmen
Göran Ahlmark
Ambassador Per Anger
Benjamin Boschwitz
Stephen B. Green
Leon Hausner
Jack Kemp
Jane Lagergren
Tom Lantos
Daniel P. Moynihan
Norman Ornstein
Gordon Dardel
Gordon Garde Widemar
Simon Wiesenthal

National Advisory Board
Patricia Barnes
John Bierman
Cynthia Bronson
James A. Carpenter
Thine Church
Margaret Douglas
Eva Eisenberg
Barbara Futterman
Ann Gillen
Vioria Goldwater
L. Goldwater
C. Greenberg
Maxwell E. Greenberg
Jane Haslett
Alan Hevesi
Ron M. Joseph
Kirkland
Kirkland
Muel Lefrak
Milla Lefrak
Edward A. Lindell
Eca Lindfors
John V. Lindsay
Mas L. Ludington
Marton
James P. Murphy
E. M. Olson
Margaret Patane
Erika Patane
Martin Riskin
Arvey Rosenfeld
David Rustin
David Samuels
Mette Samuels
Jerome Shestack
Kristen Stendahl
E. Styron
Roy Sylverst
Dan Tabor
L. Tevebaugh-Kenwryck
Milla Thorne
Ullman
John J. Waldman
N. Weitz
Wiesel
George Will

July 17th, 1986

P2 Eu I

Mr. Pierre Schori
Permanent Under-Secretary of State
Ministry for Foreign Affairs
Utrikesdepartementet
Box 16121
103 23 Stockholm
Sweden

aa/ps

22 DEC 1986
U.S. ARMY

Dear Mr. Schori:

I was in Washington last week for a series of meetings; one was at the State Department with Ambassador Warren Zimmerman. Ambassador Zimmerman is our newly appointed Chief Delegate to the Commission on Security and Cooperation in Europe. We spoke of you and also of Curt Lydgard, who will be heading the Swedish Delegation. I think that it would be in everyone's best interest for us to have some discussion on this meeting when you are next in the United States. I trust that this can be expeditiously arranged.

I look forward to hearing from you.

Most cordially,

Rachel Oestreicher Haspel
President

ROH:sap

(MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS)
Utrikesministerns kansli, 10
Handläggare: kr Juhlin
Politiska avdelningen
Första enheten

ARKIVEXEMPLAR

Dnr 223/001	Avd Grupp Mål P 2 Eu 1
----------------	---------------------------

Stockholm 11 August 1986

POL

Ms Pauline Versteegh
Korte Jansstraat 19 bis

3512 GM UTRECHT

HOLLAND

(Ang Raoul Wallenberg och Langfelder)

Dear Ms Veersteegh,

Thank you for your letter of 8 May and 15 July 1986 regarding Raoul Wallenberg and Vilmos Langfelder. I am sorry that you have had to wait for your reply due to other buisness and holidays.

You claim that the Swedish Government has not used all means possible to obtain the freedom of Raoul Wallenberg. You will see from the enclosed paper that the contrary is true. My Government has never failed to seize any appropriate opportunity to bring up the question of Raoul Wallenberg's fate with the Soviet authorities. This we did as recently as in the course of Prime Minister Ingvar Carlsson's visit to Moscow earlier this year. The truth is that in no instance regarding an individual citizen has the Government of Sweden done more than in the case of Raoul Wallenberg. Our efforts on his behalf continues unabated. Unfortunately, the Soviet leadership has persistently referred to its notification of 1957 to the effect that Raoul Wallenberg died in 1947.

Like the Netherlands, Sweden is a country governed by law and in our dealings with the Soviet Union we adhere strictly to the principles of international law. This is why we cannot consider the possibility of taking foreign diplomats as hostages, as you suggested.

Finally I must add that Raoul Wallenberg's driver, Vilmos Langfelder, was a Hungarian ci-

Ifylles av postexp

Avsant med

☐ sv kurir ☐ utl kurir ☒ luftpost ☒ vanlig post

Avsändn datum

Sign

880813 10

tizen at the time of the arrest.

You may rest assured that the fate of Raoul Wallenberg is very much alive in my mind and that the Swedish Government will never relent in its efforts on his behalf.

Sincerely,

Sten Andersson

Utrikesministerns kansli, 10
kr Julin/Pol I
Besv m skr fr utr min 860811

Ink. Utr.min.

1986-08-01

✓
8

Esse, Non Videri

Marie-Pauline Versteegh

Korte Jansstraat 19 bis
3512 GM

Utrecht, 15th July 1986

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 196/006		
1986-08-1301		
AVD. p	GR 2	MAL I

Sir,

On the 8th May I wrote you a letter about Raoul Wallenberg and Wilmos Langfelder. I am truly sorry that you do not find the matter important enough to answer. We will continue to remind you of your obligation towards Mr Wallenberg and Mr Langfelder.

The fact that two Soviet people were killed and two Soviet Jews imprisoned, because they knew that Mr Wallenberg is alive, should make the Swedish government feel ashamed. It means that people who know they endanger their lives by helping Mr Wallenberg and Mr Langfelder, still do so. People who are responsible and quite safe, on the other hand, think it is too much trouble to do so.

It was very convenient for you to have a MAN like Mr Wallenberg to go to Hungary and pay your debts to the Jewish people and the oppressed countries in Europe. Your country was neutral but forgot that when "Das Dritte Reich" needed your country as a bridge to invade Denmark and Norway. The very least you could do for Mr Wallenberg is trying to get him to Sweden safe and sound again.

Why is your country so afraid of the Soviet Union? They will not get themselves involved in an international incident for a prisoner who is too old to hurt the system anymore. You know that when governments interfere with the imprisonment long enough, Mr Wallenberg will be released eventually. That is the way they work as all people who know the Soviet Union can tell you.

To give you an example how you can get Mr Wallenberg released:
The Swiss diplomat Harald Feller was also imprisoned by the

Soviets in 1945. The Swiss government got him released within one year by prisoner swap. It was your government in 1950 who refused to do the same thing for Mr Wallenberg. It was Mr Per Anger who suggested this to your then marxist minister of Foreign Affairs Undén. Yours is a different government and by now you should realise that you can not go on pretending there is nothing the matter.

With this letter we also want to inform you that we founded a group named Esse, Non Videri. There are several reasons for choosing this special name:

1. It is the motto of the Wallenberg family.
2. It shows us the MAN Wallenberg IS.
3. It tells us what we and all human-beings should be like.

Esse, Non Videri is looking forward to hearing from you this time.

With our kindest regards,

For Esse, Non Videri

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Versteegh', with a stylized flourish at the end.

M.P. Versteegh

Stockholm, August 20th 1986

Politiska arkivet
Herald: S. Julin

232/003 92 En I

Ms Rachel Oestreicher Haspel
President
The Raoul Wallenberg Committee
of the United States
127 East 73rd Street

New York, N.Y. 10021

Raoul Wallenberg

Dear Ms Oestreicher Haspel,

Thank you very much for your kind letter of 10 July 1986, which I received on my recent return from vacation. I am confident that we shall find a way to accomodate Mr. Zitomersky's research requirements and to assist him.

With regard to your query, I am pleased to confirm that the author of "Swedish Foreign Policy during the Second World War" and the Director of Archives of the Ministry is one and the same person, Professor Wilhelm Carlgren.

With kind regards,

Sincerely,

Sven Julin

rep. 860820/Cu

Postal address Box 16121 S-103 23 STOCKHOLM 16	Hylles av postexp Address Avsant med Guest Adults long 1 ☐ av burt ☐ ut burt ☐ luftpost	Telephone 786 80 00	Telegraphic Address Cabinet ☐ vanlig post	Avsändningsdatum 105 90	Sign
--	--	------------------------	--	----------------------------	------

100 00901

**The Raoul Wallenberg Committee
of the United States**

127 East 73rd Street, New York, New York 10021 212-737-7790

INK. UTRIKES DEP.
D. N:001 237/00
09 SEP 1986
AVD. P GR. 2 MAL. eu

August 25th, 1986

*3. att 8 juli om
kommentar
(Kommit ut från 25
860904
())*

86 09 09/pol avd
skr t tit
Kr S Julin/kh
u/kabs

Pierre Schori
Permanent Under-Secretary of State
Ministry for Foreign Affairs
Utrikesdepartementet
Box 16121
103 23 Stockholm
Sweden

Dear Pierre:

This small news item came across my desk while I was out of New York. If there is any way that you can give me some elucidation on its contents, I shall be extremely interested.

I look forward to seeing you in the near future. Hope that it has been a good summer for you and your family.

All the best,

[Signature]
Rachel Oestreicher Haspel
President

Enclosure.
ROH:sap

*Hope this reaches you before
your trip to Japan.*

[Signature]

Chairman
Alan C. Greenberg
Vice Chairmen
Betty Throne-Holst
Jacob Wallenberg
President
Rachel Oestreicher Haspel
Vice President
Robert Le Buhn
Secretary
Martin Riskin
Treasurer
Alex Rosenberg
Executive Board
Dr. Michael Alderman
Vera Blinken
Lena Blörck Kaplan
Karl Marton
H. Mary K. Mochary
Elizabeth Moynihan
Carl O. Oer
Walter Oppenheim
John Russell, Esq.
Vera Stern
Bruce Teicholz
Honorary Chairmen
Amb. Per Anger
Hon. Leon Hausner
Nina Berggren
Dr. Krister Stendahl
Dr. Guy von Dardel
Amb. Wilhelm Wachtmelster
Ingrid Gärde Widemar
Simon Wiesenthal
National Advisory Board
John Bierman
Sen. Rudy Boschwitz
Rev. James Carpenter
Richard Chamberlain
Bethine Church
Countess Margareta Douglas
Dr. Erica Freeman-Padan
Barbara Futterman
Sister Ann Gillen
Rep. Bill Green
Diane Haslett
Hon. Alan Hevesi
Rep. Jack Kemp
Annette Lantos
Rep. Tom Lantos
Samuel LeFrak
E. Lester
Viveca Lindfors
Dr. Patricia A. McFate
Sen. Daniel P. Moynihan
James P. Murphy
John Nelson
Rev. Evert Olson
Sen. Claiborne Pell
Henry Rosenfeld
Bayard Rustin
Hon. Anne Shestack
John Slade
Marianne Slade
Cecily Sylvest
Susan Tabor
Neil Tevebaugh-Kenwryck
Judith Thorne
Tibor J. Waldman
Rep. Theodore S. Weiss
John Weltz
Elie Wiesel
George Will

POC ZELICHONOK HOSPITALIZED

NEW YORK, July 20 (JTA) -- Prisoner of Conscience Roald (Alik) Zelichonok, 50, who received a three-year labor camp sentence on August 8, 1985 for allegedly "defaming the Soviet state and social system," has been hospitalized in the Alma Ata prison, according to Jerry Goodman, executive director of the National Conference on Soviet Jewry.

Zelichonok, a computer scientist at the Institute of Cytology in Leningrad, was arrested after police conducted a search of his home. Among the items confiscated were letters he had written to the West, including correspondence to the Spanish, Hungarian and Swedish Embassies regarding Raoul Wallenberg.

Zelichonok, who suffers from massive kidney damage, secondary hypertension and lameness (he has undergone several operations for kidney and leg ailments), was hospitalized in February for three weeks because of severe intestinal bleeding and a dramatic rise in blood pressure.

JTA DAILY NEWS
BULLETIN
NEW YORK, N.Y.
D. N/A

JUL 21 1986

WAL

4-

DAILY NEWS BULLETIN

Zelichonok's wife, Galina, who suffers from a degenerative eye disorder and is losing her sight, appealed to the International Red Cross to save her husband's life. "A further stay in the labor camp is identical to passing a death sentence on him," she wrote.

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Handläggare: kr S Julin

244/025
PROMEMORIA

1986-09-01

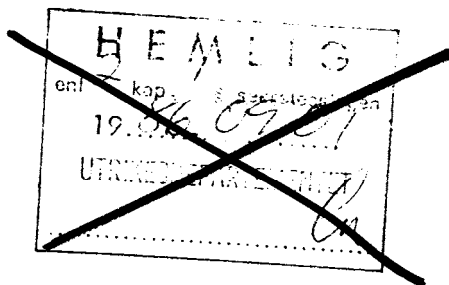
12 ku

Ex till:

Carlsson, Pol I

Julin *dep. 860901/64*

Inför polchefens besök i Moskva

HEMLIG

Raoul Wallenberg

Sedan 1980 har vi begagnat snart sagt varje tillfälle att på polchefsnivå och däröver erinra sovjetiska vederbörande om att vi inte betraktar fallet Raoul Wallenberg som utagerat. Senast gjordes detta vid statsministerns samtal med ministerpresident Ryzjkov i Moskva. Ryssarna har enständigt hänvisat till 1957 års besked och har låtit oss förstå att de anser ärendet vara en gång för alla avfört från den sovjetisk-svenska dagordningen. Ambassadör Pankin framförde detta till statsministern den 31 juli i år med anledning av statsministerns markering i Moskva.

Vad som i övrigt skett innevarande år är att G. framträtt som vittne samt att ambassadör Nyström har fullbordat sin utredning. Analysarbete inom departementet förestår, men vi har ännu inte några slutsatser som kan läggas till grund för det framtida agerandet.

Att under det förestående Moskvabesöket förbigå Raoul Wallenbergärendet med tystnad skulle kunna missuppfattas som att vi efter Pankins besked till stats-

ministern nu skulle ha accepterat den sovjetiska
ståndpunkten. Det förefaller därför lämpligt att
även denna gång på övligt sätt, d v s "vid sidan av
bordet", ånyo markera att frågan om Raoul Wallenberg
för svensk del inte kan betraktas som utagerad förrän
vi fått tillfredsställande klarhet om hans öde.

Sven Julin

Ärendes

Raoul Wallenberg

Datum

1986-09-02

Ärd

A

Grupp

2

Mål

EU'

Adress

Ambassaden MOSKVA

POL

Text

Från Julin ang Raoul Wallenberg

P R I M O: Den amerikanska Raoul Wallenbergkommitténs ordförande har tillställt kabinettssekreteraren under secundo återgivna notis från Jewish Telegraph Agency, med en förfrågan om vi känner till något om det fall som där beskrivs. Har ni möjligen något att förmäla?

S E C U N D O: "New York, July 20 (JTA) -- Prisoner of Conscience Roald (Alik) Zelichonok, 50, who received a three-year labor camp sentence on August 8, 1985 for allegedly "defaming the Soviet state and social system", has been hospitalized in the Alma Ata prison, according to Jerry Goodman, executive director of the National Conference on Soviet Jewry.

Zelichonok, a computer scientist at the Institute of Cytology in Leningrad, was arrested after police conducted a search of his home. Among the items confiscated were letters he had written to the West, including correspondence to the Spanish, Hungarian and Swedish Embassies regarding Raoul Wallenberg.

Zelichonok, who suffers from massive kidney damage, secondary hypertension and lameness (he has undergone several operations for kidney and leg ailments), was hospitalized in February for three weeks because of severe intestinal bleeding and a dramatic rise in blood pressure."

CABINET +

UTRIKESDEPARTEMENTET

Politiska avdelningen
Andra enheten (Pol II)

Ex (a + b) t:

Prof Carlgren

1986-09-03

1986-09-03

Dnr	Avd	Grupp	Mål
246/			

ANG ÅTGÄRD SE ORIG
Minister Ulf Hjertson

AMBASSADEN WASHINGTON

UN

Pol

Besök av Richard Krieger, US Holocaust Memorial Council
(2 bil)

Broder,

./1

Besöket av Krieger i Stockholm bör, såvitt jag kan bedöma, ha blivit lyckat ur dennes synvinkel. Som Du känner till undertecknades inget avtal men vid Kriegers besök hos kabinetssekreteraren överlämnade den senare ett brev till Krieger med ett innehåll som, ehuru formellt till intet förpliktande, enligt min mening borde tillfredsställa Krieger. Detta sagt med vår negativa inställning till formellt avtal given.

./2

Jag förutsätter att arkivet så småningom kommer att ta kontakt med ambassaden för översändandet och överlämnandet till muséet av "Wallenberg-pappren".

För den händelse ambassaden inte tidigare erhållit Kriegers program bifogas detta för kännedom.

Slutligen vill jag nämna att Kriegers besök hos kabinetssekreteraren fick god mediatäckning. Detta att döma av antalet fotografer närvarande. Av en händelse

.../2

Fylls av postexp

Avsänd med

Avsänd datum

Sign

Dnr	Avd	Grupp	Mål

kom även Magasinet att vara på plats varför Krieger och "örnen" kanske så småningom kommer att ses även i den svenska televisionen.

Vid kabinettssekreterarens samtal med Krieger närvarade även ambassadör Newell, Sven Julin och jag själv.

Halsning

Christer

Christer Persson

3 September, 1986

MINISTRY
FOR
FOREIGN AFFAIRS

Permanent Under-Secretary of State

Mr. Elie Wiesel
Chairman
The United States Holocaust
Memorial Council
2000 "L" Street, N.W.
Washington, D.C. 20036
U.S.A.

Dear Mr. Wiesel,

On the occasion of Mr. Richard Krieger's visit to Stockholm, I take pleasure in announcing to you, on behalf of the Swedish Government, the gift of a complete set of the Raoul Wallenberg papers released by the Government. The papers cover the period from the disappearance of Mr. Wallenberg through 1969.

The 49 volumes will be transmitted through the Swedish Embassy in Washington, D.C.

I realize of course that the Wallenberg papers will constitute but a small portion of the material with information about the Holocaust that will be collected for the United States Holocaust Memorial Museum. It is nevertheless my sincere hope that these papers will be of some significance to the Museum and its room dedicated to Raoul Wallenberg.

The task which the United States Holocaust Memorial Council has taken upon itself - to inform and educate about the legacy of the Holocaust - is an important one. The Swedish Government will certainly, within its sphere of competence, be willing to provide information aiming at assisting coming programs by the Council to this end.

Sincerely,

Pierre Schori

**MINISTRY
FOR
OREIGN AFFAIRS**

Press and Information Department

Bilaga 2

hbr Persson - Hjertansson 86-09-03

P R O G R A M M E

for

Mr Richard KRIEGER,

Executive Director of the

United States Holocaust Memorial Council,

WASHINGTON, D.C.

August 30 - September 4, 1986

Postal Address

Box 16121

S-163 23 STOCKHOLM 16

Address

Gustav Adolfs torg 1

Telephone

795 80 00

Telegraphic Address

Cabinet

Telex

185 90

MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS
Press and Information Department
Information Division

Ms Inger JOHANNESSON
First Secretary

Address: Fredsgatan 4
Phone: 786 6776 (office)
97 47 59 (home)

ACCOMMODATION:

Grand Hotel
S. Blasieholmshamnen 8
103 27 STOCKHOLM
Phone: 22 10 20

Saturday, August 30

15.10

Arrival at STOCKHOLM/ARLANDA International
Airport - flight SK 572. Mr and Mrs KRIEGER
will be met by Mr Christer PERSSON, First
Secretary of the Ministry for Foreign Affairs

Transfer to Grand Hotel

Sunday, August 31

14.00-
17.00

Sightseeing tour of Stockholm
Your guide, Mr David FISCHER, will call at
the hotel. Use your "Stockholm Key of Honour" Cards
for free access to museums.

Monday, September 1

10.20

Ms Inger JOHANNESSON, will call for you at the
hotel

10.30

The Ministry for Foreign Affairs
Professor Wilhelm CARLGREN, Assistant Under-
Secretary and Director of Archives
Mr Sven JULIN, Deputy Assistant Under-Secretary,
Political Department

Address: Gustav Adolfs torg 1

Phone: 786 60 00

Monday, September 1 (continued)

12.30 Invitation to luncheon - courtesy of the
Ministry for Foreign Affairs

Host: Mr Mats BERGQUIST, Deputy Under-Secretary,
Political Department

14.00 Visit to the Jewish Congregation
Meeting with Rabbi Morton H. NARROW,
Mr Jan-Erik LEVY, Head of Chancery,
and others

Address: Wahrendorffsgatan 3

Phone: 23 51 60

Later on in the afternoon visit to "Café 84"

Tuesday, September 2

11.00 His Excellency Mr Per ANGER will call for you
at the hotel.

12.00 Invitation to luncheon - courtesy of "Raoul
Wallenberg-föreningen"

Address: Arsenalsgatan 8 C, 2nd floor

Phone: 10 26 53

Wednesday, September 3

09.30 His Excellency Mr Gregory NEWELL, Ambassador
of the United States of America to Sweden

Address: American Embassy
Strandvägen 101

Phone: 783 53 00

11.00 Mrs Inga GOTTFARB, Author of the book "Den
livsfarliga glömskan" (The perilous oblivion),
which will be published this autumn.

Mrs Gottfarb will come to Grand Hotel

14.15 Mr Pierre SCHORI, Secretary of State for Foreign
Affairs

Address: Ministry for Foreign Affairs
Gustav Adolfs torg 1

Phone: 786 60 00

Thursday, September 4

06.45 Departure from Grand Hotel for ARLANDA International
Airport

08.00 Departure from ARLANDA International Airport -
flight SK 593

MINISTRY
FOR
FOREIGN AFFAIRS

Permanent Under-Secretary of State

ARKIVEXEMPLAR

3 September, 1986

P2 Ewⁱ
246/001
(P.L.)

Mr. Elie Wiesel
Chairman
The United States Holocaust
Memorial Council
2000 "L" Street, N.W.
Washington, D.C. 20036
U.S.A.

Dear Mr. Wiesel,

On the occasion of Mr. Richard Krieger's visit to Stockholm, I take pleasure in announcing to you, on behalf of the Swedish Government, the gift of a complete set of the Raoul Wallenberg papers released by the Government. The papers cover the period from the disappearance of Mr. Wallenberg through 1969.

The 49 volumes will be transmitted through the Swedish Embassy in Washington, D.C.

I realize of course that the Wallenberg papers will constitute but a small portion of the material with information about the Holocaust that will be collected for the United States Holocaust Memorial Museum. It is nevertheless my sincere hope that these papers will be of some significance to the Museum and its room dedicated to Raoul Wallenberg.

The task which the United States Holocaust Memorial Council has taken upon itself - to inform and educate about the legacy of the Holocaust - is an important one. The Swedish Government will certainly, within its sphere of competence, be willing to provide information aiming at assisting coming programs by the Council to this end.

Sincerely,

Pierre Schori

Överlämnat i handom till
Mr. Richard Krieger vid
dennes besök hos kab sekr
1986-09-03

ARENDE:

UTRIKESDEPARTEMENTET
ES

KOPIA TILL:

ÅTGÅRD:

UTR MIN

KABS

POLCH

POL 1

4

P L Su 1

INKOM UD 1986-09-04

AMBASSADEN MOSKVA 1986-09-04

UD STOCKHOLM

FOER JULIN, POL 1 FRAAN

NILSSON

(POL)
aag

RE RAOUL WALLENBERG.

FORTS

RE RAOUL WALLENBERG.

P R I M O. DET LILLA VI KAENNER TILL OM DEN I ERT OVAN CITERADE
TELEGRAM NAEMNDE ZELITJONOK HAR REDOVISATS I VAART KRYPTO
521-1985-08-13 (DOSSIER R 18). SOM FRAMAGAAR AV VAART TELEGRAM HAR
AMBASSADEN INTE MOTTAGIT NAAGOT BREV FRAAN Z.

YTTERLIGARE INFORMATIONER OM Z LAER VI KNAPPAST FAA FRAM I
MOSKVA.

S E C U N D O. VIA AMBASSADEN I WASHINGTON HAR VI NYLIGEN TILL-
STAELLTS ETT PROTOKOLL FRAAN FOERHOER OM ''SOVIET JEWRY'' INFOER
REPRESENTANTHUSETS UTRIKESUTSKOTT (UNDERKOMMITTEERNA FOER EUROPA,
MELLANOESTERN, MR SAMT INTERNATIONELLA ORGANISATIONER) 11 SEPTEMBER
1985. PAA SIDAN 45 NAEMNS BLAND SAMVETSFAANGAR Z.

OERN

[REDACTED]

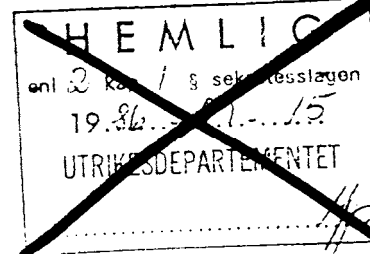
UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1)
Kr Sven Julin, mp

PROMEMORIA

1986-09-05

Ex f kdm till:

Utr min
Kabs
Polch
Ch Pol I
S Julin

Exp: 86-09-22/ H E M L I GGordijevskijs vittnesnål om Raoul WallenbergVittnesutsagan

Tillsammans med ambassadrådet Nils Daag intervjuade jag i London den 22 maj 1986 den avhoppade KGB-tjänstemannen Oleg Gordijevskij beträffande Raoul Wallenberg (jfr PM 1986-05-29).

Enligt Gordijevskij skulle NKVD, när Röda armén gick in i Budapest, ha sökt att värva Wallenberg som agent. Denne hade avvisat rekryteringsförsöket, med resultat att han arresterades och fördes till Moskva där han skulle ha skjutits 1947.

Det bör antecknas att Gordijevskij av och till på 1970-talet (då han var stationerad i Köpenhamn) konversationsvis hade talat om Wallenberg med KGB-kollegor. Deras förhärskande uppfattning var att Wallenberg hade fallit offer för vad Gordijevskij benämnde "unjustified repression". Med andra ord utgick man ifrån att Wallenberg hade likviderats.

Utlåtanden

Ambassadören Leifland och ministern L-Å Nilsson har tagit del av och har kommenterat Gordijevskijs vittnesmål. Båda är skeptiska.

Nilsson anför bl a:

"Vad G avgivit är dock som bäst ett andrahandsvittnesmål. En tanke, som slog mig vid läsningen av Din uppteckning, är att det inte helt kan uteslutas att G:s sagesman inom KGB i huvudsak byggt sin berättelse på den sovjetiska regeringens svar till Stockholm 1957 i Wallenberg-ärendet.

Under denna avsevärda tid kan det officiella svaret, i den muntliga traditionen inom KGB, mycket väl ha garrats med detaljer såsom det rekryteringsförsök NKVD, enligt G:s sagesman, skulle ha gjort beträffande Wallenberg. Tidpunkten för Wallenbergs död blir ju i vilket fall ungefärligen överensstämmande med vad som anges i 1957 års svar. - Värt att lägga märke till i sammanhanget är f ö att G:s sagesman enligt vittnesmålet ... själv hänvisade till vad han erfarit

från KGB-kollegor omkring 1960. Ungefärligen samma version av Wallenbergs öde hörde G personligen på 1970-talet från andra KGB-män ... - Det anförda kan, tycks det åtminstone mig, tydas som att vad G återgivit för Dig i huvudsak är en muntlig tradition inom KGB, samt att denna i sin tur utgör en utstofferad version av 1957 års officiella svar. Därmed blir också slutsatsen att Gs vittnesmål knappast fört oss närmare gåtans lösning. - En av de stora frågorna i Wallenberg-ärendet är och förblir varför den sovjetiska regeringen 1957 valde att ta det för den enastående steget att erkänna att Sovjetunionen ljugit sedan 1945, men ändå inte förmådde att lämna ett för Sverige trovärdigt svar om Wallenbergs öde. Som Du själv skriver är det naturligtvis så att om Wallenberg avrättades 1947, så hade den sovjetiska regeringen i efterhand ingen anledning att dölja tidpunkten men väl omständigheterna. Gs vittnesmål tycks dock bygga på utsagor i alltför många bakomliggande led för att det skall vara meningsfullt med ytterligare spekulationer (med vittnesmålet som grund) om motiven för 1957 års svar. - Det förefaller inte heller rimligt - som britterna tydligen föreställt sig - att utåt i Wallenberg-ärendet åberopa G såsom "en absolut tillförlitlig källa". Hans uppgifter lär aldrig kunna verifieras. Vid en källkritisk granskning tycks mig, sammanfattningsvis, Gs vittnesmål vara svagare än exempelvis Vladimirspåret från 1950-talet."

Leifland anförde huvudsakligen:

"... har jag svårt att tro att Gordijevskijs vittnesmål om R.W. för oss närmare gåtans lösning. Det innebär inte att G medvetet sprider desinformation; han kan mycket väl vara i god tro, något som tydligen Du och Nils Daag är övertygade om. Men det är, tycker jag, alltför mycket andrahandsinformation och alltför mycket som inte stämmer med tidigare trovärdiga uppgifter."

Kommentar

Gordijevskijs vittnesmål är behäftat med tre fundamentala svagheter.

För det första existerar inga bevis, eller ens indicier, på att NKVD skulle ha sökt att värva Wallenberg som agent. I departementets Wallenbergarkiv eller övriga källor finns, såvitt jag vet, ingen trovärdig uppgift som pekar härpå, vare sig från medarbeterna i Budapest eller från medfångarna i Moskva. I stället uppgav Wallenberg till några av de senare att han av de ryska förhørsledarna hade anklagats för spioneri. Detta stämmer med vad legationskollegan Berg i Budapest sedermera rapporterades ha uppgivit, nämligen att "ryssarna efter stadens intagande flera gånger inkallat honom och andra tjänstemän vid beskickningen till förhör och därvid sagt sig hysa starka misstanker om att beskickningen arbetat för tyskarna och bedrivit spioneri för dessas räkning. Man sökte pressa tjänstemännen att vidgå detta och utpekade särskilt Wallenberg och Berg själv som tyska "spionchefer".- Det förefaller otänkbart att Wallenberg skulle ha behållit något så anmärkningsvärt som ett rekryteringsförsök av NKVD för sig själv, samtidigt som han talade om spionerianklagelser.

För det andra är Gordijevskijs vittnesmål - som Leifland och Nilsson påpekat- blott andrahandsuppgifter som vi ej torde kunna få verifierade och som vi under inga förhållanden kan åberopa gentemot den sovjetiska regeringen. Nilsson har dessutom uttalat förmodandet att vad Gordijevskij nu återgivit skulle vara en muntlig tradition som utgör en inom KGB-kåren utstofferad version av 1957 års officiella besked.

För det tredje motsägs Gordijevskijs utsaga om Wallenbergs öde av de olika vittnesuppgifter enligt vilka Wallenberg skulle ha varit i livet långt senare än 1947. Viktigast i sammanhanget är Vladimirspåret enligt vilket Wallenberg skulle ha suttitⁱ/Vladimirfängelset i början och mitten av 1950-talet, Nanna Swartz vittnesmål enligt vilket Wallenberg skulle ha befunnit sig på ett mental-

sjukhus i Moskva år 1961 och Jan Kaplanspåret enligt vilket Wallenberg skulle ha befunnit sig i fängelse i Moskva så sent som 1975.

Svagheterna i Gordijevskijs vittnesmål bör emellertid ställas mot andra aspekter som är värda beaktande.

Vi torde sålunda kunna utgå ifrån att Gordijevskij är oförvitlig som vittne i den bemärkelsen att han utan att lägga till eller dra ifrån har sökt att återge vad han inom KGB erfarit om Wallenbergs öde.

Jag har vissa svårigheter att dela Nilssons tvivelsmål beträffande sanningshalten i Gordijevskijs sagesmans berättelse. Som nämnts talade Gordijevskij närmast beundrande om dennes minne, intellektuella kapacitet och trovärdighet. Visserligen förflöt drygt tjugo år från det sagesmannen skulle ha inhämtat vad han visste till dess han avslöjade det för Gordijevskij. Men vad som talar emot att sagesmannen enbart skulle ha traderat

ett KGB-rykte är att han enligt Gordijevskij torde ha varit personligen involverad i Wallenbergärendet ungefär vid den tid han gick över från MID (förmodligen dess skandinaviska avdelning) till KGB vid 1960-talets början. Detta var ju en aktivitetsfylld period även på den sovjetiska sidan till följd av Nanna Svartz vittnesmål 1961.

- En sak från trovärdighetssynpunkt är vad man i gemen inom KGB misstänkte vad Wallenberg hade råkat ut för. En annan sak är vad en troligen direkt involverad KGB-tjänsteman, som tycks ha blivit upprörd över vad han hört om behandlingen av Wallenberg, senare i förtroende har förmedlat till en kollega. Intressant i sammanhanget är att citera en skriftlig fråga som vi på ett tidigt stadium ställde till Gordijevskij och hans svar:

"Q. Is the Wallenberg case widely known and talked about in the KGB? - A. No. The story is too embarrassing for the KGB to be in general circulation. Source would probably however have mentioned it to a number of colleagues on a personal basis."

Med min ovan redovisade tillit till Gordijevskij och hans sagesmans trovärdighet ligger tanken frestande nära till hands att detaljen om NKVDs rekryteringsförsök eventuellt skulle kunna vara ett utslag av den sortens utstofferings av Wallenbergs öde inom en viss KGB-krets som Nilsson spekulerar i. - Till bilden hör att ytterligare detaljer i Gordijevskijs ursprungliga utsaga inte stämde med belagda fakta. Han uppgav exempelvis ursprungligen att Wallenberg skulle ha arresterats i Budapest. (Wallenberg lämnade enligt vittnen Budapest som en åtminstone nominellt fri person, men med sovjetisk eskort.) Ännu viktigare: Gordijevskij uppgav i sin första utsaga att Wallenberg skulle ha skjutits redan 1946. Den av Gordijevskij ursprungligen genomskriftligen förmedlade vittnesuppgiften i detta hänseende är så intressant att den förtjänar att återges:

According to _____, when Soviet troops entered Budapest in 1945, an officer of a Department connected with the NKVD (probably SMERSH) took note of Wallenberg as a potential target for recruitment. As the Swedish Embassy was under Soviet control, the NKVD thought it would be a simple matter to secure Wallenberg's services as an agent. They therefore mounted a straightforward approach making clear their connections with the Soviet Secret Police. However, Wallenberg categorically refused to cooperate. The NKVD then became worried that he might publicize the approach and, to forestall this, arrested him. Very shortly afterwards, maybe days or weeks but certainly within a year, he was shot."

Uppgifterna såväl beträffande platsen för Wallenbergs arrest som - ännu viktigare - tidpunkten för den påstådda avrättningen korrigerades av Gordijevskij under samtalets gång i så måtto att han vidgav (n b sedan han under rättats om de faktiska förhållandena) att hans ursprungliga (såväl som sagesmannens) uppgifter mycket väl kunde ha byggt på felaktiga minnesbilder.

Det ovan relaterade bekräftar, anser jag, Gordijevskijs allmänna trovärdighet. Han söker inte att envetet hålla fast vid en ursprunglig version, utan vidgår att hans minnesbild i enskildheter kan ha varit felaktig. Vad han enständigt återkom till var emellertid att Wallenberg skulle ha utsatts för ett misslyckat rekryteringsförsök av KGB och sedermera arresterats samt avrättats p g a sin vägran att samarbeta.

Den tredje svagheten i Gordijevskijs utsaga, d v s alla vittnesmål enligt vilka Wallenberg var i livet långt senare än 1947, är något svårare att bemöta. Jag vill dock för resonemangets skull anför några synpunkter som kan vara värda att hålla i minnet.

- Verkligt bindande bevisning för att Wallenberg befann sig i sovjetisk fångenskap föreligger blott för tiden fram till våren 1947. Senare utsagor är av indiciekaraktär och har aldrig kunnat verifieras på ett ovedersägligt sätt.
- Våren 1947 upphörde de tillförligliga spåren efter Wallenberg i samband med att han enligt medfångar bortfördes från Lefortovskafängelset i Moskva. Något senare blev medfångarna utsatta för ingående förhör om vilka kontakter de haft med Wallenberg, vad han hade sagt till dem och vad de erfarit om honom.
- Sovjetregeringen torde inte ha haft någon anledning att dölja tidpunkten för Wallenbergs fränfälle, blott omständigheterna.
- Vladimirspåret, enligt vilket Wallenberg var vid liv vid början och mitten av 50-talet, uppfattades för svensk del som ägnade närmast oavvisligt bevisvärde. Redan makarna Villius bok (Fallet Raoul Wallenberg, 1966), ifrågasatte sanningshalten av Vladimirvittnena med anledning av att det huvudsakligen rörde sig om utsagor, baserade på hörsägen härstammande från fångar som aldrig haft fysisk kontakt med Wallenberg. Ambassadör Nyström har i sin nyligen framlagda utredning om Wallenbergärendet påpekat att vittnesmaterialet enligt departementets uppfattning var "sprött". Envoyén Lundberg framhöll att "slutsatsen blir sålunda att vi bör uppträda, som om vi hade hundraprocentig bevisning, vilket möjligen en svensk domstol skulle säga att vi har". - Uttalandet andas inte övertygelse om vittnesmålens hållbarhet. De justitieråd som granskade Vladimirspåret ville heller inte sträcka sig längre än till att det var "sannolikt" att Wallenberg befunnit sig i Vladimirfängelset.
- Nanna Swartz vittnesmål från 1961 är i många avseenden bestickande, men har å andra sidan utsatts för tilltagande tvivelsmål av personer som vid den aktuella tiden stod händelseutvecklingen nära. Ambassadör Nyström har pekat på hur hon ändrade sina vittnesmål från tid till annan på betydelsefulla punkter på ett sätt som

i efterhand är ägnat att ifrågasätta den absoluta trovärdighet som på sin tid tycks ha tillmätts hennes vittnesmål.

- Sovjetmedborgaren Jan Kaplan uppgav 1977 till släktingar i Israel att han skulle ha stött på en Wallenberg i ett fängelsesjukhus i Moskva. Återigen ett till vissa yttre tecken bestickande vittnesmål, men utan möjlighet till verifiering, eftersom vittnet är onåbart i Sovjetunionen.

Sammanfattning

Jag instämmer med Leifland och Nilsson att Gordijevskijs uppgifter är av andrahandskaraktär som vi inte kan åberopa gentemot den sovjetiska regeringen. För att få den att frångå sin officiella version torde vi behöva betydligt handfastare bevis.

Å andra sidan är jag personligen avsevärt mera benägen att tillmäta Gordijevskijs vittnesmål trovärdighet. Här har vi för första gången en representant för det sovjetiska underrättelseväsendet som med alla tecken på tillförlitlighet framträder med ett vittnesmål. Den viktiga uppgiften om anledningen till NKVD:s arrest och påstådda likvidering av Wallenberg tycks inte stämma. Denna diskrepans är svår att förklara, men i övrigt bär Gordijevskijs vittnesmål sannolikhetens prägel. Den är, anser jag, värd att tas på allvar.

Fortsatt agerande

Den första fråga som inställer sig är om det finns några luckor i Gordijevskijs framställning som vi skulle vilja fylla ut genom kompletterande frågor. Jag kan inte komma på några specifika sådana, men skulle kunna tänka mig att det, med tanke på vikten av Gordijevskijs vittnesmål, vore

värt att med honom ännu en gång gå igenom hans utsaga. Detta skulle kanske inte ge så mycket mera i sak, men det skulle bidra till att fylla departementets krav på skrupulös noggrannhet. - Britterna har meddelat att Gordijevskij skulle stå till förfogande för fortsatta samtal.

Den andra frågan är huruvida släkten och Raoul Wallenberg-föreningar bör underrättas om Gordijevskijs vittnesmål. Det tycks ha varit tidigare praxis att åtminstone de närmaste i familjen (halvsystern Nina Lagergren och halvbrodern Guy von Dardel) har informerats om viktigare spaningsresultat. En komplicerande faktor i förevarande sammanhang är emellertid att Gordijevskij inte vill att vi lämnar ut namnet på uppgiftslämnaren. Ett ställningstagande bör anstå tills vi har haft förnyad kontakt med britterna.

Icke desto mindre är det angeläget att vi snarast underrättar britterna om vilka slutsatser vi har kommit till, i första hand förslagsvis att Gordijevskijs utsaga inte är av den arten att den kan åberopas gentemot sovjetregeringen samt att vi inte kan sprida så anmärkningsvärda uppgifter från en källa som önskar förbli anonym.

I ett vidare perspektiv skulle det naturligtvis vara önskvärt att på något vis söka få Gordijevskijs utsaga konfronterad med eller - i bästa fall - bekräftad av ett av honom oberoende vittne. Enligt mitt förmenande kan detta blott ske genom en mer systematisk uppföljning hos källor av Gordijevskijs dignitet.

Vore det inte motiverat att söka föranleda ett svep hos vissa länders underrättelsetjänst av innebörd att de approcherar de avhoppade KGB-tjänstemän som skulle kunna tänkas ha kännedom om Wallenbergs öde för att kartlägga vad de vet?

Sven Julin

KENNE FANT
MONTÉ LEO
26 AVENUE MARECHAL
KOENIG 06400
CANNES, FRANCE

Dok.enh. depr Carlgren/LS
Skr tit 1986-09-10

A

241/007			
10	2	Eu ^I	

1986-08-29

Älskade Bröder,

Då jag i ett brev till Arne S. Lundberg med tack-
samhet nämner Ditt namn bifogar jag en kopia av
skrivelsen.

Som Du ser frågar jag om ~~den~~ av ryssarna tillfånga-
tagen rumännen Stefan Carl. Har UD möjligen några
uppgifter om honom som jag skulle kunna få ta del
av? Som Du förstår vore jag synnerligen tacksam för
all hjälp även denna gång.

Till slut en småsak: i UD:s dokumentsamling¹⁹⁵⁷/om Raoul
Wallenberg står på sidorna 21 och 33 Jan Loyda men
på sid 29 Hans Loyda. Vet Du vilket förnamn som är
det korrekta?

*Många tackar och hälsningar
Din tillgång
Kenne*

1986-08-29

Bäste Bröder,

Först och främst ber jag Dig om ursäkt för att jag på detta sätt besvärar Dig. Vi har träffats ett par gånger i SNL-sammanhang men då det var så många år sedan utgår jag ifrån att Du inte minns det. Alltnog skriver jag numera på heltid. Min senaste bok är dokumentärromanen "Utrikesministern" som i våras utkom på Norstedts förlag.

Under arbetet med den fick jag synnerligen stor hjälp av Wilhelm Carlgren på UD. Han har även haft vänligheten att furnera mig med särdeles värdefullt material till det projekt jag håller på med nu. Strikt oss emellan försöker jag i dokumentärromanform beskriva vad Raoul Wallenberg under de många ensamma åren kan ha tänkt och känt.

När jag gräver i alla dessa papper märker jag vilket enormt arbete Du i Din egenskap av kabinettssekreterare lade ned på detta såväl utrikespolitiskt som inrikespolitiskt så känsliga ärende. Tage Erlander lär vi något tillfälle ha sagt att berättigad kritik mot regeringens och UD:s handläggning av RW:frågan kan bara riktas beträffande det mindre engagerade agerandet under de tre första åren efter dennes "omhändertagande" i Budapest i mitten av januari 1945. Inte därefter. Så sant som det är sagt. Som läsare av urkunderna blir man gripen av just det engagemang inte minst Du lade i dagen under handläggningen av denna även så emotionellt laddade fråga.

Så till mitt egentliga ärende: vid något tillfälle antyder Du att bland alla uppgiftslämnare är det förutom RW:s cellkamrater i Ljubljanka faktiskt bara den rumänske fången Stefan Carl som verkligen träffat RW i fångenskap och inte bara haft knackningskontakt med honom. Jag undrar nu om Du vet något mer om denne mystiske rumän? Även den minsta småsak skulle vara ytterst värdefull för mig.

Min andra fråga gäller Nanna Svartz' möten med sin ryske professorskollega Alexander Mjasnikov som dog den 19 november 1965. Ingen torde dra i tvivelsmål Nanna Svartz' intellektuella heder och moral (ännu vid mycket hög ålder var hon ju dessutom klar i tanken). Inte ens Hans Villius som ändå i en bok avvisat hennes vittnesmål som baserat på ett missförstånd uppkommet på grund av både hennes och Mjasnikovs förment dåliga tyska. Alltså identiskt samma inställning som den sovjetiska. Att ryssarna hävdade att språksvårigheter måste ha varit orsaken till att Nanna Svartz' vid sitt första möte med Mjasnikov fått intrycket att denne antytt att RW alltjämt levde om än försvagad, är ju inte svårförståeligt med tanke på deras dödförklaring av RW den 17 juli 1947.

Jag undrar nu om Du har någon bestämd uppfattning om dessa båda kontrahenters tyska språkkunskaper? En svensk kollega till ^{NANNA S.} , en journalist samt hennes egen dotter försäkrar i dag att hon talade språket obehindrat. Gunnar Jarring däremot lär ha varit mindre säker på att så var fallet. Beträffande Mjasnikovs tyska kan den väl ändå inte ha varit så dålig om man betänker att han vid flera tillfällen höll föredrag utanför Sovjetunionen om sin specialitet (hjärtat) och även besvarade frågor just på tyska.

Med beundran och vänliga hälsningar
Kerrie Fair

cc Wilhelm Carlgren

Handl. kr Julin/kh
Pol. avd.

September 25, 1986

Avd Grupp Mål

252/00	P 2 ku I
--------	----------

Ms Rachel Oestreicher Haspel
President
The Raoul Wallenberg Committee
of the United States
127 East 73rd Street
NEW YORK, N.Y. 10021
U.S.A.

Roald (Alik) Zelichonok/National Conf. on Soviet Jewry

Dear Rachel,

I refer to your letter of 25 August 1986 regarding
Roald Zelichonok.

We are familiar with his case, but there is little
we know beyond what has been reported in the JTA
bulletin. I should like to mention, however, that
the Swedish Embassy in Moscow never received any
letter from him.

It is probably no news to you, but I also want to
mention that our Moscow Embassy has pointed out
that Zelichonok is referred to on page 45 of the
record of a hearing on Soviet Jewry on 11 September
1985 of the Foreign Relations Committee (Sub-
committees on Europe, Middle East, Human Rights
and International Organizations) of the House of
Representatives.

With my best personal wishes,

Sincerely,

Pierre Schori

Ifylles av postexp

Avsänd med

☐

sv kurir

☐

utl kurir

☒

luftpost

☐

vanlig post

Avsändn datum

Sign

Dep 86-09-09/kh

MO-Q

P. 2 8m^I

ARKIVEXEMPLAR

Dokumentationsenheten

ANG ÅTCÄRD SE ORIG Å		Dnr	Avd Grupp Mål
1986-09-10		253/	IN 32 Ua
		001	P 2 Eu ^I

Ministern Hjertonsen

WASHINGTON

Wallenberg-dokument

Broder,

./.

I anslutning till Christer Perssons brev till Dig den 3 ds får jag härmed översända två kartonger med papper om Raoul Wallenberg för vidare befordran till US Holocaust Memorial Council. Vid sitt besök hos mig uttalade Krieger en önskan att till våren få sända över en arkivarie till Stockholm för forskningar i svenska dokument. Han önskade dessutom att i detta sammanhang ta kontakter med universitet och forskare. Jag förklarade mig beredd att söka hjälpa vederbörande i det ena och det andra.

Wilhelm Carlgren

Bil. u.s.o.

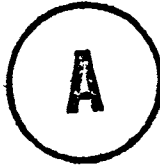
LS

Ifylles av postexp

Avsant med	Avsändn datum	Sign
		76

ARKIVEXEMPLAR

Dokumentationsenheten

1986-09-10

Dnr	Avd	Grupp	Mål
253	P	2	Eu I

Kenne Fant
Monte Leo
26 Avenue Maréchal
Koenig 06400
Cannes, Frankrike

(Uppgifter om Stefan Carl och Jan Loyda)

Broder,

Tack för Ditt brev den 29 augusti. Dessvärre kan jag ej lämna någon hjälp i de frågor Du tar upp. Beträffande Stefan Carl kan jag endast hänvisa Dit till de data om honom som finns i de publicerade Wallenberg-pappren. Beträffande Loydas förnamn finns ingen ytterligare information. En sagesman har tydligen kallat honom för Jan och en annan för Hans. Är det inte namnet Johannes som går igen i båda fallen?

Wilhelm Carlgren

LS

Ifylles av postexp

Avsant med	Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☒ vanlig post	86-09-11	LP

material av.
Raoul Wallenberg

Hej!

INK. UTRIKES DEP.

D. N:o 253/010

1986-09-12

AVD

GR

MA

EU

Kvibille 10/9-86

Mitt namn är Asa Högman. Jag går sista året på samhällsvetenskaplig linje, och i 3:an brukar vi skriva ett specialarbete i samhällskunskap. Och jag skall skriva om Raoul Wallenberg.

Därför skriver jag till er för att fråga om jag har möjlighet att få se (vilket jag inte vet om privatpersoner får, men fråga kan man ju alltid) Aktstyckena (Bierman kallar dokumenten så) om Raoul Wallenberg, utgivna av svenska UD 1957, 1965, 1980. Jag är nämligen mycket intresserad av vad man anser och tror om R. Wallenbergs försvinnande. Då och nu. (Om ni har några aktuella material så är det underbart!)

Varför ser jag aldrig lämnade ut Raoul?

Tusen tack på förhand!

Asa Högman

Pol I, Kr S Julin, mp
1986-09-22

Skr t tit

Exp: 86-09-2 /

Asa Högman

Åsgränd 7

S-31034 Kvibille

tel. 035-56356

P.S Ni har möjligen inte adressen till den amerikanska Raoul Wallenberg föreningen och ev. uppgift om hans amerikanska hedersmedborgarskap?!

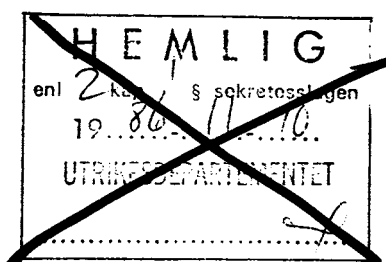
UTRIKES
DEPARTEMENTET

255/222
PROMEMORIA

1986-09-15

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

HEMLIG

1986-11-13 Nr 244

Amb Moskva

Samtal i Moskva om Raoul Wallenberg

Pol I/Carlsson/ml
X till:

I samband med mitt besök i Moskva 10-12 september talade jag underhand med min kollega ambassadör Uspenskiy (efterträdare till Farafonov) om Raoul Wallenberg.

Strmin
Kabs
Polch
Ch Pol I
Julin, Pol
S Carlsson, Pol I

Jag erinrade om det svar som statsminister Carlsson fått av premiärminister Ryzkov via ambassadör Pankin den 31 juli.

Jag hade ingen officiell reaktion att förmedla på detta stadium, sade jag Uspenskiy, men det var självklart att vi på svensk sida var besvikna över svarets innehåll. Jag sade att vi senare sannolikt skulle återkomma i frågan.

Uspenskiy sade att det svaret vi fått inte krävde någon reaktion. Det sovjetiska svaret var definitivt. "Det är det svar vi kan ge och det är det svar vi kommer att ge." På sovjetisk sida fick man fråga sig, sade Uspenskiy, vilka motiv som låg bakom det svenska agerandet om man valde att ifrågasätta även detta svar från sovjetisk sida.

Uspenskiy tillade att Sovjetunionen såväl i samband med revolutionen och andra världskriget förlorat många medborgare under oklara omständigheter och ibland med främmande makt inblandad. Det vore orimligt - och skulle ha lett till allvarliga komplikationer för det internationella klimatet - om Sovjetunionen skulle ha gjort dessa frågor till mellanstatliga angelägenheter.

Jan Eliasson

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurlr	13/11-1986
utl. kurlr	
luftpos	
nl. post	sign

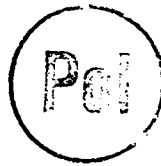
ESSE, NON VIDERI

1986-10-07
Pol I/Julin/hh
Skr t tit

Ink. Uff.mln.
1986-09-16 ✓
4

Korte Jansstraat 19 bis
3512 GN

Utrecht, 31st August 1986

Dnr. 243/01	
18/09/1986	
Avc	P2 Eu J

Excellency,

Thank you for your letter of 11th August. It was a relief to me that there was a good reason for the fact that I had to wait for an answer. I would like to apologize for thinking that you were not interested at all.

Your answer, however, does not convince us that your Government does everything within its power to save Mr Wallenberg. The enclosed paper you wrote about in your letter was not enclosed. Perhaps you would be so kind as to send it to me. It is never impossible to convince "ESSE, NON VIDERI".

We agree with you that we have to adhere to the principles of international law. In my letter of the 8th May I did not speak about taking foreign diplomats as hostages. I spoke (and speak) about spies for the communist countries, who would like to spread their system all over the world. An oppressive system, like the system a certain Mr Adolf Hitler had in mind for "DAS DRITTE REICH". As soon as a diplomat abuses his position to endanger the safety of a sovereign country (including your own country), I think he/she is an ordinary criminal.

Your answer on the subject of Wilmos Langfelder does not satisfy me either. At the moment of the kidnapping Mr Langfelder was a member of the Royal Swedish Legation. As the driver of Mr Wallenberg he was given a Schutz-Pass by the Legation. As the people who supplied those passes were employed by the Swedish Government at that time, you may not act as if Mr Langfelder is just another Hungarian citizen, he should have been protected by Sweden.

You should be proud of the fact that two wonderful people like them were employed by your Government. You are and will always be responsible for their safety. It is time, high time, that

you accepted this responsibility.

We do not mean to be rude and we do not mean to hurt your country or your Government. We just feel that people do not care the least about other people. They prefer to defend their own position, more than to defend humanity. The members of "ESSE, NON VIDERI" happen to get furious about that. We will never accept it.

With our kindest regards,

For ESSE, NON VIDERI

M.P. Versteegh

ÄRENDE:

UTRIKESDEPARTEMENTET
SD

KOPIA TILL:

UTR MIN
KABS
POLCH
POL I
AMB NYSTRÖM

ÅTGÄRD:

1986-09-17
P 2 E u

(POL)

INKOM UD 1986-09-17

AMBASSADEN WAHSINGTON

1986-09-17

UD STOCKHOLM

FOER AMB NYSTROEM POL
ERT KRYPTO 387 860410.

RE WALLENBERG

*Kopia & utskick till amb Nyström,
arbetsmarknadsdep 18/9/86 SJ*

FORTS

RE WALLENBERG

VI BEKLAGAR ATT DET DROEJT MED SVAR I OVANCITERADE AERENDE.

NAER VI IDAG SOEKTE NAA KONTAKT MED KARAVANSKIJ UPPGER
TELEFONBOLAGETS AUTOMATISKA SVARARE ATT DET ANGIVNA NUMRET
HAR BLIVIT FRAANKOPPLAT. INGEN HAENVISNING LAEMNAS ANNAT AEN
ATT DEN UPPRINGANDE BOER KONTROLLERA NUMRET IGEN.

OM NI VID KONTAKT MED WACZ KAN UTROENA OM KARAVANSKIJ HAR ANNAT
NUMMER SKALL VI SJAELVFALLET PAA NYTT SOEKA KONTAKT MED HENNE,
DENNA GAANG MED STOERRE SKYNDSAMHET.

WACHTMEISTER

86-09-22
hbr Carlgren-Fant

258/005

P 2 Eu

1986-09-15

Bäste Broder,

Som Du vet genom kopian av mitt ^(CAREV) till Arne S. Lundberg
frågade jag honom bl.a. om Stefan Carl. Jag har nu fått
ett långt och synnerligen synpunktsrikt svar. Arne Lunc
berg skriver beträffande det rumänska vittnet: "Stefan
Carl spårades men höll sig undan. Vi gissade att han ir
te ville vittna av rädsla för KGB. Jag tror inte hans
vittnesmål hade varit särskilt intressant, då det skull
ha rört förhållanden som vi redan kände till".

Därmed släpper jag det spåret.

Beträffande vittnet Kaplan skriver Lundberg: "Jag har i
te sett alla vittnesmål. Av vad jag sett är Kaplans vit
tnesmål det mest övertygande för att inte säga helt över
tygande. UD företog en demarsch med anledning av detta
vittnesmål".

Jag har faktiskt inte läst detta vittnesmål av Kaplan
någonstans. Du tror inte att Du på något sätt kan hjäl
mig att få tillgång till det?

Många vänliga och som vanligt tacksamma hälsningar

Min tillgivne
Kenne Fant

FRAN The Raoul Wallenberg Committee
of the United States

127 East 73rd Street, New York, New York 10021 212-737-7790

September 15, 1986

Chairman
Alan C. Greenberg
Vice Chairmen
Betty Throne-Holst
Jacob Wallenberg
President
Rachel Oestreicher Haspel
Vice President
Robert Le Buhn
Secretary
Martin Riskin
Treasurer
Alex Rosenberg

Executive Board
Dr. Michael Alderman
Vera Blinken
Le B. Blörck Kaplan
K. Iarton
Hon. Mary K. Mochary
Elizabeth Moynihan
Carl Nisser
Walter Oppenheim
John Russell, Esq.
Vera Stern
B. Teicholz
Honorary Chairmen
Amb. Per Anger
Hon. Oideon Hausner
Nina Lagergren
Dr. Krister Stendahl
Dr. Guy von Dardel
Amb. Wilhelm Wachtmeister
Ingrid Qärde Widemar
Simon Wiesenthal

National Advisory Board
John Bierman
Sen. Rudy Boschwitz
Rev. James Carpenter
Richard Chamberlain
Bethine Church
Countess Margareta Douglas
Dr. Erica Freeman-Padan
Barbara Futterman
Sister Ann Ollen
Rep. Bill Green
Diane Haslett
Hon. Alan Hevesi
Rep. Jack Kemp
Annette Lantos
R. Tom Lantos
S. J. LeFrak
Elenore Lester
Viveca Lindfors
Dr. Patricia A. McFate
Sen. Daniel P. Moynihan
James P. Murphy
John Nelson
R. Vert Olson
Sen. Claiborne Pell
Harvey Rosenfeld
Bayard Rustin
Hon. Jerome Shestack
John Slade
Marianne Slade
Leroy Sylvest
Susan Tabor
Neil Tevebaugh-Kenwryck
Ludmilla Thorne
Tibor J. Waldman
Rep. Theodore S. Weiss
John Weitz
Elie Wiesel
George Will

Mr. Pierre Schori
Permanent Under-Secretary of State
Ministry for Foreign Affairs
Box 16121
103 23 Stockholm
SWEDEN

Julia PK SJ
ca/p

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 258/009		
1986-09-2522		
AVD	GR	MAH
P	2	Eu

Dear Pierre:

Thank you for sending me the information on Roald Zelichonok. I appreciated the additional information concerning the September 11th, 1985 hearing of the Foreign Relations Committee. It is not a hearing that I was familiar with; that is due in large part to the fact that this Committee has always felt that it was in Raoul Wallenberg's best interest to keep his case separated from that of the Soviet Jewry Movement. While we are obviously sympathetic to the unhappy plight of the Jewish population of the USSR, our position is that as a member of the Swedish Diplomatic Corp, Wallenberg's illegal imprisonment has no bearing on the fate of anyone else. His case must always be seen to be unique. I do not think that it is my imagination that the Government of Sweden would very much concur in this assessment.

I am enclosing two copies of our September Newsletter. You, no doubt, will receive another eventually; but as it will come from a mailing service, I have absolutely no idea when it will arrive in Sweden. Anyway, I thought that you might perhaps find some of the material to be of interest.

I look forward to meeting with you when you are again in this country. I find that our interchange has added valuable insight and, on occasion, unexpected depth to my work.

With my best personal regards.

Most cordially,

Rachel Oestreicher Haspel

Enclosure.

ROH:sap

Publisher - Rachel Oestreicher Haspel
Editor - Robin Reif Assistant Editor - Susan Pliner

127 East 73rd Street, New York, New York 10021 212-737-7790

From the President's Desk.....

Dear Friends:

Our Newsletter has a new format and a new editorial board. We are grateful to Robin Reif, editor, and Susan Pliner, assistant editor, for their fine efforts on this project.

Five years ago, when the extraordinary story of Raoul Wallenberg began to surface, those of us who'd grown up in a world without heroes suddenly found that a man of goodness and courage had been among us, but was still unrecognized. This is no longer true thanks both to the United States Congress, which has granted honorary American citizenship to Raoul Wallenberg, and to the educational work of this Committee.

The Raoul Wallenberg Committee of the United States has led the way, not only in securing recognition for Wallenberg's heroism, but also in educating the public about this gentle Swede who had the courage, cleverness, and persistence to save thousands of Hungarian Jews during the final, anarchic days of the second World War.

Here are some notes on the Committee's recent activities and concerns:

- At a series of meetings at the State Department, the White House, and in Congress last July, I was able to discuss matters

Continued on page 5

BARONESS SPEAKS AT LUNCHEON sponsored by the Raoul Wallenberg Committee of the United States on May 13th. (left to right) Leona Feldman, Baroness Elizabeth Fuchs Kemeny, Kati Marton author of "WALLENBERG" (Random House, 1982) and Rachel Oestreicher Haspel.

Baroness Kemeny, Wallenberg Friend, Recalls Budapest Days

It makes a good story: An idealistic but fanatic Baron becomes foreign minister of a violent regime. His young wife discovers its brutality and aids its chief antagonist, a man of courage and plain goodness. She nevertheless remains in love with her husband.

The story is founded in facts—facts which the Baroness Elizabeth Fuchs Kemeny came to recount in a talk last May with friends of the Raoul Wallenberg Committee of the United States at Manhattan's Swedish

Seamen's Church.

The Baroness was several months pregnant when her husband, Baron Gabor Kemeny, an anti-Semitic Arrow Cross member, became Hungary's foreign minister in October, 1944. By then, Budapest's once-lively citizens were waiting in tensed anticipation for the Russians to invade from the Eastern front.

Continued on page 3

Wallenberg Collection Opens at The New York Public Library

A message from the Library's president, Dr. Vartan Gregorian...

During the last year, The New York Public Library was the proud and grateful recipient of 49 volumes of documents generated by the Swedish Government in its effort to determine the fate of Raoul Wallenberg. The career of this extraordinary individual has always had particular resonance for me as an American and an Armenian, because of the genocide of the Armenian people, and I therefore took great

personal satisfaction in the transaction of bringing this important body of information to the Library.

The Wallenberg case will occupy scholars and lay persons for decades to come. Until now, inquiry in the United States has been largely dependent on secondary sources, and often these sources have been little more than rearranged accounts from yet earlier secondary sources.

But now, photocopies of primary documents have been deposited by the Raoul Wallenberg Committee of the United States in The New York Public Library. Researchers now have access to over 14,000 pages arranged in 49 volumes. Among the material within the first seven, covering the period 1944-1945, are internal correspondence between the Swedish Foreign Office

Continued on page 4

Bruce Teicholz, Budapest Fighter, Remembers Wallenberg

If circumstances had been ordinary, Bruce Teicholz might have been an ordinary man. But in the hell of Budapest, 1944, Teicholz, who'd been a modest businessman in his native Poland, emerged as an underground leader—a tough operator who smuggled Jews to Rumania, forged passports, and staged sleight-of-hand rescues by dressing his men in S.S. uniforms to retrieve Jewish prisoners from gestapo headquarters.

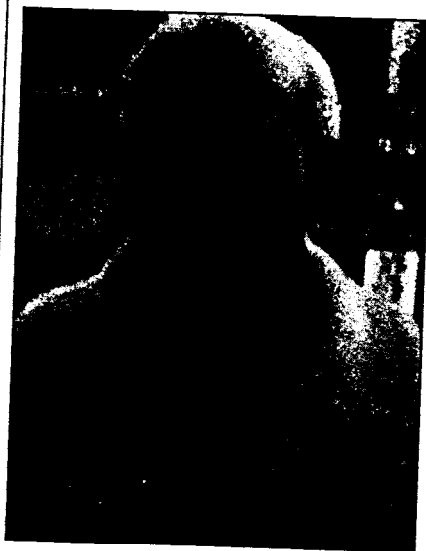
These tactics, though similar to Raoul Wallenberg's, once brought the partisan and the diplomat into conflict. The trouble began when Teicholz duplicated the "neutral" Swede's protective passports. These papers gave provisional Swedish citizenship to Jews who held them, exempting them from wearing the humiliating yellow star, and conferring Swedish citizen's rights—including the "right" not to be deported and murdered by the gestapo. The passports clearly saved lives. But since Hungarian and S.S. authorities agreed to honor only a few thousand, Wallenberg had to keep the numbers under control.

This proved tough to do with Teicholz around. Working underground since 1942 with a master printer named Dombeck, Teicholz had turned out authentic-looking baptismal certificates with fine old Magyar and Polish names. His own was Bronislaw Szczepiorka. "On paper, everyone was a gentile," he says.

But even Teicholz was impressed by Wallenberg's passports with their triple-crown seal and Minister's signature. "We printed very well," he says in measured, accented English. "But you couldn't compare our papers with *this*. *This* was a document!" Within a few days of Wallenberg's first printing, Teicholz was turning out duplicates, having obtained a Swedish seal through contacts in Wallenberg's office. "When Wallenberg printed 500, I printed a thousand," Teicholz says. But soon so many forgeries were circulating that the Nazis threatened to stop honoring the passports at all.

Wallenberg traced the trouble and sent for Teicholz. In the curtained-off alcove of a posh Budapest café, the elegant Swede faced the wry, diminutive Jew and asked him to stop his underground press. Teicholz countered that he only printed in emergency cases and never took a penny (there were rumors of people black-marketing the papers). Wallenberg said that he didn't object so long as Teicholz held down the numbers.

Teicholz agreed. But he nevertheless kept his presses rolling. "What I wound up printing was *my* business," he says with a wink. "We had to save as many people as we could. And you really couldn't tell our passports from the real thing."

The two men had a second meeting, this one unplanned. It was 5 in the morning at a station platform where men were being loaded for deportation to death camps. Teicholz, under cover as a Polish Christian, watched Wallenberg drive up, elbow his way into the crowd, and hand out Swedish passports to those who, he insisted, had "lost" their original copies. "He did this with finesse," says Teicholz. "He was smiling. He'd brought cigarettes, first-class chocolates, and whiskey for the police and guards. He dealt with them in a way that they understood. But he was pulling Jews off trains... When the guards started to object, Wallenberg yelled 'But these are Swedish citizens!' " Teicholz moved closer to the platform and joined in, shouting "These are Swedish citizens." "Listen," he says, "they knew what Wallenberg was doing, but you make enough noise, they have to believe..."

Teicholz was deeply impressed by Wallenberg's guile and bravado. And by the fact that he was the first and only sign that the "outside world" cared at all that Jews were efficiently passing from life to death under the Nazi plan to leave a *Judenrein* (Jew-free) Europe. Teicholz himself had dispatched a courier with a message detailing the German's extermination techniques in

Poland to a former Polish parliament member who'd escaped to Geneva. The answer: there's nothing we can do except send money. Before Wallenberg appeared, the loneliness of realizing that the world, as a whole, didn't care, helped convince many Jews that they were doomed, Teicholz says.

Yet he denies ever being among those who lost hope. Though his entire family perished in death camps, he didn't stop for long to grieve. After organizing a band of Jewish fighters in Poland, he escaped across the Hungarian border when his group was betrayed by anti-Semitic Polish partisans to the S.S.. Though captured by Hungarians, he escaped and continued his underground work in Budapest. "I was not thinking," he says. "I simply had to rescue people. I had some success in this and all I wanted was more and more of it."

Teicholz got this success, not just during the war but afterwards when, as coordinator of refugee relocation efforts in Vienna, he helped send 275,000 Jews to Israel, America, and Canada.

One of these was a young Hungarian actress named Eva Saar, whom he eventually followed to Canada and married. He and his wife then moved to the United States where he established a real estate business and started a family. The Teicholz children, Tom and Debbie, are active in "second generation" causes. Tom, a lawyer and journalist, was among those who went to Bitburg to protest President Reagan's visit and wreath-laying at the cemetery with S.S. graves.

Today, it's hard to imagine that the high-spirited, elfin Mr. Teicholz was once a hard-bitten partisan moving in a world of underground bunkers, back alleys, and deserted buildings. But, though worlds away from those brutal last days of the war in Budapest, he still remembers the extraordinary Wallenberg and has joined the Raoul Wallenberg Committee of the United States as a member of the Executive Board, in hopes of helping to uncover the fate of this great man.

"I will be the happiest man in the world to see him alive, but I don't know if that day will come," Teicholz says. "At the very least, we all have a crucial mission to let young people know that such a man once existed," that his "miracles" in Budapest really happened.

—Robin Reif

West Virginia Teacher Faithfully Writes to Wallenberg

Ray Dague, a Junior High school-teacher from Wheeling, West Virginia, has been writing to Raoul Wallenberg on a weekly basis for a year. The letters are handwritten, personal, and have, as Mr. Dague admits, assumed a life of their own. Dague started writing to Wallenberg after seeing the NBC-TV mini-series, "Wallenberg: A Hero's Story" in 1985. No letters have been returned, and Dague hopes that someone is reading them, if not Wallenberg himself.

Raoul Wallenberg let the Jews of Budapest know that the world had not forgotten them, and Mr. Dague wants Wallenberg to know that the world has not forgotten him. Here is one of his letters:

12/1/85

Dear Mr. Wallenberg,

We in the United States celebrated Thanksgiving this past week. Families gathered to give thanks for their blessings and to praise God for keeping them together. It is in this vein that I write to you; I am hoping that the wonder of this great day can somehow reach you. There is no one more deserving of the blessings of this day. Somehow, by the power of Thanksgiving, you will be given the life that you gave to so many thousands. I am praying that the miracle which inspired you to lead these thousands to freedom will inspire those in control of you to grant you freedom.

The first snow of the season may arrive in West Virginia tomorrow. My father has the woodshed full in case our gas heater does not work. He and I shot a deer so now we have plenty of meat for the winter. I go to visit my parents quite often. I am very fortunate to live so near to them; it only takes me about twenty minutes to get there.

I think about you quite often, and I wish that there was more that I could do to help you. Mostly, I will continue to believe that you are alive, and I will continue to write to you, and I will continue to hope that you will be released soon.

Sincerely,
Ray Dague

PROPOSAL FOR A WALLENBERG STAMP

One of the Committee's projects is the issuance of a United States Postage Stamp honoring Raoul Wallenberg. The government has a rule that no living person may be on a U.S. stamp. Because we believe that Raoul Wallenberg is still alive, we are suggesting that a stamp honoring the War Refugee Board, with a likeness of Wallenberg as the Board's greatest agent, be issued.

Of course, if there is enough public insistence, the Postal Department may follow Sweden's example and bend its own rules in Wallenberg's case. This would certainly benefit an Honorary Citizen of the United States.

We strongly urge you to write a letter today to the Chairman of the Citizens' Stamp Advisory Committee, re-

questing that the group promptly start the work necessary to create a Raoul Wallenberg/War Refugee Board stamp. Please write to:

*Mr. Belmont Faires, Chairman
Stamp Advisory Committee
U.S. Postal Service
Washington, D.C. 20260*

Individuals, schools, and civic groups might take on this project. Contact our office for a list of all nineteen members of the Citizens' Stamp Advisory Committee to whom you may write. This group includes novelist James Michener and Notre Dame University coach Richard "Digger" Phelps. We also urge you to write to your senators and congressmen. This is just the sort of issue with which they would love to help us.

Baroness Kemeny, *Continued from page 1*

But the occupying S.S. troops were more active than ever. Sure defeat only seemed to stoke their zeal to finish off the murder of surviving Budapest Jews. The new puppet regime of the Hungarian Arrow Cross was eager to help. Only Wallenberg and a few others stood in their way.

The Baroness said that in the midst of these events, she was only dimly aware of the plight of the city's Jews. All that changed one morning in late October when she opened her window and looked down at the banks of the Danube. Shuffling along in a sad procession were petrified children and grim-faced men and women being prodded toward the river by a gang of Arrow Cross youths brandishing machine guns. Over forty years later, she recalled running down three flights and asking a guard "Who are these people?" When told that they were "just Jews going off to work," she saw through the lie.

Her awakening to the barbarous policies of her husband's government was "a revelation," she said, concluding, "One simply had to help those poor creatures."

She did by helping Raoul Wallenberg. After meeting him at a diplomatic reception and discovering a kindred spirit in the gentle, well-bred Swede, she became his ally.

Wallenberg called on the Baroness at a crucial moment when the Arrow Cross decreed that his provisional Swedish passports would no longer protect Jews who

held them. The Baroness pleaded with her husband to reverse this order, threatening to leave him if he didn't. Their row became so heated, the Baroness said, that she smashed some of their finest wedding china as they argued. But she won, and recognition of the passports was restored.

The Baroness insisted that her alliance with Wallenberg was based on shared purpose, not on romance as the NBC-TV mini-series, "Wallenberg: A Hero's Story" suggested. "I was seven months pregnant and still in love with my husband," the Baroness, now in her seventies, said in muted, heavily-accented English. The Baroness was executed as a war criminal in 1946, leaving his widow to raise their son alone.

When asked her thoughts on Raoul Wallenberg's fate, she recalled his enormous physical and emotional stamina but noted that so many years in Russian prisons could exhaust even an extraordinary man's reserves.

The Baroness's trip to the United States from her home in Austria was sponsored by the Wallenberg Committee of Greater Philadelphia under chairman Leona Feldman. The Baroness was honorary chairman of that Committee's Spring Benefit Concert at the Philadelphia Academy of Music before arriving in New York for her noonday speech on the 13th of May.

—Robin Reif

Hebrew University Grants Wallenberg Fellowships

On August 4th, Raoul Wallenberg's 76th birthday, we attended a reception honoring eight young scholars who'll receive Raoul Wallenberg Fellowships to Hebrew University in Jerusalem. The awards, established by Mr. Fred Schwartz in memory of his father, Sam, consist of a year's study of leadership issues within democracies. Each applicant wrote an essay discussing the value of Wallenberg's example to future democratic leaders. Here are excerpts from their essays:

- As a nation, it is easy to overlook the individual, and to focus instead on the masses. The Allies did just this when they refused to bomb the railways leading from Hungary to the extermination camps, knowing full well the consequences for the Jews. . . . Perhaps the greatest thing that Wallenberg accomplished, aside from the actual saving of lives, was to show us that a democracy is composed of individuals. He shattered the comfortable illusion that a nation is some great monolith, inherently incapable of responding to the needy individual. For while the governments of the world were saying nothing could be done, Raoul Wallenberg, the individual, was saying and proving just the opposite.

—Harry Rakosky Jr. University of Texas.

- Wallenberg serves as an example that Jews could have been saved, if only people had dared to care. If only my own government had realized that a way to 'make the world safe for democracy, could not be just a war to push the Germans back into their former territory; it had to be a war against Nazi-ism, against racism, against murder, a war to tell the world 'we will not stand idly by the blood of our neighbors.' . . . I believe that in keeping the memory of Raoul Wallenberg alive, we can teach both ordinary people and future democratic leaders what it means to be righteous and what sort of ideals a true democracy must aspire to . . .

—David A. Israel, Columbia University.

- In the story of Raoul Wallenberg, the democratic leaders of tomorrow find a fine example of the attitudes, actions and effects of a great leader. The attitude that values every human life is essential to the workings of a democracy that insures the rights of those in a minority. In order to accomplish great things, leaders of the future must, like Wallenberg, set high goals for themselves and their countries—to strive for the impossible.

—Ruth Hodson, California Polytechnic.

NEWS SHORTS

FOREIGN

The Sydney Committee reports that negotiations are underway for honorary Australian citizenship for Raoul Wallenberg; Wallenberg fellowships have been established in two Melbourne schools. . . . The Norwegian Committee plans a 1987 exhibition on the Holocaust and persecution of Jews in Norway 1942. This exhibition will also include a section about Raoul Wallenberg and his mission in Budapest. . . . The Reykjavik, Iceland Raoul Wallenberg Society reports that secretary Petur Bjornsson has recently visited Stockholm to meet with Sonja Sonnenfeld, secretary of the Swedish Committee for discussions about Wallenberg events.

DOMESTIC

The Greater New York Wallenberg Committee is the new name of the former Queens Wallenberg Committee. It reports that it has become affiliated with Queensborough Community College's Holocaust Resource Center and Archives. Last April, Agnes Adachi spoke at Marlboro College in Vermont and attended a concert in honor of Raoul Wallenberg in Brattleboro, played by pianist Peter Orth. . . . There is now a Raoul Wallenberg Street in the Bronx, legislated by Mayor Koch last November. . . . The Edison New Jersey Committee coordinated a salute to Raoul Wallenberg at the Scanticon Conference Center, Princeton last October. New Jersey Governor Thomas Kean, Ambassador Per Anger, Dr. Vera Goodkin, and Cantor David Wisnia were among the dignitaries. On June 4th, Committee members met with United States Ambassador Warren Zimmerman in New Jersey to discuss how U.S. negotiators can best approach the Soviets on the Wallenberg case at the Helsinki Accord meetings in Vienna this fall. Future Committee plans include a Wallenberg conference and con-

cert in the fall of '86. . . . The Jamestown, New York Committee presented a Wallenberg scholarship to Lisa Ansley, an international trade major at Jamestown Community College. The Committee was recently awarded funds to create a Living History Videocassette Library consisting of interviews with those who knew Wallenberg in Budapest. Two tapes have been made thus far—one of Susan Tabor who was saved by Raoul Wallenberg, and one of the Baroness Elizabeth Fuchs Kemeny. Ambassador Per Anger has agreed to make the next tape. The funds were provided by the Goldblum Memorial Holocaust Committee and the State University of New York at Fredonia.

Sir Michael Wood, founder and head of the African Medical and Research Foundation, is to receive the Raoul Wallenberg Award of the Swedish Council of America. The award is a bowl designed by Olle Alberius of Sweden. Lena Biorck Kaplan, past chairman of The Raoul Wallenberg Committee of the United States and a present member of its Executive Board is on the Council's Selection Committee. Both Betty Throne-Holst and Dr. Michael Alderman, also of the Wallenberg Committee's board, have worked with Dr. Wood.

A proposal for an annual Wallenberg Medal and Lecture in the Humanities has been developed at the University of Michigan, from which Raoul Wallenberg graduated with honors. The medal and lecture would honor both Raoul Wallenberg and others whose acts embrace the values that characterize his extraordinary contributions. Anyone interested in helping this effort should telephone Professor Andrew Nagy (who was saved by Wallenberg) at (313) 764-6592, or Professor Irene Butter (313) 764-2132.

Dr. Vartan Gregorian, *Continued from page 1*

in Stockholm and the Swedish Embassy in Budapest; qualifications for granting "Schutzpasse" temporary Swedish passports for qualified Hungarian Jews); appeals by the Chief Rabbi and various Protestant Church officials in Hungary as well as other international organizations for intervention to prevent the destruction of Hungarian Jews; reports of inmates of concentration camps; reports on the state of the rescue mission by the Swedish Embassy in Budapest; and newspaper clippings pertaining to the plight of Hungarian Jewry.

The balance of the material deals with Wallenberg's disappearance and attempts

by his government to find his whereabouts and obtain his release. It contains sworn statements by fellow prisoners who had contact or knew of others who had contact with Wallenberg in Soviet labor camps.

The documents are in a number of languages including Swedish, German, English, Spanish, French, and Russian. The collection awaits an index.

We at the Library look forward to further building this invaluable collection so that researchers for generations to come will have an opportunity to investigate the life of this remarkable man.

Vartan Gregorian

Joint Fulbright is Awarded

We have joined with the Swedish Fulbright Committee to select and sponsor a scholar to do original research on Raoul Wallenberg and his work in Budapest. Mr. Joseph Zitomersky, a Research Fellow at the University of Lund, has been chosen and will arrive in New York in late October. At the New York Public Library, he will begin sifting through some 14,000 pages of documents generated by the Swedish government in its efforts to determine the fate of Raoul Wallenberg. Mr. Zitomersky will identify key sections of these papers for translation into English, and will produce a scholarly paper on Wallenberg. Here are

excerpts from Mr. Zitomersky's statement:

It is a privilege to have received this award to conduct research on the Raoul Wallenberg Collection at the New York Public Library and on related materials... I approach the task as a researcher on the history of the Jewish population of Sweden. I am interested in the policies pursued by both the government and the Jewish population of Sweden with respect to the plight of European Jewry before and during World War II. The mission of Raoul Wallenberg is an important part of that question.

Raoul Wallenberg's efforts on behalf of the Jews of Hungary were so exceptional

that I look forward to aiding the development of knowledge about him. One hopes that such research may provide greater clarity about his fate, a firmer indication of his whereabouts, and a means by which to help return him to his family and home...

I see my research... as not only direct historical study, but also as sorting out and translating into English a number of important documents, especially those in Swedish... These archival and translating efforts may make the material more accessible to all who are interested in developing greater insight regarding Raoul Wallenberg and his activities.

From the President's Desk, *Continued from page 1*

of concern to our Committee. Most important was the subject of new initiatives that might be taken to gain information and the release of Raoul Wallenberg. After meeting with Ambassador Warren Zimmerman, who will lead the U.S. delegation to the Commission on Security and Cooperation in Europe, (the Helsinki Accords), I have good reason to believe that our government will continue to work toward a resolution of the Wallenberg case at the upcoming meeting in Vienna this November. Other matters discussed in Washington were activities for the fifth anniversary of Raoul Wallenberg becoming an Honorary Citizen of the United States on October 5th, and the possibility of a Raoul Wallenberg postage stamp. Senator Carl Levin, Congressman Bill Green and Tom Lantos have been working on this project for some time.

- Shortly before the assassination of Sweden's Prime Minister, Olof Palme, I received word from the Swedish government that Mr. Palme had planned to bring up the Wallenberg case at a meeting with Secretary Gorbachev in Moscow. After Mr. Palme's assassination, I wrote to the new Prime Minister, Mr. Ingvar Carlsson, requesting that Palme's Moscow agenda not be abandoned. It was not. Mr. Carlsson discussed Wallenberg's fate at a high level meeting in Moscow and an answer is presently being awaited by the Swedish Government.

- It was my sad duty to represent all the U.S. Wallenberg Committees at a Memorial Service arranged by the Swedish Embassy for Mr. Olof Palme. Speakers included Senator Edward Kennedy, Dr. Henry Kissinger, and Sweden's Ambassador to the United States, His Excellency, Count Wilhelm Wachtmeister.

- Betty Throne-Holst (a Committee vice-chairman), and I recently met with repre-

sentatives of the Hungarian government in New York. We proposed possible cooperation on projects like archival research and help in identifying Budapest survivors who were saved by Wallenberg. We have reason to believe that recent changes in the Hungarian government's attitude toward Wallenberg's work on behalf of its citizens, will make such cooperation more likely than ever before.

- We are asking for information about any individuals saved by Raoul Wallenberg. Please put us in touch with them by sending names and addresses to this office: The Raoul Wallenberg Committee of the United States, 127 East 73rd Street, N.Y.C. 10021.

- October 5th will mark the fifth anniversary of Raoul Wallenberg's becoming an Honorary Citizen of the United States, a distinction shared with only one other man—Winston Churchill. We'd like to take this opportunity to thank some of the key people who brought this bill (House Joint Resolution 220) to passage: Congressman Tom Lantos and his wife Annette, both of whom were saved by Wallenberg, and who have led the way in this effort for his citizenship, and Senators Claiborne Pell, Daniel Patrick Moynihan, and the late Frank Church. The bill was signed into law on October 5, 1981 by President Reagan in a special ceremony at the White House, attended by Wallenberg's sister and brother.

Those involved in day-to-day activities on behalf of Wallenberg, deeply appreciate the passage of this unusual resolution. It has lent direction and leverage to our work, since, aside from naming Wallenberg an Honorary Citizen, the bill mandates that the President be required to ascertain from the Soviet Union the whereabouts of Raoul Wallenberg, and to secure his freedom.

- The Board met in February to ratify changes in the by-laws and to elect a new slate of officers. Our new chairman is Alan C. Greenberg, chairman and CEO of Bear Stearns & Company. Alan co-chaired our Tribute to Raoul Wallenberg last March. Jacob Wallenberg, a younger cousin of Raoul's, and Betty Throne-Holst, a close friend of the Wallenberg family, have been elected vice-chairmen. Robert Le Buhn is vice-president, Martin Riskin is secretary, and Alex Rosenberg is treasurer. We are pleased to have these outstanding officers for our Committee.

- Sweden's U.S. Ambassador, Count Wilhelm Wachtmeister, the new Dean of the Diplomatic Corps in Washington, agreed in early February to serve as an honorary chairman of our Committee. We are delighted to welcome the Ambassador, and we very much appreciate the support that we receive in our work from the present Swedish government.

- In closing, I want to emphasize that, in addition to education, our goal as a Committee is to work on Raoul Wallenberg's behalf so that he can be released from the Soviet gulag where he's been held prisoner for over forty years. This is not a matter of East/West confrontation; it is a matter of present governments having the courage to rectify the mistakes of their predecessors. None of us in the United States, Sweden, or the Soviet Union, has yet done all that we can or should do to ascertain Raoul Wallenberg's whereabouts and to obtain his freedom. Won't you please join with us in these efforts?

With best regards,
Rachel Oestreicher Haspel
President

1986-09-22

Avd	Grupp	Mål
P	2	EU ^I

Kenne Fant
Monte Leo
26, Avenue Marechal Koenig

06400 CANNES

Broder,

Tack för Ditt brev den 15 dennes. Våra papper om
Kaplans vittnesmål ingår i den dokumentserie, som
alltjämt är stängd (för tiden fram till 1970 är ju
däremot papperen med vissa undantag friställda).
Därför kan jag inte hjälpa Dig i denna fråga med
material härifrån.

En längre relation - vars precision jag ej vågar
bedöma - av vittnesmålet finns i Jacques Derogy,
Le cas Wallenberg, Editions Ramsay, Paris 1980.

Wilhelm Carlgren

bb

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv brev	☐ utl brev	☒ luftpost	☐ vanlig post	22.9.	Cn

UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)
Kr Sven Julin, mp

ARKIVEXEMPLAR

1986-09-22

Dnr	265 / 1028	Avd Grupp Mål	P 2 ELI
-----	------------	---------------	---------

Asa Högman
Asgränd 7

310 34 KVIBILLE

Material ang Raoul Wallenberg
(3 bil) Ingen bil på doss.

. /1-2 Till svar på Ditt brev den 10 september 1986 om Raoul Wallenberg, översänder jag fotokopia (originalen har tagit slut) av de s k vitböcker som regeringen gav ut 1957 respektive 1965. Jag bifogar också en pro-memoria om efterforskningarna som kan vara av intresse.

. /3

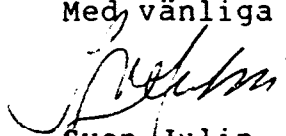
Däremot kan jag tyvärr inte översända det material som publicerades 1980 och senare, eftersom det utgör 49 volymer dokument avseende tiden fram till 1969. Men med det material som jag översänder och J Biermans bok, som Du tycks ha tillgång till, tror jag att Du är ganska så välförsedd.

Raoul Wallenberg blev amerikansk hedersmedborgare 1981. Adressen till den amerikanska Raoul Wallenbergför-eningen är:

The Raoul Wallenberg Committee of the United States
127, East 73rd Street
New York, NY 10021
USA

Lycka till med specialarbetet!

Med vänliga hälsningar

Sven Julin
Kansliråd

Postadress	Infyll med av postexp	Telefon	Telegram	Telex
Box 16121	Avsändt med	08/763 10 00	Cabinet	106 00
103 23 STOCKHOLM 16	☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☒ vanlig post	Avsändn datum		Sign
Dep U 328 10 000ex 8603		86-09-22		

1986-09-16

R 18

Pol I, Kr S Julin, mp
1986-09-26
hbr t tit

Ambassadören Rune Nyström

STOCKHOLM

FÖRTROLIGT

Raoul Wallenberg

Broder,

Jag uppsöktes idag av en 60-årig ungrare som ville berätta om Raoul Wallenberg. Han uppgav sig heta Leslie Fox men detta var blott en pseudonym. Han lämnade mig senare sitt verkliga namn på villkor att jag inte skriver detta till Stockholm.

"Fox" är ungrare (icke jude) men uppvuxen i Transsylvanien. I krigets slutskede deltog han i ungerska frihetsarméns strider och var 19 år när ryssarna marscherade in i Budapest. Han började kort därefter arbeta för sovjetarmén i någon mycket enkel befattning. Han togs kring årsskiftet 1944-45 av en sergeant med till staden Gödöle 40-50 kilometer från Budapest. Där fanns två läger, ett med vanliga fångar, ungrare, polacker, tjecker, ukrainare, greker, ryssar etc. samt ett annat läger, ett "closed camp" som drevs av Rakosis folk, alltså ungrare som återvänt från Sovjetunionen. En dag hade "Fox" sett två män komma ut från den sovjetiska kommandanturen och den ene hade på ungerska sagt till den andre att "vi måste göra oss av med svensken". "Fox" menar att detta måste ha varit Wallenberg eftersom ingen annan svensk rimligtvis kunde ha varit så viktig att det varit motiverat att hålla honom i detta läger.

"Fox" säger vidare att de som fördes till detta läger var politiska fångar som av Rakosis folk ansågs obekväma. Ett mycket stort antal av dem avrättades och begravdes på platsen. Några år senare hade "Fox" från en ungersk bekant, gift med en judinna, hört uppgiften att Wallenberg utfärdat skyddspass inte endast till judar utan även till ungrare, främst "high-class people". Eftersom dessa regelmässigt var motståndare till kommunismen efterspanades de av Rakosis folk som skulle ha arresterat många av dem, bl.a. i en fastighet som utgjorde av Wallenberg skyddad egendom. Detta skedde redan timmarna efter att ryssarna ryckt in i Budapest. Rakosis soldater hade uniformer som liknade de sovjetiska soldaternas men med annan färg. Tillfångatagandet av dessa icke-judar var enligt "Fox" ett led i Rakosis metodiska strävan att göra sig av med aktuella eller potentiella politiska motståndare för att själv kunna ta makten.

259/002

INKOM UD		
1986-08-14		
Avd. P	Gr. 7	Mål 2

Pol

1986-09-24

P2 Eu I

Kabinettssekreteraren

201
86 09 24

ml

Ex för kommentarer till:

Göran Berg, Damaskus 42A ✓
Lars Bergquist, Beijing 45A ✓
Wilhelm Carlgren, Dok enh 267/COG ✓
Lennart Eckerberg, Bonn 187A ✓
Sven Hirdman, Tel Aviv 47A ✓
Leif Leifland, London 219A ✓
Jan Lundvik, Pretoria 39A ✓
Lars-Åke Nilsson, Moskva 200A ✓
Sverker Aström, SB 267/COG ✓
Torsten Örn, FN-deleg New York 71A ✓

Ex för kännedom till:

Utrikesministern
Kabinettssekreteraren
Polchefen
BITr Polchefen
Ch Pol I

Carlsson, Pol I

Julin, Pol

EXP. 1986 09-25/ml

Wilhelm Wachtmeister, Washington

Magnus Faxén, Gk New York

Rune Nyström

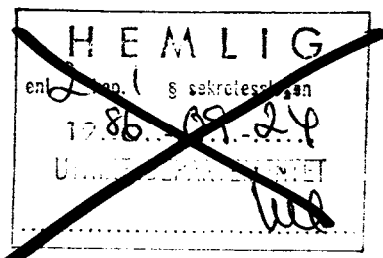
Ex t amb Moskva
Hailgröst/Ch 914602

ml

EXPLORATION	
1	2
3	4
5	6
7	8
9	10
11	12
13	14
15	16
17	18
19	20
21	22
23	24
25	26
27	28
29	30
31	32
33	34
35	36
37	38
39	40
41	42
43	44
45	46
47	48
49	50
51	52
53	54
55	56
57	58
59	60
61	62
63	64
65	66
67	68
69	70
71	72
73	74
75	76
77	78
79	80
81	82
83	84
85	86
87	88
89	90
91	92
93	94
95	96
97	98
99	100

1986-09-24

Kabinetssekreteraren

HEMLIG

Utredning rörande Wallenberg-ärendet
(1 bil.)

Hösten 1985 beslöt utrikesministern att uppdra åt ambassadör Rune Nyström att gå igenom hela Wallenbergärendet. En genomlysning av framför allt senare års många vittnesuppgifter ansågs nödvändig för att kunna driva arbetet vidare. Nyström fick också i uppdrag att överväga vilka eventuella nya initiativ som skulle kunna tas, och vilka former dessa i så fall borde få.

Utredningen föreligger nu färdig.

Ambassadör Nyström har kritiskt granskat de vittnesmål och andra upplysningar om Wallenberg som återfinns i departementets arkiv. Nyström har också granskat departementets handläggning av ärendet i olika skeden. Utredningens slutsats är att utsikterna för svenska myndigheter att lösa gåtan Wallenberg för närvarande är mycket begränsade. Denna bedömning får dock inte föranleda att ärendet avskrivs. Utredningen innehåller också en granskning av möjligheterna till nya initiativ i saken.

Innan regeringen tar ställning till utredningen och de förslag som där framförs, önskar utrikesministern att de personer inom utrikesförvaltningen som under årens lopp själva aktivt medverkat i Wallenberg-frågans handläggning, bereds tillfälle att yttra sig över utredningen. Jag får mot denna bakgrund överlämna ett exemplar av utredningen för Din kännedom, och hemställa om Dina ev. synpunkter på utredningen, särskilt i vad avser förslagen till framtida agerande.

Jag vore tacksam erhålla Dina ev. kommentarer senast den 1 december 1986.

PIERRE SCHORI

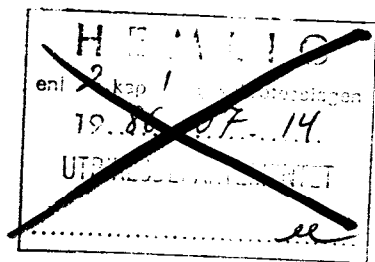
Pierre Schori

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten
Rune Nyströmlee, lu

195/0101
PROMEMORIA

P 2 Eu^I

1986-07-14

HEMLIG

Utredning rörande Wallenberg-ärendet

Innehåll:

I. Allmänt om utredningen och dokumentationen

II. Kronologi

III. Taktiska överväganden

IV. Dagsläget

V. Nya initiativ

VI. Slutintryck

I. AllmäntUtredningsuppdraget

Raoul Wallenberg "omhändertogs" av sovjettrupperna i Budapest för drygt fyrtio år sedan och har därefter varit försvunnen. Han skulle, om han fortfarande lever, vara över 73 år gammal. Få människoöden har så engagerat den svenska allmänheten och även den allmänna opinionen utomlands som Raoul Wallenbergs, och under årens lopp har otaliga försök gjorts för att få honom återförd till Sverige eller i vart fall hans öde klarlagt på ett tillfredsställande sätt. Reqleringen har också ofta haft att besvara interpellationer i riksdagen om vad den gjort eller är beredd göra i Wallenberg-ärendet.

I anslutning till ett interpellationssvar i Wallenberg-ärendet den 12 november 1985 meddelade utrikesminister Sten Andersson, att han kommer att tillsätta en särskild utredningsman med uppgift att belysa hela frågan om Wallenberg. En genomlysning av saken behövdes som grund för det vidare arbetet, framhöll utrikesministern och tillade, att utredningsmannen också skulle ha i uppdrag att överväga vilka eventuella nya initiativ som skulle kunna tas och vilka former dessa i så fall borde få.

Dokumentationen

Den dokumentation i Wallenberg-ärendet, som under de senaste fyrtio åren samlats i utrikesdepartementet, omfattar cirka 20 000 sidor arkivmaterial och ett kartotek med 3 000 namn på personer och orter av intresse i sammanhanget. De viktigaste delarna av dokumentationen utgöres av uppteckningar av vittnesmål av personer,

som återvänt från fångenskap i Sovjetunionen eller som på annat sätt förskaffat sig kännedom om fängelsevärlden där, av skriftväxling mellan svenska och sovjetiska regeringarna och av uppteckningar av svensk-sovjetiska officiella samtal om Wallenberg. Intervjuer med hemvändande fångar har gjorts av tjänstemän från utrikesdepartementet, ofta i nära samarbete med svenska statspolisen.

Tidigare utredningar

Den insamlade dokumentationen har under årens lopp kontinuerligt bearbetats av departementet. Hittills har departementet också friställt eller i tryck publicerat följande sammanfattningar:

- a) Den s.k. sjöborgsutredningen, en av envoyén Sjöborg på utrikesminister Undéns uppdrag genomförd granskning av dokumentationen i Wallenberg-ärendet under tiden januari 1945 - 28 februari 1951.
- b) Vitboken 1957 ("Raoul Wallenberg. Dokumentation jämte kommentarer rörande hans fångenskap i Sovjetunionen". Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet. Ny serie II:9). Vitboken behandlar Wallenbergs och hans chaufför Vilmos Langfelders fångenskap i Ljubjanskaja- och Lefortovskaja-fängelserna i Moskva, återger beedigade vittnesmål av vissa av Wallenbergs och chauffören Langfelders medfångar, texten till svenska démarcher och sovjetiska svar under tiden 1952-1957 samt ett utlåtande av f.d. justitieråden Eklund och Lind beträffande beviskraften i de från svensk sida åberopade vittnesmålen.
- c) Vitboken 1965 ("Raoul Wallenberg. Dokumentsamling rörande efterforskningarna efter år 1957. Aktstycken

utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet. Ny serie II:16). Boken innehåller bl.a. vittnesutsagor, utgörande indicier på att Wallenberg efter 1947 vistats i fängelset i Vladimir, cirka 180 km från Moskva, och att han där hållits isolerad i sjukavdelningen. Graden av beviskraft i dessa utsagor har prövats av f.d. justitieråden Gyllensvärd och Santesson. Vidare återger vitboken 1965 en redogörelse av professor Nanna Svartz från 1961, enligt vilken en sovjetisk kollega till henne nämnt, att Wallenberg 1961 befann sig i ett sinnessjukhus.

d) Enligt beslut av regeringen har, med vissa undantag, all i departementet förvarad dokumentation om Wallenberg för tiden 1945-1969 publicerats, d.v.s. inklusive interna promemorior, personliga brev m.m. Undantagen gäller huvudsakligen sådana fall, då ett röjande av källor skulle skapa svårigheter eller obehag för de uppgiftslämnande personerna eller utländska regeringar.

Det slutliga ansvaret för urval av dokument för publicering har ålegat justitiekanslern och i sista hand regeringen, medan den föregående faktiska granskningen och sällningen av dokumenten utförts av framlidne kabinettssekreteraren Ole Jödahl. Det publicerade materialet omfattar sammanlagt 49 volymer kopior av dokument. Sjöborgsutredningen ingår i volym 10.

De 20 000 sidor arkivmaterial, varom ovan talats, är fördelade på 101 dossiépärmar. De senare hänförs sig till de olika tidsperioderna på följande sätt:

Sjöborgsutredningen (jan. 1945-febr. 1951)	7	pärmar
Vitboken 1957 (febr. 1951-febr. 1957)	26	"
Vitboken 1965 (febr. 1957-juli 1965)	16	"
Tiden efter 1965	52	"

Till de i kronologisk ordning arrangerade dossiépär-
marna kommer ett stort antal "arbetspärmar", press-
klipp etc.

./. Litteraturen om Raoul Wallenberg är omfattande. En av
Wallenbergföreningen utarbetad förteckning närslutes.

Förhållandet till Wallenbergs familj

Ett intensivt arbete på att få Raoul Wallenberg åter-
sänd till Sverige har utförts av hans familj. Denna
har härvid stötts av en stark folkopinion både i Sverige
och i andra länder. Täta kontakter har också ägt rum
mellan departementet och familjen eller dess represen-
tanter. Tidvis har de två parterna råkat i konflikt med
varandra, t.ex. ifråga om rätt tidpunkt för åtgärd,
démarchers innehåll, enskilda tjänstemäns agerande
m.m. Konflikterna har emellertid som regel kunnat bi-
läggas. Härtill har bidragit dels den gemensamma önskan
att se Raoul Wallenberg återsänd till Sverige, dels
den omständigheten att dåvarande kabinettsssekreteraren
Arne S. Lundberg i början av 1950-talet tog ett fast
grepp om Wallenberg-ärendet och skapade ett modus vi-
vendi mellan parterna.

Förenklat uttryckt har departementet gentemot Sovjet-
unionen arbetat med konventionella diplomatiska metoder,
medan familjen och dess stödgrupper valt att gå ut med
kampanjer med krav på Raouls frisläppande. Kampanjer-
na har också med tiden vuxit i omfång samtidigt som
strömmen av vittnen från den sovjetiska fängelsevärlden
börjat sina.

Allmänt om materialet

Att redogöra för och kommentera Wallenberg-dokumentationen erbjuder vissa svårigheter, dock mindre p.g.a. materialets omfång än till följd av dess mångskiftande innehåll. Olika spår i efterforskningarna griper in i varandra, bekräftar eller motsäger varandra, vittnesmålen är mer eller mindre utförliga och trovärdiga. Många vittnen har vid närmare undersökningar visat sig vara skojare eller mytomaner, vilkas vittnesmål varit utan värde. Dessemellan har dock också trovärdiga och samvetsgranna vittnen framträtt och på ett verksamt sätt fört utredningen i Wallenbergärendet framåt.

Vid efterforskningarna har departementets och statspolisens tjänstemän bemödat sig om att noga kontrollera alla de uppgifter i Wallenbergärendet som kommit i dagen. Tjänstemännen har bedrivit källkritik så långt detta varit möjligt. Att ånyo fingranska detta skeende, som ligger 30-40 år tillbaka i tiden och som till stora delar var och är höljt i den sovjetiska fängelsevärldens dunkel, är knappast möjligt. Och inte heller, med tanke på syftet med utredningen, nödvändigt.

Disposition av redogörelsen

Vad som följer är till en början en kronologisk översikt över Wallenberg-ärendets utveckling till dags dato så långt denna har kunnat följas av departementet. Härvid har dock långt ifrån alla démarches, efterforskningar och uttalanden behandlats; endast sådant som bedömts lära något för det fortsatta agerandet har medtagits. I den kronologiska översikten har, då så ansetts ändamålsenligt, kommentarer infogats. Vissa övergripande kommentarer, exempelvis rörande frågan om "människohandel" har dock hänförts till ett särskilt avsnitt efter den kronologiska redogörelsen. Med

denna uppläggning av utredningen blir vissa upprepningar ofrånkomliga.

II Kronologi

Utvecklingen 1945-51

Vice utrikesminister Dekanosovs skrivelse den 16 januari 1945

I en skrivelse den 16 januari 1945 meddelade vice utrikesminister Dekanosov [✓]minister Söderblom i Moskva följande:

"Enligt meddelande från Budapest har i den av sovjettrupperna erövrade delen av staden vid Benczur-gatan påträffats svenske undersåten herr Raoul Wallenberg, som uppgav sig vara den sekreterare vid svenska beskickningen i Ungern, varom Ni underrättat mig i Edert brev av den 31 december förra året. Enligt uppgift av herr R. Wallenberg befinna sig övriga medlemmar av svenska beskickningen i stadens västra del. Åtgärder till skydd av herr R. Wallenberg och dennes egendom hava vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna."

Efter detta besked inriktade man sig på svensk sida till en början på att försöka få fastställt var den övriga svenska personalen från legationen i Budapest befann sig. Sedan emellertid denna personal den 23 mars välbehållen anlänt till Rumänien, inleddes raden av svenska démarcher hos sovjetregeringen i syfte att utröna var Wallenberg fanns - fram till 1947 gjordes ett tjugotal démarcher, varav elva under minister Söderbloms återstående tjänstgöring i Moskva. Men det dröjde sålunda cirka två månader 1945, innan man på svensk sida grep sig an med vad som skulle bli "Wallenberg-ärendet".

Till en ökande oro för Wallenberg bidrog att departementet hade erfarit, att sovjetmyndigheterna i Budapest flera gånger hade förhört den svenska beskickningspersonalen, vars medlemmar misstänktes för spioneri för tysk räkning. Ryssarna försökte, säger sjöborgsutredningen, återgivande ett uttalande av legationstjänstemannen Berg, pressa beskickningsmedlemmarna att vidgå detta och utpekade särskilt Wallenberg och Berg som tyska "spionchefer".

Vid Söderbloms avskedsvisit hos Stalin 1946 begagnade han tillfället att med Stalin ta upp Wallenberg-ärendet. Han hänvisade till Dekanosovs meddelande, framhöll att Wallenberg setts avresa från Budapest med några sovjetiska militärer och att han sedan dess varit försvunnen. Söderblom sade sig vara personligen övertygad om att Wallenberg fallit offer för en olycka eller för rövare (!!). Han antog att de sovjetiska myndigheterna inte hade några uppgifter om Wallenbergs vidare öden men skulle gärna se att han fick ett officiellt meddelande om att alla möjliga åtgärder vidtagits för hans efterforskning. Stalin antecknade Wallenbergs namn.

Söderbloms sätt att verkställa démarchen har utsatts för kritik: genom sina uttalanden hade han dragit undan grunden för den démarche han ville verkställa. I rättvisans namn måste dock sägas, att han vid samtalet med Stalin blott förfogade över det meddelande Dekanosov lämnat och som talade om att Wallenberg omhändertagits i stridsområdet i Budapest. I övrigt var han hänvisad till alla de rykten som cirkulerade om Wallenberg: att han flytt, dödats eller i förklädnad dolt sig i Budapest. Sovjetiska ministern fru Kollontays försäkringar i saken (härom nedan) skulle ju bli kända först senare - för Söderblom liksom för svenska regeringen.

Söderblom avslutade sin rapport om mötet med Stalin med följande ord:

"Stalin verkade frisk och kry, vid full vigör. hans lågväxta proportionerliga gestalt och det regelbundna ansiktet göra ett särdeles angenämt intryck, hans röst och blick gävo intryck av en vänlig inställning till besökarna.

Tillkännagivandet i radion och press av att jag mottagits av Stalin har väckt stort uppseende här. Det uppfattas som det synnerliga beviset på att de svensk-ryska förbindelserna äro utmärkta".

Exkurs

Stalin framstår i Söderbloms beskrivning som en mycket attraktiv personlighet. Söderbloms intryck vad beträffar Sverige och Sovjetunionen synes också vara mycket positivt. Han menade sig uppenbarligen kunna föra fallet Wallenberg närmare en lösning genom att ta upp det med Stalin. Frågan är blott om åtgärden, såsom förhållandena var i Sovjetunionen och framför allt som Stalin nu var funtad, skulle få åsyftad verkan. Stalin var ju i själva verket en fanatisk antisemit, något som efter hans död omvitnats av bl.a. Chrustjev, Svetlana Stalin, Roy Medvedjev, Antonov-Ovsejenko, Milovan Djilas m.fl. Hans anti-semitism (av politiska skäl förkädd till anti-sionism) skonade inte ens hans egen familj: både sonen Vasilij och dottern Svetlana tvingades skilja sig från sina judiska partners.

Under kriget tillät Stalin som ett led i krigsansträngningarna på det psykologiska området bildandet av en antifascistisk judisk kommitté med en känd judisk skådespelare, Michoels, som ordförande och med en vice utrikesminister och fackföreningsmannen, Lozovskij, och Molotovs fru Zjemchuchina som ledande medlemmar. Syftet med kommitténs bildande var att samla de sov-

jetiska judarna bakom krigsansträngningarna och vinna sympati för Sovjetunionen i Väst, främst bland judarna i Förenta Staterna.

Redan vid krigsslutet började emellertid Stalin utrensa judar från stats- och partiapparaterna, och snart var tiden kommen också för att avskaffa den judiska kommittén som oförsiktigt nog i något sammanhang hade framkastat tanken på upprättandet av en judisk delrepublik på Krim. Det senare gjorde Stalin rasande, eftersom han häri såg ett försök av den amerikanska imperialismen att rycka loss en del av det sovjetiska territoriet. Lozovskij (som för övrigt hade varit närvarande vid Söderbloms avskedsaudiens hos Stalin) sköts. Michoels som var för populär för att behandlas på samma sätt dödades genom att 1948 kastas framför en lastbil i Minsk; och fru Molotov skickades i exil och återkom till sin make, vice ministerrådsordföranden Molotov, först efter Stalins död. Tusentals andra judar, främst kulturpersonligheter avrättades eller fick anträda vandringen till fånglägren i Sibirien.

Särskilt hatisk var Stalin enligt olika vittnesbörd (Antonov-Ovsejenko, Chrustjev t.ex.) mot JOINT[✓] (American Jewish Joint Distribution Committee), vilken finansierade Raoul Wallenbergs verksamhet i Budapest. Redan genom denna länk mellan JOINT och Wallenberg kan den senare ha framstått som särskilt komprometterad i Stalins ögon. JOINT sågs av Stalin som en farlig anglo-amerikansk borgerlig underrättelseorganisation. Den figurerade högt på listan vid rättegången mot den tjeckoslovakiske politikern Slansky som avrättades 1952, och likaså i den s.k. läkarkomplotten i Moskva 1953.

Flera teorier rörande orsaken till Wallenbergs anhållande har framförts. En sådan går ut på att sovjetmyndigheterna ville utnyttja honom för utväxling mot sovjetmedborgare i Sverige. Mycket talar för att teorien är riktig (se nedan). I boken "Raoul Wallenberg. Angel of Rescue" nämner författaren Harwey Rosenfeld utväxlings-teorien men slår sedan in på en annan linje:

"Perhaps the most reasonable explanation for Wallenberg's arrest and continued imprisonment relates to the Soviet's world policy during the Stalin years. Certainly, Russia had a long tradition of anti-semitism, has been locked in a cold war with America, and did not look favorably upon Wallenberg, a member of a great capitalist family. As a hero of liberty and an exemplar of compassion, Raoul Wallenberg represented everything that the USSR detested. Stalin was monomaniacally determined to spread communist rule. Bulgaria, Czechoslovakia, East Germany, Hungary, Poland, Rumania and Yugoslavia all fell under sway of the Russian bear using the same methods in all countries: oppression, police power, spies, prisons, deportations and persecution of liberation movements. Could Russia afford to have such a person as Raoul Wallenberg on the loose?"

Det är lockande att spinna vidare på detta uppslag. Även om Rosenfeld i vad som liknar hjältedyrkan nog överdriver Wallenbergs roll inom ramen för åtminstone "the Soviet's world policy during the Stalin years", är det inte otroligt att Wallenberg med sin JOINT-bakgrund, eller om han var död, hans namn av Stalin ansågs kunna tjäna syftet att vid skådeprocesser i de östeuropeiska staterna kompromettera främst judiska element. Två vittnesbörd härom återfinns faktiskt på Wallenberg-dossién, det ena från 1956 och det andra från 1984. De två vittnesmålen är oberoende av varandra men stöder samtidigt varandra i väsentliga delar.

År 1957 erfor envoyén Allard (skr. 145 A 1957-02-22) från den ungerskjudiske läkaren Benedek att denne i

januari 1953 hade häktats av den ungerska hemliga polisen AVO och efter hård psykisk och fysisk tortyr tvingats gå med på att vid en kommande rättegång erkänna att han och två andra personer på uppdrag av JOINT hade mördat Wallenberg den 15, 16 eller 17 januari 1945, sedan denne hade kommit en del smutsiga affärer från JOINT:s sida på spåren. Wallenberg misstänktes också för spioneri, men den anklagelsepunkten skulle inte framföras vid rättegången, när det enligt Benedek hade varit svårt att upprätthålla tesen om att Wallenberg mördats på anstiftan av JOINT, därest man samtidigt sökt göra gällande, att han varit en av ledarna för denna organisations underrättelseverksamhet och därvid gjort denna betydelsefulla tjänster. Det var, säger Allard, uppenbarligen viktigare för sovjetmyndigheterna att bevisa att Wallenberg redan i januari 1945 mördats av JOINT än att han varit en av ledarna för den amerikanska spioneriorganisationen i den ungerska huvudstaden. Efter Stalins död 1953 inträdde en viss förändring i AVO:s förhörstaktik, men förhören rörande JOINT, en f.d. ungersk polischef (Gabor) och det föregivna mordet på Wallenberg fortsatte till augusti 1953. I slutet av samma månad uppmanades Benedek dock av en sovjetisk förhørsledare att återta sina anklagelser mot Wallenberg, vilket skedde. Efter viss tid i fängelse frigavs så Benedek, flydde till Österrike och fick därefter uppehållstillstånd i Sverige, där han avled 1974.

I början av 1984, d.v.s. 10 år efter Benedeks död, berättade en avhoppad AVO-tjänsteman av judisk börd att han i januari 1953 hade fått ett specialuppdrag inom AVO, nämligen som analytiker av visst undersökningsmaterial inför en planerad sionisträttegång. Av sovjetiska rådgivare fick AVO-mannen höra att Raoul Wallenberg skulle bli ett viktigt vittne. Det var blott

oklart om han skulle användas vid rättegången i Moskva eller Budapest, som öppet vittne eller hållas borta från offentligheten. Bland fångar som AVO-mannen hade förhört var dr Benedek (som han dock enligt egen utsaga själv inte hade misshandlat). Efter Stalins död i mars 1953 lades dock förundersökningen inför sionist-rättegången ned. AVO-mannens uppgifter om tiden för Wallenbergs död (1954-1955) bygger på andrahandsuppgifter av tvivelaktigt värde.

Veterligen finns inte på Wallenberg-dossiën i departementet någon rapport från Moskva, i vilken Wallenberg satts in i den "globala" sovjetiska utrikespolitiken, och möjligheterna att där finna material för en sådan rapport var säkerligen på sin tid mycket begränsade. Inte minst av denna orsak är det av intresse att ta del av vad som kunde utrönas om sovjetiska avsikter genom ambassadören Allard. Han sammanfattade sin rapport 145 om Wallenberg och sovjetledningens utrikespolitiska planer på följande sätt:

"Att förberedelser träffats för att indraga Raoul Wallenberg och dennes verksamhet i Budapest i en för den dåvarande politiska ledningen i Sovjetunionen så betydelsefull process, som den, vilken under första halvåret 1953 planerades i Budapest, visar att Wallenberg vid denna tidpunkt ingalunda var en för de makthavande i Kreml okänd person utan till och med på högsta håll betraktats såsom en synnerligen viktig fånge, vars mystiska försvinnande 1945, i likhet med Shdanows plötsliga och mystiska frånfälle 1948, påkallade en ingående och omsorgsfullt förberedd förklaring vid en offentlig rättegång. Då av Chrustjovs anförande vid den tjugonde partikongressen framgår, att Stalin personligen tagit initiativet till, givit anvisningar om förhörsmetoderna och övervakat förberedelserna för den s.k. läkareprocessen, vid vilken bl.a. Shdanows död skulle förklaras, torde man kunna utgå från att detsamma varit förhållandet med uppläggningsplanerna av den planerade rättegången i Budapest. Såsom jag i det föregående fram-

hållit, skulle denna sättas i samband med den s.k. läkareaffären i Moskva och var synbarligen avsedd att utgöra ett stöd för de anklagelser, som i den sistnämnda skulle komma att framföras mot Joints föregivna konspiratoriska verksamhet."

Säkerhetschefen Abakumov, som avrättades 1954, säges ha förstört alla för honom själv besvärande dokument, häribland handlingar rörande Wallenberg. Därmed är inte sagt att alla de handlingar som kan ha färdigställts i Budapest 1953 vid förhören med Benedek om Wallenberg också förstörts. Men det måste bli en uppgift för framtida historiker att under förhoppningsvis gynnsammare förhållanden än nu gräva fram dem ur AVO:s arkiv och undersöka om de leder tillbaka till Wallenbergs vistelse i Moskva och till ett klarläggande av hans öde.

Statsminister Erlanders interpellationssvar den 27 november 1946

✓
Dekanosovs skrivelse till Söderblom och överhuvudtaget Wallenberg-ärendet kommenterades av statsminister Erlander i ett interpellationssvar den 27 november 1946, alltså 22 månader senare, till riksdagsledamoten Håstad. Enligt Erlander var Dekanosovs skrivelse det viktigaste uppslaget för att återfinna Wallenberg, och Erlander redogjorde dessutom för de efterforskningar efter vittnen regeringen själv låtit verkställa. Däremot gled han över frågan varför det dröjt cirka två månader, innan man på svensk sida börjat göra démarcher till Wallenbergs förmån: "Då efter den lugnande sovjetryska förklaringen den 17 januari, som jag nyss omnämnt, intet ytterligare avhörts rörande Wallenberg, instruerades i början av mars 1945 sändebudet i Moskva att förhöra sig hos vederbörande myndigheter", förklarade Erlander således.

Vice utrikesminister Vysjinskijs note den 18 augusti 1947

Ett ominöst inslag i utvecklingen var att, när den följande svenske ministern i Moskva, Gunnar Hägglöf, den 30 januari 1947 tog upp Wallenberg-ärendet i det sovjetiska utrikesministeriet, han fick till svar att, oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter, man ännu icke funnit något spår efter Wallenberg.

Ungefär ett halvt år senare följde en note från vice utrikesminister Vysjinskij som svar på en påminnelse i utrikesministeriet i Wallenberg-ärendet av envoyén Sohlman. I svaret, dagtecknat den 18 augusti 1947, meddelade Vysjinskij att "som resultat av noggrann undersökning har fastställts, att Wallenberg icke finnes i Sovjetunionen och att han är okänd för oss". Det tidigare meddelandet om att Wallenberg hade påträffats i Budapest hade varit grundat på indirekta uppgifter och det hade visat sig omöjligt att verifiera meddelandet och att finna den sovjetiske officer, som lämnat meddelandet. Inte heller hade Wallenberg påträffats i lägren för krigsfångar och internerade. Efter hänvisning till att häftiga strider hade pågått i Budapest avslutades noten med orden: "Det återstår endast att förmoda att Wallenberg under striderna i Budapest omkommit eller blivit tillfångatagen av Szalasis anhängare".

Det bör här noteras - även om det innebär att ett kommande avsnitt i denna översikt föregrips - att i slutet av juli 1947 en mindre krets fångar i två Moskva-fängelser hade tillfrågats av fängelsemyndigheterna om de känt till Wallenberg och dennes chaufför Langfelder och, då de bejakat detta, insatts i isoleringsceller.

Detta förhållande, som ju gick stick i stäv mot Vysjinskijs meddelande, blev dock känt i Stockholm först när fångar under 1950-talet återvände till Västeuropa från Sovjetunionen. Men det fanns utom Dekanosoivs besked till Söderblom även andra uttalanden från sovjetiskt håll, att Wallenberg, tvärtemot Vysjinskijs försäkringar, hade omhändertagits av sovjettrupperna, ja t.o.m. förts till Sovjetunionen. Det skulle dock dröja till 1952, d.v.s. fyra och ett halvt år, innan detta motbevis mot Vysjinskijs påståenden på allvar drogs fram i ljuset. Det gäller två uttalanden av det sovjetiska sändebudet Madame Kollontay i början av 1945 strax efter Wallenbergs försvinnande.

✓

Madame Kollontays försäkringar beträffande Raoul Wallenberg

Redan i sin kommentar till statsminister Erlanders interpellationssvar den 27 november 1946 hade riksdagsledamoten Håstad omnämnt en "lugnande försäkran" i februari 1945 till Raoul Wallenbergs mor fru von Dardel från fru Kollontay, att han befann sig i Sovjetunionen. Denna omständighet jämte det förhållandet att enligt legationstjänstemannen Berg ryssarna hade varit i färd med att i Budapest insamla material mot Wallenberg bland hans medarbetare och att han misstänktes för spioneri tydde, menade Håstad, på att Wallenberg var i livet.

Ännu senare - i oktober 1948 - erfor Wallenberg-familjen i ett brev från fru Günther, maka till förutvarande utrikesministern, att hon "några månader" efter Raoul Wallenbergs försvinnande (det måste dock ha varit före den 18 mars 1945, då fru Kollontay slutgiltigt lämnade Sverige) hade inbjudits till té av fru Kollontay och av henne ombetts att till utrikesministern framföra "att Raoul fanns i Ryssland i livet och att

det var bättre för honom om svenska regeringen inte bråkade om denna sak". Raouls halvbror Guy von Dardel och Wallenbergaktionen hemställde i anledning av denna nyhet i skrivelse den 22 november 1948, att utrikesminister Undén måtte göra förnyade ansträngningar att återföra Wallenberg till Sverige.

Günthers förklaring

Med anledning av denna uppgift om ett besked från Madame Kollontay till fru Günther skrev departementet den 3 december till Günther, som då var minister i Rom, och frågade "om fru Kollontay talat med Din maka i enlighet med instruktioner från Moskva eller om hon vid samtalet endast upprepat sin vid ett tidigare tillfälle till fru von Dardel avgivna försäkran att W. befunne sig under ryskt beskydd och behandlades väl, en försäkran som hon torde ha grundat på det meddelande om att W. påträffats, som vi den 17 januari erhöilo från ryska vederbörande via beskickningen i Moskva".

Efter påminnelse i saken den 27 december 1948 inkom Günther med en förklaring den 8 januari 1949, vari det bl.a. hette:

"När fru Kollontay talade med min fru sade hon uttryckligen att hon framfört samma meddelande direkt till fru von Dardel. Det är ju för övrigt självklart att om samtalet hade givit anvisning på någon ny utväg att komma till klarhet i saken, så skulle jag dels som utrikesminister ha gjort allt möjligt för att utnyttja den, dels satt släktingarna på spåret. Vad det senare beträffar har jag ett - jag medger ganska vagt - minne av att jag på sin tid berättade för fru von Dardel om fru Kollontays och min hustrus samtal".

Brevet publiceras

Fru Günthers brev den 28 oktober 1948 om samtalet med fru Kollontay publicerades först i början av 1951 i

Veckojournalen, varifrån envoyén Sjöborg utan kommentarer intog det i sin utredning. Wallenberg-familjens representant författaren Phillip, förklarade den 15 januari 1949 att, såvitt han hört, fru Kollontay för fru Günther förklarat, att Wallenberg levde och alldeles säkert komma att återsändas, "men" enligt Phillips återgivande, "de svenska myndigheterna måste lova att inte ställa till något offentligt bråk i tidningar eller annorledes, enär detta skulle kunna inverka menligt på förfaringssättet beträffande Wallenberg". Promemoriar om Phillips uttalanden har författats av kriminalinspektören Danielsson.

Fru Günthers brev till Wallenbergs halvsyster fru Lagergren löd:

"Kära Nina,

Samtalet ägde rum några månader efter din brors försvinnande. Min make var ännu utrikesminister och M-me Kolontay ambassadör. Hon ringde mig en dag och bad mig komma ensam och dricka te med henne för hon ville säga mig något. När jag var där, bad hon mig framföra till min man följande: Raoul Wallenberg fanns i Ryssland i livet och det var bättre för honom om Svenska regeringen inte bråkade om denna sak. Jag framförde naturligtvis detta vilket Christian försökte rätta sig efter så långt som möjligt.

Madame Kolontay tillade: Jag försäkrar er att han finns och behandlas väl.

Nu är det emellertid länge sen och vad Madame Kolontay sa då behöver ju inte ha sin tillämpning på idag men det bör ju i alla fall utgöra ett bevis för att din bror verkligen tillfångatagits av ryssarna. Varför behövde annars Madame Kolontay kalla mig till sig?

Som Madame Kolontay sa detta till mig i förtroende så vore jag tacksam om inte detta bleve offentligt förrän efter hennes död. Vad vet jag om hon pratat bredvid mun. Hon bad mig i alla fall endast nämna detta för Christian.

Jag ber om min hälsning till din mor och Gunnar.

Din tillgivna tant

Ingrid"

Förklaring av UD:s pressbyrå

Pressbyråns kommentarer den 9 februari 1951 till publicerandet av fru Günthers brev ger närmast intryck av att man från departementets sida inte fäste något större avseende vid Madame Kollontays uttalanden. Det hette således:

"De uttalanden, som Mme Kollontay vid tillfället i fråga gjorde till fru Günther om att Raoul Wallenberg fanns i Ryssland har självfallet av departementet beaktats, när svenska beskickningen successivt fick instruktioner om att hos ryska regeringen efterlysa och begära Wallenbergs hemsändande. Det är emellertid att märka, att vad Mme Kollontay berättade för fru Günther icke väsentligt synes ha skilt sig från vad hon redan ett par månader tidigare hade meddelat Wallenbergs mor, fru von Dardel.

Av avgörande vikt för alla svenska framställningar i Moskva var givetvis vice utrikesministern Dekanosovs meddelande till envoyén Söderblom den 17 januari 1945 om att Wallenberg av sovjettrupper hade påträffats vid Benczurgatan i Budapest och att åtgärder av de sovjetiska militärmyndigheterna vidtagits till Wallenbergs skydd. Inte mindre än elva démarches gjordes av envoyén Söderblom, den sista till marskalk Stalin personligen. Som bekant svarade till sist, efter förnyade démarches, sovjetregeringen i en note den 18 augusti, undertecknad av dåvarande vice utrikesministern Vysjinski, att Wallenberg icke funnes i Sovjetunionen och vore okänd för sovjetryska myndigheter."

När och i vilket sammanhang fru Kollontays uttalande "beaktats" framgår inte av pressmeddelandet.

Utrikesminister Undéns interpellationssvar 22 maj 1951

Utrikesminister Undén berörde fru Kollontays meddelande 1945 till dåvarande utrikesministern Günther via dennes hustru blott med lätt hand då han den 22 maj 1951 besvarade en interpellation av riksdagsledamoten fru Gärde Widemar. I svaret sades:

"Madame Kollontays samtal med fru Günther, vilket interpellanten åberopar och som enligt uppgift förevarit några månader efter Wallenbergs försvinnande, innehöll samma besked som den tidigare officiella noten. Utrikesdepartementet handlade redan utifrån uppfattningen, att Wallenberg tagits i förvar av de ryska myndigheterna. De av interpellanten återgivna uppgifterna, att utrikesdepartementet visade bristande aktivitet därför att underrättelse saknades om att Wallenberg var i livet, ge sålunda en felaktig bild av utrikesdepartementets situation".

Undén kommenterade inte det förhållandet att fru Kollontays uttalande innehöll en försäkran, inte blott om att Wallenberg var i livet, utan också om att han befann sig i Sovjetunionen. Något sådant hade Dekanosov inte sagt. Och inte heller kommenterade Undén fru Kollontays varning till svenska regeringen genom Günther att inte "bråka".

Trots att Madame Kollontays brev inte tycktes tillmätas någon större betydelse, åberopade Undén det likväl som ett subsidiärt argument i en note som han den 11 februari 1952 överlämnade till sovjetambassadören i Stockholm. Efter citat av Dekanosovs skrivelse sades i noten:

"Några månader senare inbjöd dåvarande sovjetiska ambassadören Madame Kollontay dåvarande utrikesminister Günthers maka till sitt hem och meddelade henne bland annat, att Wallenberg fanns i livet i Sovjetunionen och behandlades väl. En liknande försäkran har enligt uppgift redan i februari 1945 lämnats hans moder fru von Dardel av Madame Kollontay".

Så hade då Madame Kollontays i sammanhanget ingalunda ointressanta vittnesbörd till slut kommit att åberopas i den svenska bevisföringen gentemot sovjetregeringen, men det kan knappast sägas att det skedde med någon större emfas. Det inträffade dessutom sju år efter Wallenbergs fängslande och mer än tre år efter den dag, då fru Kollontays ut-saga blev bekant för utrikesdepartementet. Fru Kollontay, för vilkens säkerhet fru Günther hade ömmat i sitt brev, avled i mars 1952.

Det bör anmärkas att utrikesminister Undén, som trädde i tjänst den 31 juli 1945, i interpellationssvaret den 22 maj 1951 och det följande meningsutbytet med fru Gärde Widemar fått svara för en handläggning av Wallenbergärendet, som till del ägt rum under hans företräda-res tid. Det gällde även den segslitna frågan om Sverige borde ha "begärt" Wallenbergs utlämnande sedan man fått "kvitto" från Dekanosov på att Wallenberg blivit omhändertagen. Undén hade i sitt svar sagt att det var orimligt att antaga att det sovjetryska svaret skulle ha kunnat få ett positivt innehåll, därest de svenska démarcherna hade varit annorlunda formulerade än de faktiskt varit. Kritiken på denna punkt karakteriserade Undén något senare i sitt inlägg som en "spetsfundighet". Fru Gärde Widemar däremot framhöll att det var möjligt att Undén hade rätt men, tillade hon, "jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att det är ganska förbluffande att få höra utrikesministern anse, att formuleringen av en diplomatisk notskulle vara av relativt underordnad betydelse".

✓
Likaså fick Undén klä skott för interpellantens anklagelse, att departementet tidigt fått kunskap om att Wallenberg var i livet men inte visat tillräcklig energi för att skapa klarhet om hans försvinnande. Undéns

förklaring gick ut på att "utrikesdepartementet hyste den största oro för de beskickningsmedlemmars öden, om vilka intet var känt, medan man saknade anledning till oro beträffande Raoul Wallenberg, som de ryska militärmyndigheterna sade sig ha tagit under sitt beskydd". - Vad man efterhand eller med efterbeskhet kan fråga sig är varför departementet och ambassaden i Moskva såg sig oförmögna att driva två efterforskningsärenden samtidigt.

Madame Kollontays motiv

Madame Kollontay[✓] kan självfallet inte ha varit okunnig om Dekanosovs[✓] meddelande i januari 1945 att Wallenberg i Budapest hade tagits under de sovjetiska militärmyndigheternas beskydd; och att hon på grundval av denna kunskap lämnade Wallenbergs mor en lugnande försäkran om sonens läge kan uppfattas som en naturlig gest mot en orolig moder. Däremot kan hennes budskap till Günther via dennes fru, att Wallenberg fanns i Sovjetunionen och att "det var bättre för honom om svenska regeringen inte bråkade" svårligen förstås såsom något annat än ett officiellt meddelande om än framfört i informell form, avstämt med Moskva. Sådant agerande är ju ingalunda okänt i svensk-sovjetiska sammanhang från vilken sida det än emanerar.

Madame Kollontay var också en i det diplomatiska spelet väl förfaren person. Dåvarande utrikesrådet Grafström^{x)} i utrikesdepartementet, vars dagboksanteckningar ställts till utredningens förfogande för strängt förtrolig kännedom, gör sålunda gällande, att hon

^{x)} Fru Grafströms tillstånd att publicera citat ur dagboken har icke uttryckligen erhållits.

med "sin under senare år oomtvistliga charm" spelat sina motpartners vid diplomatiska förhandlingar fula spratt. Hon hade visat en tendens att bagatellisera alla svårigheter och på så sätt fått vederbörande längre ut i eftergifter än vad de verkligen tänkt sig. Det hade nämligen alltid visat sig att vad Kollontay hade bagatelliserat ofta varit Kremls absoluta villkor, från vilka inga som helst avsteg sedermera gjorts. Kanske var det hennes taktik också i Wallenberg-ärendet. Måhända siktade hon på en utväxling mellan Wallenberg och en 17-årig rysk flicka som flytt till Sverige. Sovjetkonsulatet inledde démarcher om flickan den 17 januari 1945 - samma dag som Wallenberg försvann från Budapest.

Sammanfattning av Sjöborgsutredningen

Sjöborgsutredningen[✓] vilken som nämnts, gällde tiden 1945-1951 återgav ett flertal vittnesmål om Wallenberg, men de flesta av spåren i Sovjetunionen visade sig enligt Sjöborg "illusoriska". Såvitt nu kan bedömas var det ändå ett vittnesmål[✓], nämligen av den svenske journalisten af Sandeberg[✓], tillfångatagen av sovjettrupperna i Berlin, som var av intresse. Vid sin hemkomst till Sverige 1946 sade sig af Sandeberg i fånglägret Krasnogorsk 28 km utanför Moskva ha träffat en tysk och en rumän som lämnat uppgifter om Wallenberg. Af Sandeberg, som 1946 till följd av undernäring led av minnesförlust, kunde dock inte namnge dem, och först 1949 fick departementet namnen från honom. Tysken - Kurt Hille[✓] - hade suttit i samma cell som Wallenbergs chaufför Langfelder och från denne och genom andra fångar hört talas om Wallenberg. Rumänen, som af Sandeberg träffat på ett repatrieringskontor i Moskva 1946, hade en gång träffat Wallenberg på samma repatrieringskontor, dit han hade förts från ett arbetsläger utanför Moskva. Hille återkom 1953 till Östtysk-

land och hans eget vittnesmål är daterat 1956. Rumänen Stefan Carl återvände till Rumänien, och på svensk sida lyckades man blott en gång genom förmedling av en utländsk ambassad få kontakt med honom. Han bekräftade då att han hade träffat Wallenberg. Ett nytt försök att få kontakt med Stefan Carl, som var kommunist och dessutom rädd för kontakter med utlänningar i Rumänien, misslyckades dock.

Af Sandeberg hade alltså lämnat värdefulla uppgifter. Realistiska möjligheter att medelst dem komma vidare fanns dock inte 1951, då Sjöborg skrev sin utredning.

Utvecklingen 1951 - 1957Vittnen från Sovjetunionen

Under 1950-talet började krigsfångar återvända till Västeuropa från Sovjetunionen, och nu inleddes för utrikesdepartementets del ett intensivt arbete med att intervjua de hemkomna, främst italienare och tyskar, för att fastställa, om de hade erfårit något om Wallenberg och Langfelder. Arbetet organiserades och leddes med stor energi och uppslagsrikedom av den nyutträdde kabinettssekreteraren Arne S. Lundberg, och hans arbete fördes efter hans avgång från departementet 1956 vidare av andra tjänstemän. UD-tjänstemännen liksom medarbetare i statspolisen utförde ett omfattande fältarbete i Europa, och resultatet härav lades till grund för taktiska överväganden vad gällde agerandet gentemot Sovjetunionen.

Bevis rörande Wallenbergs fångenskap

Förhören med de hemvändande f d fångarna visade, att Wallenberg, trots sovjetiska förnekanden, hade hållits fängslad i Lubjanka- och Lefortovskafängelserna under tiden 1945 - 1947, och att Langfelder likaledes vistats i fångelserna i Moskva. En tysk fånge, Gustav Richter, hade under en viss kortare tid suttit i samma cell som Wallenberg och kunde efter sin återkomst till Tyskland ge förstahandsupplysningar om Wallenberg. Andra fångar hade direkt eller indirekt genom knackningsförbindelser haft förbindelse med Wallenberg och en av hans cellkamrater (Roedel). Flertalet av de fångar, som känt eller känt till Wallenberg, avgav beedigade vittnesmål om vad de erfårit från eller om Wallenberg och Langfelder.

Justitieråden Rudolf Eklund och Erik Lind, som av utrikesministern Undén fick i uppdrag att granska vitt-

nesmålen, framhöll i ett den 2 mars 1956 avgivet utlåtande , "att det enligt vår mening ej föreligger något tvivel om att Raoul Wallenberg, efter det han i mitten av januari 1945 ställts under effektivt ryskt förvar, senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen, och att det åberopade materialet enligt svensk rätt innefattar bindande bevisning därom".

Anklagelserna mot Wallenberg

Av vittnesmålen om Wallenberg framgick att han, liksom tidigare i Budapest, anklagades för spioneri för tysk räkning. Vidare hade från sovjetisk sida sagts Wallenberg, att han var "ett politiskt fall" och att han, om han ansåg sig oskyldig, måste bevisa detta. Det bästa beviset att Wallenberg var skyldig låg enligt förhörsofficeren i det faktum att svenska beskickningen i Moskva och svenska regeringen inte hade gjort något åt hans sak. Vid ett annat tillfälle hade Wallenberg fått höra, att han "av politiska skäl" aldrig komme att dömas.

Svenska démarcher

Under tiden 1952 - 1957 gjordes från svensk sida 15 skriftliga och 34 muntliga démarcher hos sovjetregeringen eller sovjetambassaden i Stockholm. Vidare upptog statsminister Erlander och inrikesminister Hedlund under sitt besök i Moskva i mars-april 1956 Wallenberg-ärendet, varvid de överlämnade ett omfattande bevismaterial rörande Wallenbergs vistelse i Lubjanka- och Lefortovskajafängelserna. I den gemensamma svensk-sovjetiska kommunikén, vilken via de sovjetiska centraltidningarna spreds till fångelser och fångläger, utfäste sig sovjetregeringen att granska det svenska bevismaterialet.

Sovjetiska svar

Som svar på den svenska framställningen överlämnade vice utrikesminister Gromyko den 6 februari 1957 till envoyén Sohlman ett memorandum, vari påstods, att sovjetmyndigheterna som resultat av en prövning av arkivdokument påträffat ett sådant "som det finns grund att betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg". Dokumentet hade formen av en handskriven rapport från fängelseläkaren i Lubjanka Smoltsov till chefen för statssäkerheten i Sovjetunionen A.L. Abakumov och löd:

"Jag rapporterar, att den för Eder bekante fången Walenberg i natt plötsligt avled i cellen, förmodligen till följd av en uppkommen myokardinfarkt.

I anslutning till av Eder givna instruktioner att personligen ha tillsyn över Walenberg utber jag mig anvisning om vem som skall få i uppdrag att verkställa obduktion i syfte att fastställa dödsorsaken.

17.7.47

Chef för fängelsets sanitetsavdelning
Överste i medicinska tjänste - Smoltsov".

Enligt memorandum fanns vidare i nyssnämnda rapport en anteckning av Smoltsov lydande: "har personligen underrättat ministern. Order har givits om likets kremering utan obduktion. 17.7. Smoltsov."

"På grund av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas att Wallenberg avled i juli 1947", framhöll Gromyko i sitt memorandum och upplyste slutligen, att Smoltsov avlidit och att Abakumov, "vilken bedrivit verksamhet som inneburit brott mot Sovjetunionens lagar och vilken strävat efter att vålla Sovjetunionen all slags skada", blivit dömd och arkebuserad i enlighet med dom av Sovjetunionens Högsta Domstol.

I en svensk regeringsdeklaration den 7 februari 1957 konstaterades "att man å rysk sida nu medger, att Wallenberg varit fängslad i Sovjetunionen" och att såtillvida det ryska svaret stämde överens med det svenska bevismaterialet. Samtidigt beklagade svenska regeringen att svaret innehöll så knapphändiga uppgifter. Ingenting sades om motiven för Wallenbergs fängslande eller om hans öde åren därefter. Från svensk sida förväntade man sig att, om något nytt material framkom i Sovjetunionen, svenska regeringen omedelbart skulle få del därav.

Ambassadör Sohlman överlämnade enligt instruktion den 19 februari 1957 till vice utrikesminister Zacharov en note som var avsevärt hårdare formulerad än regeringsförklaringen. Notan avslutades med vad som blivit utgångspunkten för det fortsatta svenska agerandet i Wallenbergärendet:

Den svenska regeringen har svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport, som omnämnes i sovjetregeringens memorandum, skulle vara helt utplånad. Den förväntar därför att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet. Å sin sida förbehåller sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av den svenska regeringen bedömes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Gromykos svar hade under någon tid föregåtts av vad som syntes vara informella sovjetiska försök att via en nordisk ambassad ^{x)} i Främre Orienten och senare via dess utrikesministerium få till stånd samtal med svenska regeringen i Wallenberg-frågan. Ehuru samtalen

x) Svenska regeringen har utfäst sig att inte avslöja vilken förmedlare det var tal om.

(på relativt låg tjänstemannanivå) var och alltjämt måste anses omgärdade av många frågetecken - och f.ö. inte skapade någon klarhet om Wallenbergs öde - kan noteras att sovjetdiplomaten vid ett tillfälle under senare hälften av 1956 frågade, om man på svensk sida inte hade några nya argument att komma med utöver dem som redan framförts. I december 1956 ifrågasatte så en sovjetdiplomat vidare - med betoning av att det blott var hans egen idé (vilket hans interlokutör inte trodde) - om man inte på svensk sida skulle kunna gå med på att diskutera ett sovjetiskt förslag till svar på den svenska démarchen, innan ett officiellt svar lämnades. Från svensk sida fick sovjetdiplomaten via den nordiske förmedlaren svaret, att man på svensk sida knappast hade möjlighet gå in på underhandsdiskussioner om uppläggningsen av det sovjetiska svaret. Detta var givetvis det enda rätta svaret från svensk sida, om man ville upprätthålla trycket mot sovjetregeringen.

De sovjetiska sonderingarna kan ha syftat till att vinna säkerhet om att man från svensk sida inte kände till något senare datum för Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen än det som uppgivits i det tidigare överlämnade svenska bevismaterialet. Vetskap på den punkten kunde ju få betydelse för utformningen av det sovjetiska svaret. Eller också ville sovjetregeringen genom underhandsdiskussioner nå fram till något slags "understanding" som skulle "binda upp" svenska regeringen och en gång för alla få slut på diskussionerna om Wallenbergs öde och kampanjerna i Sverige.

Analys av det sovjetiska svaret

Att märka är att Gromykos svar inte riktade några anklagelser för spioneri mot Wallenberg, något som ju tidigare enligt vittnesmål i Budapest och även från medfångar i Moskva-fängelserna, hade varit fallet. Dylika anklagelser skulle ju ha erfordrat en utförlig

bevisning, något som sovjetregeringen säkerligen inte var i stånd till, och de skulle blott ha lett till utdragna diskussioner mellan svenska och sovjetiska regeringarna; och sovjetregeringens önskan var ju uppenbarligen att få hela saken med Wallenbergs fängslande ur världen. Anklagelserna om spioneri återkom först långt senare - år 1979 - då de framfördes av vice utrikesminister Zemskov vid samtal med svenska företrädare.

Nej, då var det bättre ur sovjetisk synpunkt att skylla Wallenbergs död på den döde Abakumov. En sådan taktik fick sovjetregeringen, enligt vad den förmodligen själv ansåg, att framstå som oskyldig och vad fanns det då mer att tala om, sedan sovjetregeringen uttalat sitt beklagande av Abakumovs brottsliga verksamhet?

På svensk sida frågade man sig vad som låg bakom de försiktiga uttryckssätten "ett dokument, som det finns grund betrakta som hänförande sig till Raoul Wallenberg" och "av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas att Raoul Wallenberg avled i juli 1947". Kanske var man på sovjetisk sida inte förvissad om att Wallenberg inte fanns i livet någonstans i Sovjetunionen, varför man föredrog att uttala sig mindre kategoriskt om hans öde. Hängde de svävande uttryckssätten samman med de ovan nämnda misslyckade sovjetiska försöken att via en utländsk ambassad komma fram till en uppgörelse med svenska regeringen, innan ett officiellt svar överlämnades? Av intresse i sammanhanget är också att Gro-mykos memorandum angav den 17 juli 1947 som Wallenbergs dödsdag, d v s några veckor innan vissa av Wallenbergs medfångar, som tidigare nämnts, utfrågades av fängelseledningen om sin kännedom om svensken och - då de bejakade detta - omedelbart överfördes till isoleringsceller. Den 17 juli 1947 var ju också exakt en månad innan Vysjinskij förklarade Wallenberg för "okänd".

Det kan tilläggas de här återgivna svävande uttalandena om Wallenbergs dödsdag med tiden ändrades till att sovjetrepresentanter kort och gott förklarade att

Wallenberg dött den 17 juli 1947. "Av vad ovan anförts bör den slutsatsen dragas" etc var en fras som tydligen hade tjänat ut, när det visade sig att man på svensk sida inte hade några uppgifter om en senare dag än den som enligt sovjetregeringens påstående hade varit Wallenbergs dödsdag.

Utvecklingen 1958 - 1978

Vid mitten på 1950-talet uppkom hypotesen att Wallenberg från Lefortovskaja-fängelset - eventuellt via andra fängelser - hade förts till fängelset i Vladimir. Anledningarna härtill var två: dels att de flesta fångar som var kända från Wallenbergs omgivning i Lefortovskaja-fängelset hade förts till Vladimir, dels att Vladimir innehöll en isolator. Det ansågs sannolikt att Wallenberg från Lefortovskaja-fängelset hade förts just till en isolator.

Kriminalassistenten Lundström vid statspolisen intervjuade under tiden april - maj 1957 ett fyrtiotal hemvändande fångar för att söka utröna om Wallenberg kunde hållas fången i Vladimir-fängelset eller om han i övrigt varit sedd i sovjetisk fångenskap. Lundström kunde härvid konstatera att "något säkert spår efter Wallenberg efter 1947 ej framkommit". Han sammanfattade också sin undersökning med följande ord:

"Ehuru intet konkret vid undersökningen framkommit, som tyder på att Wallenberg någonsin varit i Vladimir, har av ett flertal hemkomna fångar uttalats, att det i Vladimir - och där speciellt i corpus II i bottenvåningen och våningen där ovanför - vore möjligt att under längre tid isolera en fånge så strängt, att någon kännedom om hans existens ej behövde komma ut."

Resultatet av undersökningen var inte särskilt hoppgivande. Men sedan ytterligare några vittnesmål inkommit fann departementet "efter åtskilliga funderingar" att något borde göras. Till denna föresats bidrog, såvitt

framgår av dossier, i inte ringa grad trycket från Wallenbergfamiljen för att förmå departementet till nya démarches i Moskva.

Det nya vittnesmaterialet var emellertid enligt departementets uppfattning "sprött" och ej av samma hållfasta karaktär som de vittnesmål, som framlagt vid stats- och inrikesministrarnas besök i Moskva. Det kunde därför inte bli fråga om att peka på ovedersägliga fakta rörande Wallenbergs existens utan blott om en begäran om skyndsam undersökning - "en teknisk förfrågan" - i syfte att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset. Denna förfrågan gjordes den 9 februari 1959.

Sedan sovjetregeringen i sitt svar den 6 mars förklarat att "en förnyad undersökning inte bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och har visat att de i ambassadens note omnämnda informationerna om R Wallenbergs vistelse i Vladimir inte bekräftats", återkom departementet den 18 juli 1959 "för att undvika missförstånd om arten av det material, som låg till grund för den svenska förfrågan", med mer preciserade uppgifter om de vittnesutsagor departementet fått.

Enligt dessa preciserade uppgifter hade två f d fångar haft kontakt med Wallenberg i mitten av 1950-talet - en fånge (av en medintern beskriven som "un caractère excessif") medelst knackningar och den andre (en patologisk lögnare enligt medfångar) genom att av misstag ha införts och under 22 timmar vistats i samma cell, där Wallenberg påstods hållas fängslad. Två andra fångar (varav en enligt medfångar utrustad med en "livlig fantasi") hade av en sovjetisk intern erfårit att den senare hört att Wallenberg vistades i fängelset i början av 1950-talet. "Självfallet måste utrikesdepartementet", hette det i departementets memorandum, "fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karak-

tär, vilka oberoende av varandra talar om att Wallenberg under vissa år på 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse".

Kriminalkommissarie Danielsson vid statspolisen, som hade fått tillfälle att studera vittnesmålen från Vladimir, anförde (efter en viss vacklan), att "jag hyser inte något som helst tvivel om att Wallenberg befunnit sig i Vladimir-fängelset under en lång följd av år, och att intet motsäger antagandet att han varit där så sent som 1954, ja kanske ända till den tidpunkt då Pravda-artikeln publicerades" (d v s den artikel i vilken slutkommunikén från statsminister Erlanders besök i Sovjetunionen i april 1956 publicerades och därmed även den passus i kommunikén, där Wallenberg omnämndes).

Men vittnesmålen hade ju betecknats som spröda inom departementet och Arne S. Lundberg, som visserligen hade lämnat UDs tjänst men som tillfrågats om sin mening, framhöll att han "är något mindre kategorisk beträffande bevisningen än Danielsson". Han ville inte bestrida att fakta inte talade ett lika oemotståndligt språk som ifråga om Lefortovskaja men framhöll samtidigt, att "risken att vi hugger i sten är ringa.... Slutatsen blir sålunda att vi bör uppträda, som om vi hade hundra procentig bevisning, vilket möjligen en svensk domstol skulle säga att vi har."

Vad gäller Wallenbergs vistelse i Vladimir synes det vara svårt att komma längre än till indicier. Mot indicierna för eller hypotesen om hans vistelse där talar dock att hemvändande fångar, som känt till Wallenberg från Moskva och som i slutet av 1940-talet början av 1950-talet flyttats till Vladimir-fängelset men sänts hem omkring 1955, aldrig hört talas om att han skulle ha hållits fången på sistnämnda plats. Ytterligare ett osäkerhetsmoment i Vladimir var dessutom att där funnits

en tysk som uppträtt under namnet Thomsen[✓], som hade varit anställd vid svenska legationen i Budapest och som ibland vid knackningsförbindelser i Vladimir beskrivit sig själv som sekreterare från svenska legationen i Budapest. Var det Wallenberg eller Thomsen medfångarna haft kontakt med vid knackningarna i början av 50-talet? En av de hemvändande fångarna - Brugger[✓] - gjorde också efter hemkomsten sinsemellan motstridiga uttalanden, vilket rubbade tilltron till hans trovärdighet.

Två svenska f d justitieråd, som anmodats granska uppgifterna om Wallenbergs eventuella vistelse i Vladimir, uttryckte sig i ett utlåtande den 25 april 1960 med viss försiktighet: "Enligt vår mening måste efter svensk rätt den föreliggande utredningen - ehuru den icke innefattar full bevisning i förevarande hänseenden anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir[†]. Längre än till "sannolikt" ville justitieråden sålunda inte sträcka sig.

Andra fängelser

Då ingen av Wallenbergs medfångar i Moskva, som känt till honom där och som vistats i Vladimir-fängelset till ungefär mitten av 1950-talet hade hört talas om att han fanns på den senare platsen, spekulerade man inom departementet kring frågan, om han efter vistelsen i Lefortovskaja möjligen hade förts till andra fängelser, innan han vid mitten av årtiondet sändes till Vladimir. En av de fyra vittnen (Brugger) som omnämndes i departementet preciserade upplysningar till sovjetregeringen påstod för sin del att Wallenberg tidigare hade vistats i fängelset Verchne Uralsk[✓] och först 1955 hade förts till Vladimir. Ungefär trettio år senare[✓] uppgavs samma sak av ett annat vittne (Kalinski). Han skulle ha hört att Wallenberg från slutet av 1940-

talet till 1953 suttit i fängelset i Verchne Uralsk, från 1953 i Alexandrovskij Central i Irkutskområdet och från 1955 i Vladimir-fängelset.

En hel rad andra fängelser har under årens lopp angivits som förmenta uppehållsorter för Wallenberg. En förteckning över dylika har uppgjorts av Wallenbergsföreningen och närslutes härjämte. Vidare bifogas en uppställning ur Rosengolts ("Raoul Walleberg. Angel of Rescue " 1982). Dessa förteckningar liksom en inom ramen för denna utredning på försök uppgjord förteckning ger ingen säker ledtråd vad gäller Wallenbergs öden efter fängelsevistelsen i Moskva.

Nanna Svartz-spåret

I januari 1961 sammanträffade professor Nanna Svartz under en kongress i Moskva med en sovjetisk kollega vid namn Mjasnikov och tog med denne upp fallet Wallenberg. Enligt kollegan var Wallenberg intagen på ett sinnessjukhus och befann sig i mycket dåligt tillstånd. Saken rapporterades till statsminister Erlander. Denne vände sig därför till Chrustjev med anhängan, att en svensk läkare måtte få avhämta Wallenberg. Chrustjev meddelade muntligen vid brevets mottagande att besked redan lämnats från sovjetisk sida i det sovjetiska meddelandet den 6 februari 1957 och att intet nytt förelåg i frågan. Ambassadör Sohlman efterlyste härefter ett skriftligt svar på brevet i det sovjetiska utrikesministeriet men något sådant erhöles inte. Statsminister Erlander slutligen kallade upp den sovjetiske ambassadören och underströk att läget ingav honom allvarliga bekymmer, vilket han bad ambassadören framföra till Moskva. "När jag talar om bekymmer", tillade Erlander, "menar jag i första hand, att saken är av betydelse för de svensk-sovjetiska förbindelserna".

I en av professor Svartz handskriven den 1 februari 1961 daterad uppteckning av samtalen med sovjetkollegan hette det:

"Jag frågade huruvida M. visste något i den saken. Han sade då plötsligt, att han nog kände till fallet och att pat. var "in sehr schlechter Zustand". "Wollen Sie ihn sehen"? Jag blev bestört över denna fråga och trodde, att prof. M. kanske missförstått mig eller ville höra hur mycket jag visste i saken. Jag sade, dumt nog, att kanske inte detta var så viktigt, men att huvudsaken vore, om han kunde föras hem i vilket tillstånd han än vore. M. sade då mycket lågt: "er ist in Mental-Krankenhaus". Jag skall kalla hit professor Danischewsky "er ist ein Kommunist".

I en uppenbarligen inom departementet maskinskriven reviderad upplaga av uppteckningen den 1 februari 1961, som professor Svartz¹ enligt en påteckning den 20 mars skulle medtaga vid ett nytt besök i Moskva, sades det:

"Jag frågade om professor M. visste något i den saken. Han sade då plötsligt, att han nog kände till fallet och att patienten var "in sehr schlecht Zustand". "Wollen Sie ihn sehen?" Jag sade, att kanske inte detta var så viktigt, men att huvudsaken vore, om han kunde föras hem i vilket tillstånd han än vore. Professor M. sade då mycket lågt: "er ist im Mental-Krankenhaus. Jag skall kalla hit professor Danischenvsky och rådgöra med honom".

Enligt såväl den handskrivna som den reviderade samtalsuppteckningen avböjde fru Svartz sovjetkollegans erbjudande till henne att få sammanträffa med Wallenberg. Och i professors redogörelse för samtalet i Vitboken¹ 1965 finns inte ens en antydning om att hon hade fått ett erbjudande att träffa Wallenberg:

"Min sagesman sade då plötsligt, att han nog kände till fallet och att den jag frågade om var i mycket dåligt tillstånd. På hans fråga vad jag önskade svarade jag, att huvudsaken var att Wallenberg kunde föras hem i vilket tillstånd han än vore. Min sagesman sade då mycket lågt att den efterfrågade var på mentalsjukhus. Sedan tillade han: "Jag skall kalla hit en av mina kolleger och rådgöra med honom".

Vid ett besök i mars 1961 hos Sovjetkollegan var det enligt Vitboken Nanna Swartz¹ som frågade, om hon kunde få träffa Wallenberg. Sovjetkollegan skulle då ha svarat,

att detta måste avgöras på högre ort, varvid han tillfogat: "Om han inte är död". Vidare hävdade sagesmannen ånyo att han överhuvudtaget inte haft kännedom om Wallenberg-fallet förrän professor Svartz hade fört det på tal.

Det är i och för sig svårt att tro att professor Svartz, såsom gjordes gällande av kollegan Mjasnikov, skulle ha missförstått vad denne sagt så kapitalt. Det är följaktligen inte uteslutet att kollegan talat bredvid mun i Wallenberg-ärendet. Å andra sidan kan man inte bortse från att hon kan ha missförstått vad kollegan sade på tyska, ett språk som han enligt vad han själv tillstod talade dåligt. De olika versionerna av hennes samtal med Mjasnikov tyder också på en viss osäkerhet hos henne i frågan om vad som egentligen förevarit vid samtalet. Klart står blott att, om professor Svartz' första samtalsuppteckning är riktig, hon gick miste om en unik chans att vinna klarhet i Wallenberg-frågan genom att inte acceptera vad hon uppfattade som ett erbjudande att få sammanträffa med Wallenberg. (Hon förefaller ha trott att Mjasnikov var behörig att ordna ett sådan sammanträffande.)

I förbigående må nämnas att den professor Danischewskij, som Mjasnikov tillkallade vid sitt samtal med Nanna Svartz själv var en f d lägerfånge och ett levande bevis på hur människor kan överleva även under de vidrigaste förhållanden. Danischewskij skickades 1937 av Stalin till ett läger i norra Ural och frigavs först 1955 av Chrustjev. Sina erfarenheter från 18 år i fångläger samlade han 1955 utgivet i ett verk betitlat "Die Akklimatisierung des Menschen im Norden". (Se "Stalin. Porträt einer Tyrannei" av A. Antonov-Owssejenko. 1983.)

Kalinski-spåret

Under tiden 1965 - 1979 gjordes i brist på vittnesmål inga hänvändelser till sovjetregeringen i Wallenberg-

ärendet. År 1978 framkom emellertid ett vittnesmål av den tidigare omnämnde Kalinski¹, vilken vid årsskiftet 1975-1976 hade fått utvandra från Sovjetunionen till Israel. Kalinskis vittnesmål gällde dels vad han själv sade sig ha erfarit om Wallenberg, dels vad en person vid namn Jan Kaplan² hade berättat om ett möte i Butyrka-fängelset i Moskva.

Kalinski som bevisligen själv suttit i Vladimir-fängelset³, sade sig ha sett Wallenberg där sista gången 1959, och enligt en sovjetisk fånge skulle Wallenberg ha funnits kvar i fängelset ännu 1967.

Kaplanspåret

Jan Kaplan var en sovjetisk jude, som 1974 hade dömts till ett långvarigt fängelsestraff men frigivits 1977. Efter frigivandet hade Kaplan, enligt vad hans i Israel bosatta dotter fru Bilder⁴ sagt svenska ambassaden där, låtit meddela henne att han under fängelsevistelsen haft kontakt med utlänningar som fortfarande fanns i fängelserna "utan att någon kände till saken". Ingen-ting hade emellertid vid samtalet nämnts om en svensk eller om Sverige. Att Kaplan⁵ emellertid sett en svensk i sjukhuset i Butyrkafängelset⁶ i Moskva framgår enligt Kalinski⁷ av ett brev (troligen från 1977) från en Kaplan-släkting i Sovjetunionen till en släkting i Förenta staterna. Ett avsnitt av brevet lyder: "Han /Kaplan/ skriver Anja att man inte nödvändigtvis måste dö där under ett och ett halvt års tid. Han skriver att han på Butyrka-sjukhuset mötte en svensk som varit där i trettio års tid och inte alls ser dålig ut".

Jan Kaplan skulle ha försökt smuggla ut ett brev om Wallenberg och därvid ånyo fängslats. Hans fru skrev i juni 1979 till dottern i Israel bl a: "Jag har förlorat allt hopp sedan de kallade mig till Ljubjanka. Till sist fick jag reda på att alla olyckor inträffat med anledning av det där brevet angående den där

schweizaren eller svensken Wallenberg (Valberg) som han hade träffat på fängelsesjukhuset, då pappa hade lunginflammation och en hjärtattack. Pappa skrev om denne Wallenberg ett långt brev och bar det länge på sig och letade efter tillfälle att sända det till Dig genom någon utländsk turist".

Två svenska démarches

Kalinski¹s uppgifter om Wallenbergs fängelsevistelser och departementets utredning i Kaplanärendet föranledde departementet att till sovjetambassaden i Stockholm överlämna ett memorandum den 3 januari 1979, vari bl a hänvisades till de tidigare nämnda uppgifterna av Kalinski, att Wallenberg före inspärrandet i Vladimir-fängelset¹ suttit i fängelserna Verchne Ural'sk och Alexandrovskij¹ Central. Riktigheten av uppgifterna i det svenska dokumentet bestreds emellertid i ett sovjetiskt memorandum den 17 januari 1979: Wallenberg hade avlidit i juli 1947.

Uppgifterna att Wallenberg skulle ha befunnit sig i Butyrkafängelsets¹ sjukhus 1975 föranledde statsminister Ullsten att ta upp denna fråga i en skrivelse den 22 augusti 1979 till ministerrådsordförande Kosygin¹. Kaplan namngavs i skrivelsen och Ullsten hemställde enträget, att de sovjetiska myndigheterna måtte företa ytterligare undersökning i saken. Samtidigt begärde Ullsten att en representant för svenska ambassaden skulle få närvara vid samtalet med Kaplan för att underlätta efterforskningsarbetet och förhindra möjligheten av personförväxlingar. Skrivelsen besvarades den 28 september 1979 muntligen av den sovjetiske ambassadören i Stockholm. Svaret upprepade blott den sovjetiska uppfattningen att Wallenberg avled 1947 och att intet mer fanns att tillägga om hans öde.

Sovjetisk irritation

Redan innan sovjetambassadören hade avlevererat svaret på statsminister Ullstens skrivelse framgick det med all tydlighet att den svenska démarchen hade väckt stor irritation på sovjetisk sida. Vice utrikesminister Zemskov underströk sålunda vid ett samtal med ambassadör Ryding den 9 september 1979 att gränsen nu var nådd för vad man på sovjetisk sida var beredd acceptera. Liknande tongångar hördes vidare då Zemskov i oktober samma år besökte Stockholm. På tal om Ullstens skrivelse förklarade han då för kabinettssekreterare Leifland, att det kunde finnas "inrikespolitiska" skäl för den svenska regeringen att inte släppa Wallenbergfrågan. Å andra sidan måste svenska regeringen förstå att dessa upprepade framstötter, grundade på otillförlitliga vittnesutsagor, var totalt oacceptabla för Moskva. "Ni måste förstå att även den sovjetiska regeringen har sin stolthet och värdighet", betonade Zemskov och antydde att Wallenberg varit amerikansk spion, något som för övrigt enligt Zemskov vidgåtts av amerikanerna. Vad beträffade Kaplan hade denne enligt Zemskov kategoriskt förnekat att han gjort de uttalanden, varom fru Kaplans brev till dottern i Israel handlade. Brevet hade, tillfogade Zemskov, varit en förfalskning.

Kalinski-spåret (forts.)

För fullständighetens skull bör här inskjutas att, även om Kalinskis uppgifter om Wallenberg kunnat innehålla en kärna av sanning, hans senare agerande och uttalanden kommit hans trovärdighet att starkt ifrågasättas av såväl israeliska som svenska myndigheter. Dels har han bevisligen företett dokument som varit förfalskade, dels har hans intresse för Wallenberg med tiden överskuggats av en personlig vendetta mot nazistjägaren Wiesenthal i Wien och mot en annan person, vars ovän han varit sedan tiden i Sovjet-

unionen. Det förefaller som om han "åkt snålskjuts" på Wallenberg, vilken för övrigt, enligt Kalinski, avlidit i februari 1985.

Vad gäller Kaplan-ärendet synes det dock alltjämt förtjäna fortsatt uppmärksamhet, mindre därför att det förmedlats av Kalinski än emedan Kaplans släktingar i Israel förefaller trovärdiga. Även ett annat av Kalinski omnämnt ärende - Protasov-fallet - kan måhända studeras närmare om inga risker uppkommer för de närmast berörda personerna.

Utvecklingen 1980 -

Diverse démarches

Under 1980-talet har ett antal muntliga démarches i Wallenberg-ärendet gjorts i Moskva, den första av utrikesminister Ullsten vid samtal i Moskva med utrikesminister Gromyko och den senaste vid statsminister Ingvar Carlsson besök i Moskva i ^{RPR/L}~~januari~~ 1986. Där- emellan har ett antal démarches gjorts på tjänstemanna- nivå. Vidare har Wallenberg-ärendet i november 1980 tagits upp i ett flertal anföranden av den svenska delegationen till ESK-konferensen i Madrid samt i februari 1982 av den svenska delegationen i FNs MR-kommission. Dessa framstötningar har dock blivit resultat- lösa.

III Taktiska överväganden

Allmänt

Att följa Wallenberg-ärendets utveckling, dess kronologi erbjuder inga större svårigheter: vittnesmål, démarches och sovjetiska genmälen finns noggrant redovisade. Där-
emot är det inte lika lätt att fastställa vilka taktiska överväganden som på svensk sida legat bakom olika åtgärder. Dels har skilda aktörer vid olika tillfällen deltagit i handläggningen av ärendet, dels har säkerli-
gen inte alla tankar och överväganden fästs på papper. Uppfattningarna om och inställningen till den segerrika Sovjetunionen kan också under de första åren ha färgat av sig på Wallenberg-ärendets handläggning.

Ärendets upprinnelse

I dåvarande byråchefen och biträdande polchefen Graf-
ströms dagboksanteckningar, talas den 29 december 1944 om "Budapest-beskickningens trängda läge", och vidare meddelas att minister Danielsson gått under jorden och att den unge Raoul Wallenberg som sänts till Budapest för att med amerikanska pengar hjälpa judarna blivit utsatt för förföljelse, som tvingat honom att söka skydd hos den tyska krigsmakten. Ett par veckor tidigare - den 4 december - omnämner Grafström utan samband med Wallenberg - minister Söderblom i Moskva. Söderblom är, säger Grafström, "helt gripen av en messiastanke beträffande Sovjet. För vem som vill höra på predikar han Rysslands lov och utlägger hur utomordentliga våra förbindelser äro med Moskva. Jag tror han kommer att bli livsfarlig den dag, då våra relationer med ryssarna kräver ett fast handlag - och den dagen kommer." Själv var Grafström det bör tilläggas - vid denna tidpunkt förespråkare för ett bestämt uppträdande mot sovjetiska framställningar, eftersom Sverige enligt hans mening annars skulle få det mycket obehagligt i framtiden.

Kollegerna Assarsson och Sohlman däremot ansåg enligt Grafström, att "vi måste menagera ryssarna, framför allt därför att vi annars inte kunna få sälja något till Sovjet".

En, om inte oenighet, så dock viss osäkerhet om den lämpliga framtida hållningen till Sovjetunionen framskymtade således på tjänstemannaplanet.

Grafström om Wallenberg-ärendets utveckling

I Moskva fortsatte mer eller mindre rutinmässigt démarcherna rörande Wallenberg, men trots att Grafström under tre år handlade Wallenberg-ärendet ger inte dagboken något intryck av att det i Stockholm rörde sig om något större ärende, som det senare skulle bli. Ytterst få avsnitt i dagboken behandlar Wallenberg-fallet. Inte heller riktar dagboken kritik mot Söderblom med anledning av det sätt på vilket denne handlagt ärendet och klandrar honom inte ens för hans uttalande vid avskedsaudiensen hos Stalin (nämligen att W. kan ha fallit offer för en olycka eller rövare), något som väl borde ha legat nära till hands, om Wallenberg-ärendet hade betraktats som ett stort ärende. Man får m.h.t. de fåtaliga avsnitten i dagboken om Wallenberg-ärendet (de längsta gäller Erlanders interpellationssvar den 27 november 1946 och en polemik mot författaren Phillips) intrycket att detta varken för polavdelningen eller utrikesminister Undén var en central angelägenhet, allra minst för den senare, hos vilken Grafström som han i ett annat sammanhang hade tyckt sig märka en svaghet för Sovjets makt, "nästan större än Günthers för Tyskland".

Gisslan - utväxling

Att Wallenberg skulle kunna utväxlas mot personer i Sverige var en fråga som uppkom eller åtminstone antyddes

från sovjetiskt håll på ett mycket tidigt stadium av Wallenberg-ärendet. På svensk sida synes man dock inte ha förstått antydningarna eller kunnat gå med på en utväxling.

När chargé d'affaires Barck-Holst under 1946 vid flera tillfällen tog upp Wallenberg-ärendet med det sovjetiska utrikesministeriet möttes han av frågan om några gynn-samma meddelanden ingått ifråga om den tidigare nämnda sovjetiska flickan Makarova, de sjuka balterna och den avhoppade matrosen Granovski. När Barck-Holst den 12 december 1946 besökte sovjetiska utrikesministeriet för att påminna om Wallenberg-ärendet var mönstret detsamma som tidigare. Barck-Holst rapporterade:

"Härefter frågade Sysojev om jag inte hade några angenäma ting att framföra, vartill jag genmälde att jag endast hade detta tragiska ärende att andra-ga. På Sysojevs fråga om jag inte hade några gynn-samma meddelanden att komma med beträffande fallen Makarova, Granovski och de i Sverige kvarvarande internerna ställde jag omedelbart en motfråga, huruvida jag finge fatta hans i detta sammanhang framställda spørsmål, som en bekräftelse på att Raoul Wallenberg vore i livet och att det numera ifrågasattes en utväxling.

Sysojev, som synbarligen icke väntat denna vändning av samtalet, bestred kategoriskt att något samband förefunnes mellan fallet Wallenberg och de tre ovannämnda fallen, utan hade han förfrågat sig därom av mera allmänt intresse".

Och något senare hette det "Herr Sysojev sade då, att ärendets egentliga behandling låge i ett annat ministerium vilket beredde svårigheter. På min frågan om han därmed avsåg Stalins Kansli eller Inrikesministeriet svarade han icke utan slog endast ut med armarna."

Barck-Holst var själv övertygad om att ett samband förelåg mellan Wallenberg-fallet och de övriga tre ärendena som hade anhänggjorts från sovjetisk sida, och det

framskymtar i hans rapport 655 den 30 december 1946, att man i Stockholm borde tänka i liknande banor.

"Såsom minister Hägglöf redan tidigare under hand framhållit i Stockholm, äro utsikterna att uppnå resultat i detta egendomliga fall ringa, försåvitt man icke har något att sätta bakom sina démarches", säger Barck-Holst inledningsvis och fortsätter något senare:

"Olika uppfattningar kunna alltid förekomma om sättet, på vilket fall av förevarande art lämpligen böra bedrivas. I härvarande utrikesministerium har som regel, då Wallenbergfallet förts på tal, omedelbart framställts förfrågan om gynnsamma underrättelser ingått i balt-frågan, i fallet Makarova och nu senast beträffande Granovski. Wallenberg-fallet har alltså här sökt begagnas såsom ett slags förhandlingsbasis. Huruvida ett motsvarande tillvägagångssätt förekommit i Utrikesdepartementet, när minister Tchernychev eller hans medarbetare gjort framställning i de tre nyssnämnda fallen, är mig icke bekant".

Skrivelse 655 kommenterades inte av departementet utan lades ad acta.

Någon utlämning av Makarova, Granovski och baltinternerna till Sovjetunionen blev det nu inte tal om, än mindre någon utväxling mot Wallenberg. Ett förslag i Sverige om att Makarova skulle utväxlas mot Wallenberg avvisades enligt Arne S. Lundberg i ett samtal av Undén, som motsatte sig en sådan "människohandel". Däremot syntes Undén beredd att utlämna den avhoppade matrosen Granovski till sovjetbeskickningen eftersom han inte ansåg asylrätten tillämplig på detta fall. Kabinettssekreterare Westman och utrikesrådet Grafström motsatte sig enligt den senares dagböcker likväl en sådan åtgärd, och Granovski kunde efter en tid avvika till Västtyskland.

Undén hade enligt Arne S. Lundbergs upplysning till utredaren inte någon principiell inställning mot utväxling. Vid en senare tidpunkt än då de nu relaterade fallen utspelade sig hade nämligen Säpo varit nära att gripa en sovjetisk agent, som inte hade diplomatisk immunitet. Lundberg hade fått Undéns medgivande att omgående göra ett utväxlingsförsök, om mannen greps. Men mannen lyckades ta sig ut ur landet.

Tid efter annan har förslag framkommit, bl.a. från Wallenbergfamiljen, att svenska regeringen borde ta gisslan för att på så sätt få Raoul hemsänd. I en skrivelse till statsministern den 18 februari 1951 hette det sålunda:

"Vi konstatera också att svenska regeringen och utrikesdepartementet inte vid något tillfälle sökt åstadkomma Raoul Wallenbergs hemsändande genom utväxling av tagna spioner eller mot andra favörer, trots att flera tillfällen därtill torde ha erbjudit sig under de gångna åren, och att ett antal andra länder, t.ex. Danmark, med framgång begagnat sig av denna metod för att återfå av ryssarna omhändertagna personer. I stället har departementet nöjt sig med en visserligen livlig skriftväxling i ärendet, ett antal framställningar om efterforskningar och ett lamt fullföljande av de spår och uppslag som framkommit."

Två mer preciserade propåer om utväxling respektive tagande av gisslan i och för utväxling har framkommit under senare år. Den till livstidsfängelse dömd svenske spionen Bergling[✓] föreslog själv i september 1979 att han skulle utväxlas mot Wallenberg. Den dåvarande svenska regeringen gick med på denna propå och en underhandssondering i ärendet företogs i Moskva. Någon utväxling kom emellertid inte till stånd, och Bergling-affären torde få gå till historien som ett av de mer bisarra inslagen i Wallenbergtragedin. Detsamma torde också kunna sägas om olika propåer, inte minst från utlandet,

att kvarhålla besättningen på den sovjetiska ubåt som gick på grund utanför Karlskrona.

Det förefaller rätt uppenbart att, om en utväxling skulle göras, den borde ha kommit till stånd så fort som möjligt efter Wallenbergs tillfångatagande. Makarova kunde av humanitära skäl icke komma ifråga för en utväxling, men däremot möjligen matrosen Granovski, vilken enligt uppgift var en flyktad KGB-man. Slutligen kunde man kanske utan att bryta ett löfte till Sovjetunionen om utlämning av balterna (närmast de tyska soldaterna) uppskjuta deras avtransport som påtryckningsmedel mot ryssarna. Vi hade möjligen också kunnat koppla ett under-tecknande av handelsavtalet hösten 1946 till ett ryskt tillmötesgående i fråga om Wallenberg.

Jämförelse med Schweiz

Som jämförelse med det svenska agerandet i utväxlingsfrågan eller bristen på sådant agerande kan hänvisas till hur schweiziska regeringen handlade för att få fem schweiziska diplomater hemsända från sovjetiskt ockuperat område. För att få hem sina landsmän förpliktade sig schweizarna att till sovjetmyndigheterna överlämna två internerade, vilka kommit till Schweiz på illegal väg och vilka efterlysts av sovjetmyndigheterna, den ena för stöld och den andre för förrådande av militära hemligheter till Sovjetunionens och dess allierades fiender. Dessa två hade inte tillerkänts asylrätt. Dessutom medgav schweizarna repatriering av sex andra sovjetiska internerade vilka dömts för brott mot allmän lag i Schweiz. Den sovjetmedborgare som hade förrått militära hemligheter förtjänade inte den minsta sympati, framhöll en hög schweizisk UD-tjänsteman för svenska beskickningen i Bern men tillade, att han enligt schweiziska asylprinciper inte skulle ha utlämnats, "därest det icke gällt att köpa liv för liv".

Démarchen 1956

En viktig fråga gällde återopandet gentemot sovjetregeringen av ett antal beedigade vittnesmål rörande Wallenbergs vistelse i Moskva-fängelserna. Dessa vittnesmål, eller närmare bestämt de fullständiga, överlämnades vid statsminister Erlanders[✓] och inrikesminister Hedlunds besök i Moskva 1956. Härigenom fick man på sovjetisk sida vetskap om den senaste tidpunkt, då Wallenberg enligt de vittnesmål, varöver svenska regeringen förfogade, befunnit sig i livet. I nära anslutning till denna tidpunkt meddelade sovjetregeringen i Gromykos[✓] brev den 8 februari 1957 att Wallenberg avlidit den 17 juli 1947.

Ett liknande fall till Wallenbergs var vad som hände i Marek[✓]-ärendet. Den österrikiske ministern i Prag bortfördes liksom Wallenberg av sovjettrupperna i början av 1945, och otaliga österrikiska démarcher för att få honom återförd till Österrike blev resultatlösa. Sedan österrikiska regeringen emellertid 1954 lyckats framlägga enligt dess uppfattning ovedersägliga bevis för att han befunnit sig i sovjetisk fångenskap 1950, överlämnade sovjetregeringen en dödsattest, enligt vilken Marek[✓] hade avlidit den 4 maj 1947.

Sovjetregeringens agerande i dessa båda fall belyser de metoder för att bortförklara och sedan medge kunskap om utlänningars försvinnanden inom den egna makt-sfären, som Sovjetregeringen kan använda.

Undéns[✓] kommentar till sovjetsvaret på den svenska démarchen

Den 26 februari 1957, omkring tiden för första vitbokens[✓] framläggande, kommenterade utrikesminister Undén[✓] i ett internt strängt förtroligt dokument Gromykos svar^{x)}

x) Sedermera publicerat

på den svenska démarchen 1956. Han framhöll, att det med ledning av den sovjetiska noten ej med säkerhet kunnat fastställas huruvida Wallenberg var död men att det föreföll sannolikt att så var fallet. Det fanns vissa indicier för att Wallenberg var död, när Vysjinskij avlämnade sin bekanta note i augusti 1947, sade Undén vidare men underströk samtidigt att, om nya trovärdiga vittnen dök upp, Sverige finge överlämna materialet till sovjetregeringen med anhållan om fortsatt undersökning. Undéns analys av det sovjetiska svaret och hans varning för att "hålla i gång ett kontinuerligt gräl med Sovjet, sedan vi sagt vår mening om var ansvaret ligger" förtjänar att återges in extenso:

"Den svarsnote , som äntligen avlämnats av sovjetregeringen rörande Raoul Wallenbergs öde, innebär, att man på rysk sida gått mycket långt i fråga om erkännande av sitt ansvar. Sovjetregeringen har tagit det utan tvivel mycket påkostande steget att desavouera en rad tidigare regeringsmeddelanden och att uttala sitt beklagande. Visserligen lägges det direkta ansvaret på säkerhetspolisen och speciellt på en viss redan avrättad hög ämbetsman, men det är ju en inre ansvarsfördelning, som knappast gör medgivandet mindre besvärande.

Huruvida Wallenberg är död eller icke har ju ej med ledning av sovjetnoten med säkerhet kunnat fastställas, men det förefaller sannolikt, att Wallenberg är död och att detta konstaterats av sovjetregeringen vare sig för länge sedan eller i samband med den nu företagna undersökningen. Hade Wallenberg varit i livet och detta känt för sovjetregeringen, borde det ha varit mindre påkostande, mindre förödmjukande att återsända honom. Det kan ju spekuleras över andra möjligheter, t.ex. att Wallenberg är försvunnen eller att han är i sådant skick - t.ex. på grund av misshandel - att han inte kan visas upp. Det är teoretiska möjligheter men föga troliga. Utländska fångar, särskilt sådana i mera framskjuten ställning, har enligt talrika utsagor inte utsatts för tortyr.

Man kan också ställa frågan, om den angivna tidpunkten för dödsfallet är riktig. Däröfver kan vi ju inte veta något bestämt. Men enligt vissa vittnesmål blev vid den angivna tiden personer, som delat cell med Wallenberg eller eljest kände till honom, isolerade för en längre tid. Det finns alltså vissa indicier för att han var död, när Vysjinski avlämnade sin bekanta note i augusti 1947.

Skulle det emellertid dyka upp trovärdiga vittnen, som intygar, att han varit i livet senare än den uppgivna tidpunkten, får vi överlämna materialet till sovjetregeringen med anhållan om fortsatt undersökning. Jag kan i detta sammanhang nämna, att den tysk, som nyligen gjorde uppseendeväckande intervjuuttalanden om sitt sammanträffande med Wallenberg, vid närmare prövning visat sig vara en helt otillförlitlig person.

Skulle som sagt ytterligare material bli känt, som bedömes såsom viktigt, får vi ta upp saken med sovjetregeringen i vänskapliga former. Men vi har enligt min mening inte anledning att hålla i gång ett kontinuerligt gräl med Sovjet, sedan vi nu sagt vår mening om var ansvaret ligger. Vi har själva ett ansvar för utvecklingen av vårt förhållande till Sovjetunionen. Det hör till våra viktigaste utrikespolitiska uppgifter att vidmakthålla eller bygga upp ett vänskapligt förhållande till Sovjet i den mån detta kan ske utan offrande av viktigare värder. Vi bör inte skapa det intrycket, att den svenska nationen är inställd på att betrakta Sovjetunionen som en fientlig makt."

Det torde knappast vara någon överdrift att anta att Undén med sina ord antydde att Wallenberg-ärendet borde avskrivas tills vidare. Och det finns inte heller någon anledning att anta, att han senare skulle ha ändrat denna uppfattning.

Det faktiska läget 1965 och senare

Ur Undéns[✓] uttalande 1957 hade kunnat utläsas en viss resignation vad beträffade möjligheterna att vinna klarhet om Wallenbergs öde. En liknande anda genomsyrade, synes det, också några uttalanden av statsminister Erlander[✓] 1965, d v s det år då Vitboken nr 2 publicerades. Enligt en strängt förtrolig PM (1965-06-01) Paulsson redogjorde statsministern för Raouls mor för sina två samtal med Kosygin[✓] under sitt officiella besök i Moskva under tiden 11-17 juni. "Statsministern framhöll härvid att Kosygin enligt hans uppfattning hade varit helt ärlig i sina svar och att det nu sannolikt inte längre var möjligt att ens hoppas på att vinna full klarhet i fallet". Tillfrågad om han inte 1961 hade trott att Wallenberg levde och om han nu hade ändrat uppfattning om det vittnesmål (Nanna Svartz[✓]), som han grundat denna tro på, svarade Erlander att, eftersom han hade begärt Wallenberg utlämnad innebar detta att han vid det tillfället trodde att Wallenberg var vid liv. Däremot lämnade han inget besked om vad han nu trodde eller inte trodde.

Efter ett sammanträde med utrikesnämnden den 1 oktober 1965 om Vitboken nr 2 (ett första sammanträde ägde rum den 16 september) gjorde Erlandet också ett uttalande för TT, vari det hette:

"Under många år har regeringen - framför allt genom hänvändelser till Sovjetunionens ledning - sökt nå klarhet om Raoul Wallenbergs öde och få honom återförd till Sverige. Dessa ansträngningar har icke lett till resultat. I dagens läge synes man inte kunna komma längre genom framställningar till den sovjetiska regeringen. Självfallet kan emellertid nya omständigheter och nya upplysningar komma att motivera ytterligare åtgärder. Regeringen kommer liksom hittills att följa denna fråga med stor uppmärksamhet."

Giltigheten av Erlanders utsaga bekräftades av statsminister Palme vid samtal i februari 1970 med Wallenbergs mor och styvfar. Däremot gjorde dåvarande utrikesminister Wickman vid en presskonferens i Wien i januari 1972 ett mycket olyckligt uttalande, enligt vilket Wallenberg-ärendet var avslutat. I ett referat från presskonferensen heter det:

"Frågeställaren undrade om Sverige ansåg Wallenberg-affären avslutad. Utrikesministern svarade att det ansåg han. Svenska regeringen hade gjort allt som stod i dess makt men utan resultat".

I riksdagen fortsatte likväl frågorna i Wallenberg-ärendet, och senare regeringar har ej anslutit sig till Wickmans uppfattning.

IV Dagsläget i Wallenberg-ärendet

För dagen kan konstateras att den enda bindande bevisning rörande Wallenbergs öde efter "omhändertagandet" i Budapest är vittnesmålen om hans vistelse i Lubjanka- och Lefortovskajafängelserna 1945 - 1947 samt Madame Kollontays budskap till dåvarande utrikesminister Günther. Uppgifterna om Wallenbergs vistelse i Lubjanka har ju för övrigt bekräftats av sovjetregeringen själv. Sovjetregeringens besked om Wallenbergs död har däremot inte övertygat svenska regeringen. Vad gäller Vladimir-spåret är detta osäkrare, något som ju föranledde svenska regeringen att begränsa sig till en "teknisk förfrågan" om spårets tillförlitlighet. Nanna-Svartz-vittnesmålet åberopades gentemot sovjetregeringen, men någon klarhet skapades inte. Kalinski-spåret måste bedömas mot bakgrunden av senare uppenbarade brister i Kalinskis trovärdighet, och Kaplanspåret har hittills inte kunnat fullföljas. Kännedom om vittnen som kan tillföra Wallenberg-ärendet något nytt finns inte.

Det är självfallet ingalunda säkert att Sverige, vilka åtgärder det än hade vidtagit och vilka argument det än hade anfört hade lyckats befria Wallenberg. Att Wallenberg är i livet idag är också tvivelaktigt, även om det finns exempel på att människor levat i årtionden i sovjetiska fängelser. Sålunda satt t ex förutvarande borgmästaren Mensjagin (som bevittnade de sovjetiska massakrerna på polacker) 22 år i isoleringscell, den längsta tiden i Vladimir-fängelset. Han avled emellertid efter frigivningen. Likaså försvann en tjänsteman på det sovjetiska utrikesministeriets protokollära avdelningen utan att lämna något som helst spår efter sig, sedan han vid ett tillfälle hade missagat vice utrikesminister Dekanosov. Tjänstemannen återförenades med sin familj först aderton år senare (Roberg Conquest: "The Great Terror").

Men om man konstaterar att sovjetregeringen handlat folkrättsvidrigt, så hade det måhända funnits en liten möjlighet att få Wallenberg återförd till Sverige, om man på svensk sida hade handlat tillräckligt snabbt efter hans tillfångatagande, hade utnyttjat fru Kollontays vittnesmål snabbare och med större kraft, och om man hade förstått de sovjetiska signalerna om villighet att genomföra en utväxling av Wallenberg mot sovjetmedborgare i Sverige. Vidare hade möjligen accepterandet av amerikanskt stöd 1945 kunnat varit ett verksamt medel för att få Wallenberg fri. Detta var innan det kalla kriget hade börjat och medan Förenta staterna ännu var avsevärt starkare än Sovjetunionen. Nu torde ett svensk-amerikanskt gemensamt agerande i Wallenberg-ärendet snarast kunna leda till att Wallenberg-ärendet blir en bricka i supermaktskonfrontationerna.

V Nya initiativ

Det förefaller för dagen som om man från svensk sida inte har några nya ovedersägliga fakta som skulle kunna meddelas sovjetmyndigheterna och som kunde på ett mer avgörande sätt föra Wallenberg-frågan framåt. Till att börja med kan man dock efterlysa ett klargörande av Wallenbergs öde m h t Wallenberg-affärens vikt för den svenska folkopinionen. Och ej blott för svensk folkopinion utan för vida kretsar runt om i världen. Närslutna av Wallenberg-föreningen utgivna dokument om manifestationer för att hylla Wallenberg talar sitt tydliga språk.

Svenska bilaterala aktioner på det politiska planet i Moskva, d v s markeringar av det slag som hittills ägt rum, bör, då tillfälle så ges, kompletteras med aktioner - påminnelser, etc, - i multilaterala fora. Självfallet bör Sverige också välkomna självständiga aktioner av andra stater. Några gemensamma aktioner med andra stater gentemot Sovjetunionen torde dock knappast vara tillrådliga. De riskerar blott att låsa situationen på sovjetisk sida. Viktigt är också att Sverige trots den belastning som Wallenberg-ärendet utgör för de svensk-sovjetiska förbindelserna har som mål att upprätthålla normala förbindelser med Sovjetunionen.

Mer konkret kan man på det bilaterala planet, med hänvisning till vissa sovjetiska utsagor, begära utförligare upplysningar än de knapphändiga informationer som lämnats i meddelandet 1957 om Wallenbergs påstådda död. När, som framgått av ovanstående, Zemskov talar om misstankar om spioneri av Wallenberg för amerikansk räkning, måste detta uttalande rimligen bygga på något skriftligt underlag vid sidan av dödsattesten för Wallenberg (C. tel 1979-10-12 från dept:t till ambassaden i Moskva och Washington). Vidare kan nämnas att det i två sammanhang från sovjetisk sida talas om "handlingar" och "documents". En gång var det den

sovjetiske justitieministern Terebilov, som vid en lunch^{*)} på svenska ambassaden i Moskva sade sig vara övertygad om att Wallenberg inte längre levde. Han (Terebilov) hade nämligen för fem år sedan gått igenom "handlingarna i ärendet" och då kunnat konstatera att Wallenberg avlidit vid den tidpunkt som hela tiden angivits av sovjetiska vederbörande. Och vid ett tidigare tillfälle hade chefen för en sovjetisk parlamentarisk grupp - Zagladin[✓] - i brev till senator Biden[✓] i Washington på tal om Wallenberg förklarat att "the documents certifying his death are stored in the archives....^{**)} Slutligen må nämnas att samme Terebilov[✓] vid ett artighetsbesök som ambassadör Örn avlade honom i december 1983 framhöll, att "man kunde diskutera omständigheterna kring hans död, men det faktum att han inte funnits i livet efter 1947 var obestridligt".

För införskaffandet av upplysningar från annat håll än från Sovjetregeringen utgör "dissidenter" och andra sovjetmedborgare, som tillåts lämna Sovjetunionen intressanta källor. En ökad ström av sådana emigranter kan möjligen bli en följd av ett toppmöte mellan Reagan och Gorbatsjov. Möjligheterna att intervjua avhoppare från exempelvis KGB bör också utnyttjas, eventuellt genom förmedling av främmande länders underrättelseväsen.

Mer drastiska initiativ, såsom tagande av gisslan för utväxling mot Wallenberg eller åtminstone ett klarläggande av hans öde är av skäl som knappast behöver utvecklas inte tillrådligt.

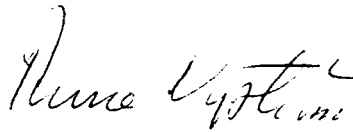
VI Slutintryck

Ett slutintryck av denna undersökning måste bli att de svenska myndigheternas möjligheter att lösa gåtan

^{*)} 1981

^{**)} 1979

Wallenberg, innan Sovjetunionen utvecklats till en rättsstat i västerländsk mening, är mycket begränsade. Detsamma torde kunna sägas om utsikterna för privata organisationer att genom kampanjer och manifestationer av olika slag nå resultat i denna sak. Denna bedömning får dock inte föranleda slutsatsen att ärendet bör avskrivas. Detta skulle både i Sverige och utomlands väcka betydande uppseende och tas som ett tecken på en svensk reträtt i ett ärende där både politiska och mänskliga värden väger tungt.

Rune Nyström

LITTERATURLISTA ✓

er, Per	<u>Med Raoul Wallenberg i Budapest</u>	Sthlm	1979	
" "	" " " "	"	1985	pocket
" "	<u>With Raoul Wallenberg in Budapest</u>	New York	1981	
" "	" " " "	" "	1985	"
Berg, Lars	<u>Vad hände i Budapest</u>	Sthlm	1949	
" "	" " " Boken som försvann	"	1983	
Bierman, John	<u>Righteous Gentile, The Story of Raoul Wallenberg</u>	New York	1981	
" "	" " " "	" "	1982	"
" "	<u>Raoul Wallenberg - En hjälte i vår tid</u>	Sthlm	1982	
v.Dardel, Fredrik	<u>Raoul Wallenberg. Fakta kring ett öde</u>	"	1970	
.Dardel, Maj	<u>RAOUL</u>	"	1984	
Dérogé, Jacques	<u>Le Cas Raoul Wallenberg</u>	Paris	1979	
" "	<u>Fallet Raoul Wallenberg</u>	Viken	1980	
" "	<u>Le Cas Raoul Wallenberg</u>	Paris	1982	nyupplaga
Isaksson, Börje	<u>Omöjligt uppdrag, Raoul Wallenbergs kamp i Budapest</u>	Sthlm	1975	
Joseph, Gilbert	<u>Mission sans Retour</u>	Paris	1982	
Karelin, Victor	<u>Das Buch von Raoul Wallenberg</u>	Freiburg	1982	
Küng, Andres	<u>Raoul Wallenberg Igår, idag</u>	Sthlm	1985	
Lester, Elenore	<u>Wallenberg. The Man in the Iron Web</u>	New York	1982	
" "	" " " "	" "	1985	pocket
Lévai, Jenő	<u>Raoul Wallenberg, Hjälten i Budapest</u>	Sthlm	1948	
Lichtenstein, H.	<u>Raoul Wallenberg - Retter von Hundert-tausend Juden</u>	Köln	1982	
Marton, Kati	<u>Wallenberg</u>	New York	1982	
hilipp, Rudolph	<u>Raoul Wallenberg. Diplomat, Kämpe, Samarit - och Martyr</u>	Sthlm	1946	
" "	" " " "	"	1981	nyupplaga
Rosenfeld, H.	<u>Raoul Wallenberg - Angel of Rescue</u>	Buffalo	1982	
jöquist, Eric	<u>Affären Raoul Wallenberg</u>	Sthlm	1966	
" "	<u>Raoul Wallenberg. Diplomaten som försvann</u>	"	1981	
" "	" " " "	"	1985	
Szel, Elisabeth	<u>Operación Noche y Niebla</u>	Madrid	1961	
Ströbinger, R.	<u>Das Rätsel Wallenberg</u>	Düsseld.	1982	
Villius, E. & H.	<u>Fallet Raoul Wallenberg</u>	Sthlm	1966	
Werbell, F. & Clarke, Th.	<u>Lost Hero- The Mystery of Raoul Wallenberg</u>	New York	1982	
" "	<u>Raoul Wallenberg - En försvunnen hjälte</u>	Sthlm	1985	pocket
Wulf, Joseph	<u>Raoul Wallenberg</u>	Berlin	1958	
" "	<u>Raoul Wallenberg. Il fut leur espérance</u>	Tournai	1968	

1946	Odesa, undersökningsfängelse ✓	(enl. Sigmund Mannheim)
1947	Ljubljanka (slutet 1947) Lefortovskaja "ett fängelse i Moskva"	(enl. Moser) (enl. Roland Gottlieb) (enl. Georg Klein i brev t. Wieser- " Veith Olschrov thal)
1948	Vladimir Chalmer-Ju vid Vorkuta Ljubljanka (t. midsommar)	(enl. Horst Mülle Gogoberidse) (enl. dr Meltzer) (enl. Moser)
1949	Butyrka (våren) Vladimir	(enl. Karl Kraemer) (enl. Horst Mülle Gogoberidse)
1950	Vladimir	(enl. Horst Mülle Gogoberidse)
1951	Vladimir Butyrka (omkr. Nyår) Vershne Uralsk	(enl. Horst Mülle Gogoberidse) (enl. Mogens Carlsson Zoltan Rivo) (enl. A. Kalinski)
1952	Vladimir Vershne Uralsk (5/12 knackn.)	(enl. Horst Mülle Gogoberidse) (enl. v. Schwab) (A. Kalinski)
1953	Fångtransport Vladimir Ljubljanka Vershne Uralsk o Alexandrovski Central)	(enl. M.M. Kanjevski, Israel) - (enl. Horst Mülle Gogoberidse) (enl. Georg Libik: Dardai o Horwat (enl. A. Kalinski) (V. Olschrov)
1954	Vladimir (knackn.) Alexandrovski Central	(enl. Brugger) (Lucien Gouazé) (enl. Kalinski)
1955	Vladimir Alexandrovski Central	(enl. Schögg) (enl. Kalinski) (enl. Kalinski)
1956	Vladimir	(enl. Kalinski)
1957	Vladimir	(enl. Kalinski)
1958	Vladimir	(enl. Kalinski)

1959 Vladimir sistä gängen 21/10 (enl. ...)

1960

1961 Moskva mentalsjukhus (enl. Nanna Svartz: samtal m.
prof. Myasikov)
Wrangel Island (enl. Moschinski)
1962 Butyrka (enl. J. Belov: Stowner)(Schebel:
Wrangel Island (enl. Moschinski
Butyrka hungerstrejk (enl. Below: Stowner)

1963 Butyrka (enl. Below: Stowner)

1964 Mordovia (enl. Papadopolous: Cecil August
Stoner)

1965 Butyrka (enligt Erich Spira, lett)

1966 Zidovo v. Irkutsk
Internat i Sibirien (enl. Karap)

1967 Vladimir (enl. Kalinski: Gogoberidse)
Za Zidovo v. Irkutsk
Zabaikalie, öst om Irkutsk "Konstantin"

1968

1969

1970

1971

1972

1973 Mordovia

(Gunnar Rhode, lett)

1974

1975 Butyrka

(enl. Jan Kaplan)

1976

1977

1978

1979

1980

1947 Ljubljanka

(enl. Moldavanov)

1948 Ljubljanka

(Enl. Moldavanov)
(Nyasi Dede Basch, Izmir
Walter Naumann)

1953 - 1955 Novosibirsk, Kirov o Gorkov
(transit prisons)

(enl. Kalinski: general G.N. Kupri-
anov, Leningrad)

L. The Odyssey of Raoul Wallenberg in the Gulag

APPENDIX 241

*The dates in parentheses refer to the year(s) of Raoul Wallenberg's imprisonment

- a. Testimony of Lipchitz (1947).
- al. Testimony of Mannheim (1946).
- b. Testimony of Moser (1947-48).
- c. Testimony of Libik (1953).
- d. Report by Soviet emigre of conversation with Soviet KGB officer.
- e. Testimonies of de Mohr (1945-48), Ronchi (1947-48), and Gottlieb (1947).
- f. Testimony of Melzer (1949).
- g. Testimony of Kalinski (late forties-1953).
- gl. Newspaper interview with Kupriyanov (1953, 1955).
- h. Testimonies of Mülle and Rehkampf (1948-53), Brugger and Gouaze (1954), Schogge (1954), an anonymous prisoner (1955).
- i. Testimonies of Kalinski (1955-59), Makinen (1956-59), and newspaper interview with Kupriyanov (1956).
- j. Report by Raoul Wallenberg Association, Stockholm (1967).
- k. Testimony of Karl Kraemer (1949).
- l. Testimony of Carlson (1951).
- m. Testimony of Belov (1961).
- n. Report of conversation with Kaplan by Bilder (1975).
- o. Testimony of Kalinski (1953-55).
- p. Report by Raoul Wallenberg Association, Sweden (1966-67).
- q. Report by Raoul Wallenberg Association, Sweden (1973-74).
- r. Testimony of Svartz conversation with Miasnikov (1962).
- s. Testimony of Moshinsky (1962).
- t. Report by Shifrin (1967).
- u. Letter of Spira (1964).
- v. Testimony of Rode (1973-74).
- w. Report by Lubarsky that names an "old Swede" (1978).
- x. Report by Raoul Wallenberg Association Sweden (1976-77).
- y. Report by Raoul Wallenberg Association, Sweden, of imprisonment in Moscow region (1979).
- z. Report by Raoul Wallenberg Association, Sweden, of imprisonment in Leningrad region (1980).

Prison	•1945-50	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70	1970-75	1975-81
Lubianka	•a •b	•c					•d
Lefortovo	•e						
Khal'mer-Yu	•f						
Verchneural'sk	•g	•gl					
Vladimir	•h		•j				
Butyrka	•k	•l		•m	•j		•n
Irkutsk		•o			•p	•q	
Mental Hospital				•r			
Wrangel Island				•s			
Zabaikal'e					•t		
Mordvinia				•u		•v	
Blagoveshchensk							•w
Gorky							•x
Moscow Region							•y
Leningrad Region							•z

✓
TRIBUTE TO RAOUL WALLENBERG

1979	May	Forming of the <u>British Raoul Wallenberg Committee</u>	London
	June	Forming of the <u>Israelian Raoul Wallenberg Committee</u>	Jerusalem
	July	Forming of the <u>Senators' Free Raoul Wallenberg-Committee</u>	Washington
	August	<u>Holocaust Commission Award</u> (Elie Wiesel)	New York
	Sept.	Forming of the <u>Working Group for the 'Free Raoul Wallenberg Committee</u>	New York
		Forming of the <u>Raoul Wallenberg-Föreningen</u>	Stockholm
	October	Speech by <u>Ambassador Per Anger in Congress</u>	Washington
	Dec.	<u>Tree Planting Ceremony for the "Righteous Gentile"</u>	Jerusalem
80	Jan. - April	Preparations for Hearing in May; had to be canceled because of conflict on labour market	Stockholm
	Jan. 17	Commemoration of Raoul's last day in freedom: demonstrations in <u>Stockholm, New York, London, etc.</u>	
	March	TV-Documentary " <u>Man alive</u> " by John Bierman for BBC	London
	"	Article in <u>New York Times Magazine</u> by Lester/Werbell " <u>Lost hero</u> "	New York
	"	<u>Raoul Wallenberg-Day</u>	San Francisco
	April	<u>The Ross McWhirter Foundation Award and Prize</u> (Swed. Kronor 10.000)	London
	"	<u>Raoul Wallenberg-Day</u>	Nevada
	May	<u>Resolution in Congress</u>	Washington
	June	<u>Raoul Wallenberg-Day</u>	Massachusetts
	July	<u>Raoul Wallenberg-Day</u>	Illinois
	Aug. 4	<u>Raoul Wallenberg-Day</u> (on his birthday) in the States of <u>Colorado, Florida, Georgia, Kentucky, Michigan, Missouri and Ontario</u>	
	"	<u>Resolution</u>	California
	Nov.	Case of Raoul Wallenberg brought up at <u>European Conference on Security and Cooperation</u> , by Sweden. <u>USA, Great Britain a. o.</u>	Madrid
1981	Jan. 15-16	<u>International Hearing</u> (originally planned May, 1980)	Stockholm
	Jan.	Following to Hearing, <u>Radio Liberty</u> starts regular broadcasts to Soviet in Russian " <u>Raoul Wallenberg, you are not forgotten, the whole world is thinking of you....</u> "	Munich
	"	<u>Concert in the Synagogue</u>	Stockholm
	" 17	<u>Demonstration outside the Soviet Embassy</u> (Commemoration)	"

1981 cont.	Jan.	<u>Raoul Wallenberg Case brought up by Sweden at Council of Europe</u>	Strasbourg
	"	<u>Raoul Wallenberg-Scholarship in perpetuity at Weizmann-Institute of Science,</u>	Rehovot/Israe
	April	<u>Debate in House of Commons</u>	London
	May	<u>Roger Joseph Prize at Hebrew Union College (\$10,000)</u>	New York
	June	<u>The Judaic Heritage Society's Medal for "Heroism and Service to the Jewish People"</u>	" "
	"	<u>Hearing</u>	Washington
	July	<u>The President's Citation, B'nai B'rith</u>	"
	"	<u>Honorary Citizenship in the State of</u>	Nebraska
	Aug. 4	<u>Raoul Wallenberg-Day (his birthday) in</u>	San Francisco
	" "	<u>Demonstration & Petition</u>	Distr. Columbi
	" "	<u>Demonstration & Petition</u>	London
	Sept.	<u>Resolution in Congress on Honorary American Citizenship</u>	Washington
	Oct. 5	<u>President Reagan signed bill in the White House Rose Garden that made Raoul Wallenberg the second Honorary American Citizen in history (after Winston Churchill)</u>	Washington
	Oct.	<u>America's Swede of the Year</u>	Chicago
	Nov.	<u>Raoul Wallenberg-Symposium at New York University (Anger, Hausner, Wiesenthal)</u>	New York
	"	<u>The Human Rights Award, Simon Wiesenthal Center</u>	San Francisco
	"	<u>Dedication of "Raoul Wallenberg Traditional High School"</u>	" "
	Dec.	<u>B'nai B'rith Gold Medal "Prix Humanitaire"</u>	Brussels
	"	<u>Inauguration of the Raoul Wallenberg-Room in Synagogue Municipal Hall</u>	Stockholm
1982	Jan. 17	<u>Concert, "Messias", in the Cathedral</u>	Stockholm
	" "	<u>Various activities throughout the</u>	USA
	Febr.	<u>Case of Raoul Wallenberg brought up at UN Human Rights Commission, by Sweden and USA</u>	Geneva
	April	<u>Hon. Doctorate, Gustavus Adolphus College</u>	Minnesota
	"	<u>Named after Raoul Wallenberg: Street in Philadelphia. Square in Queens, Boulevard in Charleston, and Park in San José</u>	USA

<u>1982</u> cont.	May	<u>Honorary Doctorate, Upsala College</u>	New Jersey
	June	<u>Interfaith Tribute</u>	Washington
	"	<u>Boulevard named after Raoul Wallenberg and Tree Planting Ceremony</u>	Toronto
	"	<u>International Freedom Festival Award</u>	Detroit
	July	<u>Debate in House of Commons</u>	London
	Aug. 4	<u>Raoul Wallenberg's birthday: demonstrations in Europe, USA, Australia</u>	
	" "	<u>Tom Lantos in Congress</u>	Washington
	" "	<u>Debate in House of Commons</u>	Canada
	" 5	<u>New, West-German TV-Documentary</u>	Köln
	"	<u>John Hanson Award (received at American Embassy, Stockholm)</u>	Minnesota
		<u>Raoul Wallenberg-Committees in Melbourne and Sydney</u>	Australia
	Sept.	<u>Raoul Wallenberg-Shell</u> <u>Raoul Wallenberg-House</u>	Memphis Washington
	Oct. 5	<u>Raoul Wallenberg-Day in five States</u>	USA
	"	<u>Exhibition in "St. Martins-in-the-Fields" - Statement by Prime Minister, Mrs. Margaret Thatcher</u>	London
	"	<u>Concert, Lincoln Center</u>	Fort Collins, Colorado
	Nov.	<u>The Swedish Council's Award by King Carl XVI Gustaf</u>	
	"	<u>The third TV-Documentary on Raoul Wallenberg, French, (two hours), shown on two Wednesdays, 1 hour each</u>	Paris
	Dec.	<u>Dedication of Public School</u>	Brooklyn, N.
<u>1983</u>	Jan. 17	<u>Commemoration of Raoul's last day in freedom (1945): Concert in the Cathedral</u>	Stockholm
		<u>Vigils and demonstrations in various places in USA, Australia, Great Britain a. o.</u>	
	Febr.	<u>Case of Raoul Wallenberg brought up at UN Human Rights Commission</u>	Geneva
	"	<u>Première of Swedish Play "Raoul"</u>	Malmö
	"	<u>Debate in Swedish Parliament</u>	
	March	<u>Première of American Play "Wallenberg"</u>	Denver/Col.
	Apr. 20	<u>President Reagan delivers speech at the Remembrance Ceremony for Holocaust Victims</u>	Washington
		<u>British touring exhibition (from London) to Birmingham Cathedral, Liverpool, Brighton, Bournemouth, Ipswich, Glasgow, etc.</u>	
	May 6	<u>Nobel Celebration "Science for Peace" in Italy</u> <u>Per Anger delivers speech on Raoul Wallenberg</u>	San Remo
	May 9-15	<u>"Raoul Wallenberg-Week" in Jerusalem - ceremonies also in Tel Aviv and Haifa. Israel is the first country to issue a stamp with Raoul Wallenberg's picture</u>	Israel

1983	June 14	<u>McKinley School Citizenship Award, Elkin's Park</u>	Pennsylvania
cont.			
	Aug. 3	<u>Congressional Hearing of Human Rights Subcommittee on Raoul Wallenberg, commemorating his 71st birthday, Aug. 4. Speeches delivered by a number of Senators and Congressmen, by heads of Raoul Wallenberg Committees and workers for him.</u>	Washington
	Aug. 4	<u>Ceremony on Raoul Wallenberg's 71st birthday</u>	New York
	Aug. 21	<u>Inauguration of Park, named Raoul Wallenberg</u>	Ottawa/Canada
	Oct. 5	<u>Commemoration of the 1981 Honorary Citizenship: Sworn-In-Ceremony for new American Citizens at Wallenberg School in Brooklyn.</u>	New York
		<u>October 5th Ceremonies at various places - New Jersey, Washington, and in various countries - Canada, Great Britain, Australia, a.o.</u>	
		<u>The fourth Raoul Wallenberg TV-Documentary, produced by the Canadian Company RUBICON - in a private screening for the occasion. This highly praised film has been shown all over the US.</u>	Stockholm
	Oct. 6	<u>"Liberal International" meeting, attended by liberals from about 50 countries. Raoul Wallenberg was made the topic of the British delegation's approach.</u>	Stockholm
	Oct. 16	<u>Dedication of Sculpture to Raoul Wallenberg</u>	San Francisco
	" "	<u>"International Democracy Award"</u>	Israel
	Nov. 22	<u>Raoul Wallenberg Benefit Concert, Forest Hills High School Auditorium</u>	New York
1984	Jan. 17	<u>Commemoration of Raoul's last day in freedom (1945): Concert in the Cathedral</u>	Stockholm
	" "	<u>Conservative & Labour members tabled a motion in the House of Commons</u>	London
	" "	<u>Dutch TV honored Raoul with a program of 3 hours</u>	The Hague
	" "	<u>Commemoration in the UN of Raoul's last day in freedom</u>	New York
	Apr. 26	<u>Exhibition at the University of Beer-Sheva: "A Tribute to Raoul Wallenberg"</u>	Israel
	May 14	<u>The Hungarian Chief Rabbi Laszlo Salgo honored Raoul, when commemorating the 40th anniversary of the deportation of 600.000 Hungarian Jews.</u>	Budapest
	July 11	<u>During the Meeting of Hungarian speaking Jews in Israel one day was dedicated to Raoul</u>	Haifa
	Aug. 4	<u>The Lutheran World Federation during its Congress honored Raoul Wallenberg on his 72nd birthday</u>	Budapest
	" "	<u>Manifestations around the world</u>	
	Oct. 5	<u>Permanent Raoul Wallenberg Day in California as well as in the States of New York and Kansas</u>	USA

<u>1984</u>	Oct. 5	<u>Inauguration of a park named after Raoul</u>	City of Albany, N.Y.
cont.	" "	<u>American Jewish Congress holds Vigil across the street from the Soviet Embassy</u>	Washington
	" 21	<u>Third Annual Raoul Wallenberg Day (speeches by Dr Vera Goodkin, saved by Raoul, and by Per Anger)</u>	South Orange, New Jersey
	" 27	<u>Mother Teresa receives Raoul Wallenberg Scholarship</u>	Seattle
	Nov. 9	<u>Special Shabbat Service, Congregation Beth Israel</u>	Houston, Texas
<u>1985</u>	Jan. 13	<u>Tree Planting Ceremony in the Holocaust Garden, Hyde Park</u>	London
	" 17	<u>40 years in the Gulag: Concert in the Cathedral - Bells ringing 40 times</u> <u>Bells ringing in many cities in</u>	Stockholm USA, Australia, Great Britain
	" "	<u>Guy von Dardel speaks in the Grand Committee Room of the House of Commons</u>	London
	" "	<u>Jean Kirkpatrick Address at Raoul Wallenberg Commemoration in the City Hall</u>	New York
	" "	<u>Proclamation of Raoul Wallenberg Day</u>	Los Angeles
	" "	<u>"40 years ago..." President Chaim Herzog in the Knesset. And also 40 years ago:</u>	Jerusalem
	" "	<u>(Raoul's last words in freedom: "I'm happy that my mission was not in vain")</u>	
	" 22	<u>Site Dedication to Raoul in the Forest of</u>	Jerusalem
	" "	<u>The Swedish Theological Institute honors Raoul in the presence of Gideon Hausner</u>	Jerusalem
	March 9	<u>THE JEWISH SONG dedicated to Raoul (by Swedish composer Moses Pergament)</u>	Minneapolis
	" 14	<u>TRIBUTE DINNER in the Sheraton Centre Hotel (participating a.o. Jean Kirkpatrick, P. Moynihan, Henry Kissinger, Elie Wiesel</u> <u>Exhibition on Raoul and his work, then moved to the Public Library</u>	New York New York
	" 15	<u>Public Hearing at City Hall, Mayor Ed Koch: Naming of Side Walk between East 42nd and East 29th Street "Raoul Wallenberg Walk", in front of UN Building</u>	New York
	April 8	<u>Benefit Performance of Philadelphia Orchestra</u>	Pennsylvania
	" 8-9	<u>"A Heroe's Story" Miniseries on Raoul NBC Television Network</u>	USA
	" 21	<u>Raoul Wallenberg Commemoration Week</u>	Worcester, Mass
	" 22	<u>Hon. Doctorate at Muhlenberg College</u>	Allentown, Pennsylvania

1985
cont.

May 2	<u>TRIBUTE DINNER by British Friends of BAR ILAN UNIVERSITY, Ramat Gan, Israel (in the presence of Nina Lagergren and Per Anger)</u>	London
" 2	<u>Raoul Wallenberg Day</u>	Minnesota
" 13	<u>Weizmann Institute Scholarship - an annual event (Per Anger and Guy von Dardel were invited Guests)</u>	Israel
" 27	<u>Garden in the City of Kew, named Raoul Wallenberg Garden, inaugurated by Mayor Jill O'Brien</u>	Australia
June 12	<u>Major Photographic Exhibition on Raoul in the University of Ann Arbor, where Raoul studied Architecture</u>	Michigan
" 28	<u>Road named for Raoul</u>	Mississauga, Canada
Aug. 4	<u>Raoul's 73rd birthday Various activities in cities of (Letters sent to Soviet Embassy and Leader)</u>	Sweden, West-Germany, USA, Canada, Great Britain, Australia
Oct. 5	<u>Fourth Anniversary of US Honorary Citizen- ship. Proclamation of Raoul Wallenberg Day in several US States.</u> <u>Annual event in the State of New Jersey with Per Anger as main speaker on various occasions</u> <u>Also the "Letter to President Reagan", copied and sent out in the thousands, originated in New Jersey.</u>	New Jersey
" 5	<u>American Jewish Congress holds Vigil across the street from the Soviet Embassy</u>	Washington
Nov. 19-20	<u>SUMMIT MEETING between President Reagan and Soviet Leader Gorbachev.</u> <u>Letter campaigns to both of them weeks ahead of the Summit.</u>	Geneva
" 24	<u>Tree Planting for Raoul in Alexandra Gardens</u>	Cardiff
Dec. 5	<u>American Hungarian Foundation's George Washington Awards Dinner in honor of Raoul Wallenberg</u>	New York City

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)
Handl depr P Osvald/ml

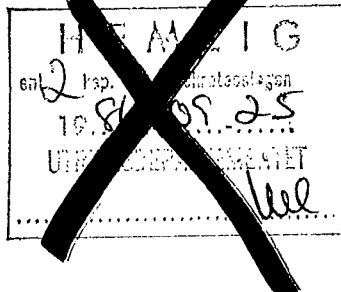
268/008 ✓ P 2 Rev I
PROMEMORIA

1986-09-25

(Pol)

Ex till:

Kabs
Polch
Ch Pol I
S Julin, Pol
S Carlsson, Pol I

HEMLIG

Vårt fortsatta agerande gentemot Sovjetunionen i
Wallenberg-frågan: några tänkbara alternativ

Bakgrund

1. Det vittnesmål som Nanna Svartz förmedlade till regeringen i början av 1960-talet ledde till att frågan om Wallenbergs öde vid flera tillfällen togs upp under Chrustjovs officiella besök i Sverige i juni 1964. Frågan togs också upp under statsminister Erlanders besök i Moskva 1965. Dessa démarcher ledde som bekant inte till något konkret resultat. Från sovjetisk sida stod man fast vid det besked man lämnat redan 1957.

Även om de svenska efterforskningarna fortsatte, kännetecknades perioden 1965 till 1978 av bristen på nya trovärdiga spår. Sistnämnda år presenterade emellertid en viss Avraham Kalinski detaljerade uppgifter om att Wallenberg befunnit sig i fängelset i Vladimir i slutet av 1950-talet.

UD gjorde på grundval av Kalinskis och andras uppgifter i januari 1979 en skriftlig framställning till Sovjetunionen. Redan efter ett par veckor kom ett negativt besked. Den svenska framställningen följdes

upp i augusti 1979 genom ett personligt brev från statsminister Ullsten till ministerrådsordföranden Kosygin. Också denna framställning fick ett negativt svar. I båda fallen hänvisades på sovjetisk sida till 1957 års besked.

Några nya substantiella spår eller vittnesmål har sedan dess inte framkommit. Den svenska regeringen har trots detta vid skilda tillfällen sedan 1979 gjort flera muntliga framställningar till förmån för Raoul Wallenberg och därvid erinrat om att 1957 års svar för svensk del inte anses tillfredsställande.

I samband med statsminister Carlssons besök i Moskva i våras, togs frågan upp i ett samtal på tu man hand med ministerrådsordföranden Ryzjkov. Vi hade då vissa förhoppningar om att de allmänt förbättrade relationerna mellan Sverige och Sovjetunionen, samt det faktum att Gromyko inte längre var instrumentell i sovjetisk utrikespolitik, skulle göra det möjligt för de nya sovjetiska ledarna att - utan prestigeförlust - ge ett mer nyanserat eller substantiellt svar. Det var därför en besvikelse när ambassadör Pankin i juli på instruktion framförde till statsministern att en kompletterande kontroll av Wallenberg-ärendet visat, såsom meddelats Sverige 1957, 1965 och 1979, att Raoul Wallenberg avled i juli 1947 i Ljubljanka-fängelset, sannolikt till följd av hjärtinfarkt. Sovjetunionen ansåg att frågan om Raoul Wallenberg var utagerad. Detta sovjetiska svar kommenterades av polchefen Eliasson under besöket i Moskva i september. Till svar fick Eliasson åter besked att frågan för sovjetisk del var utagerad.

2. I brist på konkreta spår har Wallenbergfrågan vis-à-vis Sovjetunionen i viss mån ritualiserats. Vid varje officiell överläggning på senare år på politisk eller hög ämbetsmannanivå har från svensk sida fram-

hållits att Wallenbergfrågan för vår del inte funnit en tillfredsställande lösning, och att vi förväntar oss ett besked om Wallenbergs öde. Lika mekaniskt får vi till svar, att 1957 års besked fortfarande äger giltighet.

Våra alternativ

3. I detta läge måste vi fråga oss hur vi gentemot Sovjetunionen i fortsättningen bäst skall driva Wallenberg-frågan.

Som jag ser finns det tre alternativ:

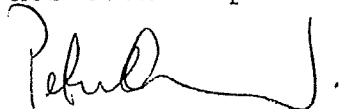
- Vi fortsätter som hittills att vid varje officiellt besök på nivåerna polchef, kabinettssekreterare, utrikesminister och statsminister under hand erinra om att vi på svensk sida inte anser att vi fått ett tillfredsställande svar på frågan om Wallenbergs öde, och att frågan därför - till ett godtagbart svar lämnas - utgör en belastning på de svensk-sovjetiska förbindelserna. Fördelen med denna handlingslinje är att vi tydligt gentemot Sovjetunionen markerar att vi inte - trots åren som gått och brist på bevis - godtagit 1957 års besked, och att vi gentemot Wallenbergs familj och allmänna opinionen kan redovisa ett fortsatt engagemang i frågan. Nackdelen är att våra rituella erinringar sannolikt aldrig leder till en verklig omprövning av den sovjetiska politiken. Man tillgriper reflexmässigt det lika ofta upprepade svaret.

- Vi avstår i fortsättningen helt från att beröra Wallenberg-frågan med officiella företrädare för Sovjetunionen till dess vi fått fram ett nytt konkret spår som otvetydigt visar att Wallenberg levde senare än juli 1947. Nackdelen med denna uppläggning är att

våra uteblivna erinringar av Sovjetunionen kan uppfattas som en svensk accept av den sovjetiska ståndpunkten att "frågan är utagerad". Så är ju faktiskt inte fallet. Även om, som Rune Nyström avslutningsvis säger i sin Wallenberg-utredning, våra möjligheter att lösa gåtan Wallenberg är mycket begränsade, får denna bedömning inte föranleda slutsatsen att ärendet bör avskrivas. Det skulle både i Sverige och utomlands uppfattas som en svensk reträtt i ett ärende där både politiska och mänskliga värden väger tungt.

- En tredje möjlighet vore att i någon form klargöra för Sovjetunionen att vi inte anser frågan utagerad, men att vi heller inte kommer att såsom hittills erinra härom vid varje officiellt besök eller sammanträffande. Vi skulle samtidigt göra klart att vi inte kommer att förtröttas i våra ansträngningar att följa varje nytt spår, och att vi kommer att göra nya framställningar i saken om våra fortsatta efterforskningar ger anledning härtill. Oberoende av den sovjetiska reaktionen på ett sådant uttalande, förblir vår handlingsfrihet bevarad.

De uppenbara fördelarna med denna handlingslinje är att frågan både hålls levande, och att ett, om än marginellt, irritationsmoment i våra bilaterala förbindelser tills vidare kunde avlägsnas. Det borde, tror jag, också vara möjligt att vinna förståelse för en sådan handlingslinje hos Wallenbergs familj och hos svensk opinion i allmänhet.

Peter Osvald

Arkivexemplar

Pol I/Handl depr P Osvald/ml

1986-09-26	Avd	Grupp	Mål
269/026			P2 EU I
4 EXP			

Ambassadör Leif Belfrage
Sturegatan 14
114 36 Stockholm

Ambassadör Gunnar Jarring
Karlavägen 85
114 49 Stockholm

Ambassadör Göran Ryding
Banérgatan 49
115 22 Stockholm

Envoyé Arne S Lundberg
Östermalmsgatan 50
114 26 Stockholm

Wallenberg-utredning

Broder,

På regeringens vägnar har Rune Nyström gått igenom hela Wallenberg-ärendet. Hans utredning - som omfattar drygt 50 sidor - föreligger nu färdig.

Utrikesministern önskar att den krets personer som i något skede personligen deltagit i handläggningen av Wallenbergfrågan, bereds tillfälle att yttra sig över utredningen.

Eftersom Du ju sedan länge lämnat utrikesförvaltningen, vill jag inte översända utredningen för Dina kommentarer utan att först på detta informella sätt ha ställt frågan om Du alls är intresserad av att få del av utredningen med möjlighet att lämna de kommentarer som Du finner att utredningen föranleder. Om Du är intresserad, vore jag tacksam för en kort rad till svar.

Med bästa hälsningar,

Pierre Schori

ml

Ifylles av postexp				Avsändn datum	Sign
Avsändt med				30/7/86	WQ
☐ sv kurt	☐ utt kurt	☐ luftpost	☒ vanlig post		

ARKIVEXEMPLAR

UTRIKESDEPARTEMENTET

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)
Kr Sven Julin, mp

Dnr	Avd Grupp Mål
1986-09-26 269/001	P 2 E ^I

Generalkonsuln Rösiö

MONTREAL

PLN

Raoul Wallenberg
(1 bil)

Broder,

Jag åberopar Ditt handbrev den 16 september 1986 till Rune Nyström, vilket jag besvarar i egenskap av ordinarie handläggare av Raoul Wallenbergärendet. - Nyström har f ö avslutat sitt utredningsuppdrag.

Din sagesman "Fox" menar att Wallenberg aldrig skulle ha bortförts av ryssarna, utan att han avrättades utanför Budapest av Rakosis hejdukar.

Detta stämmer inte med kända fakta, eftersom ryssarna 1957 erkände att Wallenberg varit i sovjetisk fångenskap åtminstone fram till 1947.

Jag vill likafullt tacka Dig för att Du inrapporterade vittnesmålet och passar på tillfället att översända en engelsk PM om Raoul Wallenberg. Den kan förhoppningsvis vara av nytta vid besvarande av förfrågningar och dylikt.

./1

Sven Julin

Postadress	Gatadress	Telefon	Telegram	Telex	Postgärd
Box 16121	103 23 STOCKHOLM	08 786 60 00	Cabinet	103 23	55 1629
Dep U 328 10 000ex 8603	☒ av kurir	☐ utl kurir	☒ luftpost	☐ vanlig post	29/9-86 CFS